SAMUELIS PUFENDORFII

TRACTATUS HISTORICUS DE MONARCHIA PONTIFICIS ROMANI.

Cum Gratia & Privilegio Elect. Sax.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
Sumptibus FRIDERICI KNOCHII,
Anno MDCLXXXVIII.

DE MONARCHIA PONTIFICIS ROMANI.

§. I.

DE Pontifice Romano disputari bifariam potest: Vel enim ea Religionis capita, quæ à reliquorum Christianorum dogmate abhorrent, in disquisitionem veniunt: quatenus ea videlicet aut congruunt cum Sacris Literis, aut pugnant: item; quatenus ea ad æternam salutem comparandam, aut utilia sunt, aut noxia: vel de civili ejus potestate disseritur; quatenus scilicet non solum magnam Italiæ partã Imperiô complectitur, verum etiam totius Orbis Christiani Principatum, saltem in rebus divinis, sibi arrogat, & reipsâ ejusmodi potestatem in eos Europæ Reges, Principes ac Respublicas, quæ ipsius sectam sequuntur, usurpat. Quorum alterum, ut est ab instituto nostro alienum; ita Theologis disceptandum relinquimus. Alterum vero est ejusmodi, ut illud à perito rerum civi-

Papatus politicè considerátur.

lium negligi nequaquam debeat. Summam enim Principum poteſtatem haud parum immutari ab ejusmodi Imperio Eccleſiaſtico & circumſcribi, vel potius mutilari conſtat. Atque tàm arcto cum civilibus rationibus nexu copulata Religio eſt, ut ad conſummati Politici cognitionem magnopere pertineat, ſcire, quibus orta initiis Monarchia Eccleſiaſtica in tantam magnitudinem excreverit, quibusve ſubnixa rationibus ad hunc uſque diem conſervata fuerit. Ea re ſimul apparebit controverſiarum, quæ hoc tempore inter Chriſtianos agitantur in Occidente, ratio, & quatenus ea ſeu ex diverſa Sacrarum Litterarum interpretione, ſeu rerum humanarum reſpectu promanent, in propatulo erit. Quibus rebus penitus perſpectis, vir prudens & emunctæ naris, ecqua controverſiæ componendæ ſpes reliqua ſit, ſuſpicari facile poteſt.

Cæcitas Gentilis ſ. Ethnica.

§. 2. Cæterum, ut rem ab ultimo repetamus initio, ante natum Chriſtum, præter Judæos, omnes totius Orbis nationes denſiſſimis ſuperſtitionum tenebris involutas, & in ſumma rerum divinarum ignorantia verſatas eſſe conſtat. Nam quæ de Diis vulgo tradebantur, ea maxima ex parte ad fabulas aniles referri, & in turpiſſimis fere commentis numerari poterant.

terant. Quanquam inter eruditos, quive ſupra vulgus ſapere ſibi videbantur, haud deerant, qui paullo ſaniorem de rebus divinis & ſtatu animi opinionem haberent, & in hoc genere minus, quam cæteri mortales ineptirent: ita tamen confuſa erat ipſorum diſputatio, & imperfecta, ita ambigua, nec conſtante ratione ſubnixa, fluctuabat, ut ne ipſis quidem ad extremum ratio ſuæ ſententiæ conſtaret. Virtuti operam eſſe dandam, plerique omnes viderunt quidem & perſpexerunt: cæterum vim ejus ac poteſtatem ignorarunt; omnes quippe virtutis fructus commodis vitæ civilis, & gloria honoribusque metiebantur. Nam quæ de præmiis pœnisque pro ſuo cuique merito poſt obitum divinitùs conſtitutis Poëtæ memoriæ prodiderunt, ea, qui prudentiſſimi videri volebant, pro fabulis commentitiis, & terrendæ plebi ac refrænandæ confictis habebant. Reliqua multitudo omni fere rerum cœleſtium cogitatione ſoluta in diem vivebat. Nec vero apud Ethnicos ulla Religionis diſciplina & inſtitutio fuit, nec quæ de rebus divinis ſcire nos oportet, certis comprehenſa capitibus erant. Cultus divinus quoque maxima ex parte conſtabat è ſacrificiis, è cerimoniis, è ſtatis diebus feſtis: qui tamen ludis, ſpectaculis,

omnique luxuriæ genere potius, quam rerum divinarum contemplatione transigebantur. Perspicuum igitur est, ab ejusmodi gentilium Religione nec vitæ morumque sanctimoniam vivis, nec spem ullam aut solatium morientibus afferri potuisse.

Judaica Religionis qualitas & Status.

§. 3. Solis Judæis ea tempestate Deus veræ Religionis mysteria, quæ ad animæ salutem viam munirent, patefecerat. Inter Judaicam tamen & Christianam Religionem magnum interjectum intervallum erat. Illa quippe Liberatorem generis humani, tanquam omnis salutis fontem, spe, promissis, ac typo quodam adumbrabat; hæc oraculorum fidem jam impleram repræsentat, Messiamque jam adventasse docet. Illa multis gravibusque cærimoniis onerata & quasi vestita fuit, è quibus multæ ad Rempublicam & indolem ejus gentis accommodatæ fuerant, ut sacra Judaica propter diversitatem institutorum ægrè suscipi ab omnibus nationibus possent. Hisce ritibus institutisque intervallum ingens inter Judaicam gentem & reliquas nationes interjectum fuit, ut his haud facilis ad illam aditus pateret. Quanquam nec iis usque adeo omnis ad æternam salutem aditus interclusus erat, ut non, reposita in venturo Messia fiducia, adipisci

adipisci eam possent. Inter Judæos quoque nonnulli traducere gentiles ab idololatria ad verum Divini Numinis cultum satis contendebant; maximè eos, quibuscum ipsis usus aliquis aut commercium intercedebat. Verumenimverò nondum placuit divinæ Sapientiæ, certos legatos seu Apostolos, peculiaribus instructos dotibus in omnes mundi partes mittere, qui cunctos populos ad suscipiendam Religionem Judaicam invitarent. Nam quod singuli, pro se quisque, aggregare paganos ad verum Divini Numinis cultum nitebantur, id ad summam, comparatione totius universitatis, haud multum profecit. Porro Judæi à prærogativa judicii Divini elati, quum tanquam adoptivus Dei populus & reliquas gentes dignitate antecederent, & eorum propria unici Templi Divini possessio esset, reliquas nationes ad unum omnes tum temporis præ se contemserunt. Atque ita quarundam cærimoniarum ratio ferebat, ut à familiari reliquarum gentium usu abstinere quibusdam in rebus cogerentur. Itaque acerrimum reliquarum nationum in Judæos odium, & horum in illas mutuum, ex ea re, ut fit, exortum, impedimento fuit, quo minus longè lateque semina Religionis Judaicæ propagarentur. Nec Templi Hieroso-

rosolymitani, publici ac solemnis cultus causa, adeundi necessitatem concoquere ulla gens poterat, indignum esse rata, non ejusdem sanctitatis templum exstrui à semetipsa in suis finibus posse. Denique qui sacris Judaicis exteri initiati fuerant, non eodem quo indigenæ dignitatis loco aut gradu censebantur; ut pauci existerent, qui propter Judaicam Religionem, contemtum illum, cui obnoxii esse peregrini solent, subire vellent.

Religio Christiana omnibus subservit.

§. 4. Sed Christiana Religio non solum in multo clariore luce posita est, multisque, præ Judaica, commoditatibus gaudet, quæ Theologis relinquimus: verum etiam ab iis est rebus immunis, quæ Judaicum cultum peculiarem omnino & à reliquarum gentium institutis penitus sejunctum reddiderunt: eaque habet omnia, quæ ad Religionem universalem pertinent. Ac perinde suscipi eam ab omnibus mortalibus oportet. Quod quidem ad genium & indolem Religionis Christianæ perscrutandam & penitus cognoscendam, inprimis observatu dignum est. In ea quippe haudquaquam peculiarem sibi locum Deus, ad facienda sacra delegit, nec alium alio sanctiorem esse aut augustiorem voluit, ne qua gens queri de longinquitate Templi jure merito posset.

Ubique

Ubique puræ ad Deum manus tolli, ubique ſacra fieri ac preces fundi poſſunt, nec jam ulli Templo tantum ineſſe dignitatis voluit, ut ibi potius, quam alibi ſupplicum preces admiſſurum ſe promiſerit. Pari omnes Chriſtiani loco, quod ad Religionem attinet, habentur, nec cauſæ quidquam eſt, cur illa gens majores ſibi ſpiritus ſumat, ſeque efferat, aliisque præponat. *Heic non eſt Judæus neque Græcus, non eſt ſervus neque liber. Omnes enimverò unus eſtis in Chriſto Jeſu.* Gal. III. v.28. Nulli generi aut familiæ Deus prærogativam voluntatis ſuæ ejusmodi dedit, ut ejus proprium ac perpetuum miniſterium divini cultus eſſet, contra quam apud Judæos cautum divinitus erat: jamque promiſcuè omnes, dummodo Religionis Chriſtianæ myſteria probe edocti, & cæteris, quæ ad rem pertinent, artibus ac virtutibus ornati fuerint, ad procurationem rei divinæ adhibentur. Nec in Religione Chriſtiana quidquam obſtat, quo minus mutuam inter ſe omnes homines amicitiam colant, & juris naturalis officia ſibi invicem præſtent. Quod ſi genuinam ejus naturam ac indolem conſideres, eam ab omni rerum caducarum & temporalium reſpectu remotam penitus, & commodorum hujus vitæ curâ ſolutam eſſe conſtat; nec in ſe quidquam continet,

quod ſocietates civiles earumque leges, quæ cum jure naturæ congruunt, aut mutet aut perturbet, aut ullo denique incommodo afficiat: quin potius, (etſi is propriè finis ei propoſitus haud eſt) majoribus eam præſidiis firmat, arctioribusque vinculis conſtringit. Nihil quoque continet, quod cum eo , quem ſibi ſocietas civilis propoſitum habet, ſcopo pugnet, aut prohibeat, quo minus aut ſub tutela Magiſtratuum vitam honeſtam, tranquillam & ſecuram agere, aut omnia ac ſingula ſummæ poteſtatis munia ex præſcripto legis naturæ atque rectæ rationis, & ex uſu Reipubl. obire & peragere, aut cuncta Reip. quæ ad præſcriptum legis naturæ conformata ſit, adminiſtrandæ munera gerere, curationesque rerum civilium agere ſalva Religione Chriſtiana poſſimus. Quinimmo magnum ad ea conſequenda momentum habet Chriſtianorum diſciplina: ut quæ cùm omnia juris naturæ præcepta, tùm ea, quę pœnis ac ſuppliciis ſanciri in legibus civilibus minus commodè potuere, tradit & ſummoperè inculcat: ac denique ſuum quemque munus, dummodo ne cum lege naturæ aut honeſtate pugnet, cum cura & fide gerere & adminiſtrare jubet. Atque hac in parte nulla toto terrarum orbe ſeu Philoſophiæ, ſeu Religionis ſecta, æquiparare

parare Christianam Religionem potest: id quod ex accurata singularum comparatione facile apparet. Quæ quum ita sint, non solum unumquemque mortalium, quum animæ suæ rationem reddere DEO debeat, Christiana sacra suscipere, verum eos etiam, qui gubernacula rerum humanarum tenent, introducere ea in Remp. aut introducta tueri, ob easdem, quas supra commemoravi, causas oportet: idque officii & muneris Magistratibus nominatim mandati ratio postulabat. Quod si ii, quos dixi, fructus Religionis haud satis luculenter sese exserant, nec à paganorum & Turcarum moribus vita complurium Christianorum discrepet, hominum id, non Religionis est vitium; sunt quippe, qui pro innata sibi malitia, quum ore profitentur doctrinam, factis refellant, nec magnopere laborent, ut pravis cupiditatibus ex animo funditus evulsis & ejectis, doctrinæ salubritatem integritate vitæ ac morum sanctimonia comprobent.

§. 5. Cæterum quemadmodum hæc nemo sanæ mentis in dubium vocaverit; ita insignis hic oritur quæstio: Num Religio Christiana ita sit comparata, ut Ecclesiæ Regimen penes alium, quàm qui Principatum & Imperium cujusque Reip. tenet, esse debeat, necne? Aut quod eodem

Exterior Christianæ Religionis directio.

dem

dem redit; Utrum Christianæ Religionis regimen exterius obtinere omnes Sacerdotes, an unum ex illis, in quem nihil omnino juris Magistratus civilis haberet, necesse sit, nec ne? Aut, utrum oporteat unum esse, qui Christianæ Religioni summo cum Imperio præesset, & è cujus nutu reliquæ Christiani Orbis Reipublicæ & Principes, quod ad Religionẽ attinet, pendeant, nec ne? Eam quæstionem nonnulli huc recidere putant; Utrum unamquamq; Remp. suo ipsius ac peculiari Imperio regi pro institutorum cujusque & boni publici ratione fas sit, an reliquas Orbis Christiani Respublicas uni se subjicere, & quasi in servitutem addicere, ejusque commodis ita servire, cum suo ipsarum incommodo aut exitio necesse sit? Exterius autem Religionis Christianæ regimen accipimus pro ejusmodi potestate, cujus vis potissimum posita est in mandando certis hominibus ministerio divini cultus, in regendis iisdem summo imperio, in dispensandis bonis cultui divino consecratis, in ferendis legibus, quæ ad exteriorem Religionis incolumitatem utiles esse videantur, in earundem vi & auctoritate pro imperio tuenda, cognoscendisque & disceptandis controversiis, quæ variis ex causis existere inter Clericos possunt, & quæ his similia sunt.

ſunt. Diſtinguimus autem externum Eccleſiæ regimen, ab ejusdem Miniſterio, quod in explicandis Religionis Chriſtianæ myſteriis & diſpenſandis Sacramentis conſiſtit : earum autem rerum procuratio Sacerdotibus ſine controverſia debetur. Intelligi verò ea quæſtio debet, *de Eccleſia jam plantata & conſtituta*, *non de adhuc conſtituenda & plantanda.* Etenim quum Chriſtianorum dogmata, à revelatione divina ceu fonte promanarint; nihil loci humanæ poteſtati ad ſuſcipiendum Religionis regimen relinquitur, antequam ab iis, quibus ea divinitus data poteſtas eſt; prolata in medium & tradita fuerint. Diſcipulos quippe ſuos Servator noſter poſt reſurrectionem tanquam legatos & Apoſtolos in omnes mundi partes ablegavit, ut ſemina Chriſtianæ Religionis ſpargerent, & ſaluberrimam doctrinam mortalibus promulgatam ubique gentium inveherent : eam vero annuntiandi ſacra myſteria facultatem eis non Magiſtratus aliquis, ſed Deus ipſe dedit: itaque adverſus eos, tanquam Dei legatos, non minorem præ ſe ferre reverentiam Reges, quam imperita multitudo, quæque illi ex ore divino hauſta annuntiaverint, obedienter audire & ſuſcipere debebant. Abſurdum præterea, & putidum foret, eas res regendas

das & gubernandas suscipere, quarum cognitione necdum imbutus ipse fuerit. Hinc sequitur, ut ea quæstio non nisi de Imperantibus orthodoxæ Religioni addictis, intelligi debeat; non de iis, qui vel Christianorum dogma omnino contemnunt, & repudiant, vel sectam pravis opinionibus & erroribus, quod ad præcipua Religionis Christianæ capita attinet, infectam sequuntur. Iis enim gubernacula regendarum Ecclesiarum permittere, perinde stultum & ineptum foret, ac si lupo ovem commiseris.

Quæstio ex cujuscunque Religionis Genio decisa.

§. 6. Hujus quæstionis triplex institui tractatio potest. Ac primum quidem quæritur: Utrum ea regiminis Ecclesiastici necessitas cum indole & natura cujuscunque Religionis conjuncta sit necne? Secundo loco: An ea ex genio Christianæ Religionis proficiscatur? Tertio: An denique de cœlo missa divino quodam instituto aut decreto nitatur, necne? Necessitatem eam ex propria cujusque Religionis indole promanare, haudquaquam nobis verisimile videtur: ratio certe nulla est, quæ id evincat. Neque enim intelligi aut concipi mente humana potest, quid causæ sit, cur divelli Imperium ac distrahi ob divinum cultum, & ex uno duo fieri regimina, quorum par esset vis ac potestas,

atq;

atq; invehi in Remp. necessario debeant: quum ejusmodi summæ potestatis distractio, vel cumulatio potius, non aliud, quam perpetuam suspicionum, æmulationis, dissensionum ac motuum materiam in Rep. præbeat. Rursus nequaquam inter se pugnat, Deum colere, & exterius divini cultus regimen ei committere, penes quem summa Reip. est: modo illud ponamus, nihil ab Imperantibus obtrudi suis popularibus, quod à veritate Christianæ disciplinæ & cultus divini castitate abhorreat. In naturali equidem statu constitutus homo, sicuti colere Deum necessario debet, ita quæ Deo maxime probari crediderit, cultus divini ministeria & officia fingere quisque pro lubitu & instituere potest. Ut primum verò in societates genus humanum coaluit, iis hæc concessa potestas est, quibus regimen totius societatis erat demandatum. Vetustissimi quippe patresfamilias nullius Imperio Reip. subjecti, quum ejusmodi potestatem in suis quisque familias invexissent, eam tanquam hæreditatem eximiam, in filium natu maximum transmittere consueverunt, siquidem post obitum parentis, vitæ rerumque omnium inter se communionem esse fratribus, collibitum fuerit. Rebuspublicis deinde constitutis,

in Principes earum & capita non minus rerum sacrarum quam civilium translata potestas est; idque ob eam maxime nec sane levem causam, quod si quæ ad divinum pertinent cultum, uniuscujusque permissa arbitrio fuissent, fieri haud potuisset, quin in tanta novandi licentia, & cultus exterioris varietate, ingens rerum omnium confusio, contemtus, odia, dissensiones, motusque periculosissimi in Rep. extiterint. Tametsi enim ministerium divini cultus apud Judæos, adoptivum Dei populum, certæ cuidam familiæ, tanquam hæreditarium assignatum fuerit, & attributum; regimen tamen in Sacerdotes & jurisdictionem divinitus sibi Imperantes, in ea gente reservarunt: eodem quoque instituto pleræque nationes utebantur.

Ex Christianæ Religionis proprietate. §. 7. Nec quid præcipui hac in parte Christiana Religio habeat, video: quanquam enim quædam cultus divini capita, quæ captum mentis humanæ superant, nec nisi divina revelatione patefacta, sciri aut cognosci possunt, continet; non tamen ea re efficitur, ut regimen Ecclesiæ penes alium, quam qui Reip. tenet Imperium, esse debeat: modo, ut supra demonstravi, illud ponamus semper ac teneamus, summos Imperantes exteriori isto

regi-

regimine ad ejusmodi in Ecclesiam instituta invehenda abuti nequaquam velle, quæ vel pugnent cum sacris litteris, vel prohibeant, quò minus munere sibi divinitus mandato fungi Sacerdotes ex præscripto sacrorum voluminum possint. Nec quid obstet video, quo minus Imperantes idoneas & necessarias ad summam in re sacra auctoritatem obtinendam artes comparare sibi queant. Illud certe consequi possunt, ut ejus regiminis munia per ejusmodi obeant viros, qui singularem in iis artibus addiscendis operam posuerunt: perindè ut alias summæ potestatis partes sub Imperantium auspiciis exercere ministri consueverunt. Magistratibus legum ferendarum facultatem eripere nemo in animum inducit; quum tamen in præstanti aliquo Doctore & Professore Juris major legum peritia, quam quanta Regi satis esse possit, inesse debeat. Imperantes enim, quum omnibus in rebus, tum in hoc genere eorum uti consilio & opera & possunt & debent, qui quid in quaque re facto opus sit; non minus doctrina litterarum, quum diuturnitate usus didicerunt. Tantum autem abest, ut ex eo regimine male administrato ad Regem probum ac prudentem ullum redundare commodum possit, ut potius præter officii

& conſcientiæ fructum, ingentem ei utilitatem proba ac fidelis ejus muneris curatio afferat. Etenim quo magis animum curamque ad Chriſtianam Religionem tutandam intenderit, eo meliores & dicto magis audientes habebit populares, majoremque divini auxilii concipere fiduciam poterit. Nec cauſæ quidquam video, cur ad rerum ſacrarum curationem ritè peragendam Deus non æque Regi Chriſtiano & orthodoxo, ac alii, auxilio eſſe & adjumento poſſit. Ad ultimum, quum legibus, inſtitutiſque civilibus & ſummæ Imperantium poteſtati, quæ jure naturali nititur, ne in aliis quidem rebus quidquam Religio Chriſtiana deroget aut detrahat, ineptum foret, id in hac ſolummodo parte factum eſſe, affirmare, niſi divinum aliquod mandatum afferas, quod eam rem verbis luculentiſſimis arguat, aut nominatim probet. Utrum autem ſacris litteris ejuſmodi contineatur Decretum, quo ſumma in rebus Eccleſiaſticis auctoritas Imperantibus citra exceptionem abjudicata, alii ex reliquo cœtu hominum ſumma & infinita, nec alterius Imperio ſubjecta poteſtate deferatur, nec ne, illi viderint, qui eas partes defendendas ſuſceperunt. Nobis curæ erit, inveſtigare & exponere, quibus initiis, quibusve incrementis &

gra-

gradibus ejusmodi Imperium Ecclesiasticum in Ecclesia Occidentali sit ortum atque firmatum.

§. 8. Primum igitur omnium constat, sublato in cœlum Christo, Liberatore generis humani, quum Christianæ Religionis semina Apostoli, quibus eam facultatem ipse Christus, dum in terris esset, dederat, longe lateque cœpissent spargere, brevi temporis spatio magnum cùm Judæorum, tùm aliarum gentium ad eos factum esse concursum, qui se ad Christi fidem aggregarent, & eorum doctrinâ imprimis vulgus capiebatur, quod quum densissimis tenebris ignorantiæ involutum, ad id usque tempus vitam plenam ærumnarum & calamitatis degeret, eò lætius & cupidius eam disciplinam est amplexum, quò augustius divinæ veritatis lumen, quove majus adversus proprias hujus vitæ miserias solatium ei inesse re ipsa deprehendit. Apostolorum quoque, quum & ipsi nulla seu amplitudinis specie, seu generis dignitate conspicui essent, animi ad illud hominum genus maxime sunt versi, ad quos, utpote pares, facillimus eis & expeditissimus patebat aditus. Rursus ex viris, genere, dignitate, eruditione rerumque civilium cognitione illustribus perpauci initio extiterunt, qui vel nomen ei

Christianæ Religionis Exordium.

Religioni dare in animum inducerent, vel ejus dogmata studiose perquirere operæ pretium esse ducerent. Quod si causas investigare fas est, ob quas Divinæ sapientiæ placuerit, talem propagandæ Religionis Christianæ viam insistere, admodum mihi probabile videtur, noluisse Deum eam vel auctoritate Magistratuum, aut potestate civili, vel opera eruditorum hominum sanciri & stabiliri, ne videlicet, aut à Politicorum officina, aut à Philosophorum Lyceo, tanquam novum aliquod commentum, profecta esse videretur: Quin potius, ut tenuissima initia cum summis incrementis comparando, aliquid majus viribus humanis & augustius subesse, quivis intelligeret. Et quoniam Philosophorum, quive in numero eruditorum habebantur, in pervestigandis rebus divinis studium inane fere, nec ingenii, quam præ se ferebant, sagacitate, nec disputandi subtilitate quam sequebantur, satis dignum erat, nec Socrates ipse, aliique, postquam vulgarem superstitionem agnoverunt, damnaruntque, aut veterem abolere cultum, aut novum castioremque introducere & stabilire poterant: vanam ac futilem mortalium sapientiam hoc pacto Deus confutare voluit, & ostendere, quam ei facile esset, per infimæ sortis homines, piscatores, rudes &

expertes litterarum tantum opus perficere. Ad hæc Apostolorum exordium suæ doctrinæ ab Jesu cruci suffixo capientium, institutum perabsurdum prudentioribus & rerum humanarum gnaris videbatur; quum persuadere eis conarentur, ut eum pro Dei Opt. Max. Filio eodemque Servatore suo haberent, qui ex invisa omnibus natione ortus, vitam in his terris obscuram, nec ulla amplitudine aut magnificentia, nec illustribus, & heroicis facinoribus conspicuam transegisset, nec multorum annorum doctrina concionibusque nominis sui famam toto orbe celebrasset; sed adhuc juvenis admodum infami morte affectus fuisset. Quam ob causam Jesuitæ, annuntiaturi Sinensibus sagacissimæ genti, Evangelium, initium facere nequaquam à Christo crucifixo solent: Sed postquam eos Disputatione ex naturali religione haustâ suspensos aliquamdiu tenuerunt, per multas demum ambages & anfractus, ad ipsa capita Christianæ Religionis veniunt. Qui utrum hac ratione plus, quam qua Apostoli sunt usi, profecturi sint nec ne, ego quidem in medio relinquam. Nec alienum fuerit, dicere, placuisse Deo, vel ideo plebejos citius & infimæ sortis homines, quam illustri dignitate viros, ex tenebris superstitionum eruere; quod horum

potiſſimum culpa factum eſt, ut illi & denſiſſima caligine involverentur, & in ea perſeverarent; prudentiores quippe, quum fraudes & vanitatem paganicæ ſuperſtitionis ſatis perſpexiſſent, meliorem tamen & caſtiorem cultum inveſtigare nequaquam contendebant. Multitudine primo à fœdiſſima idolorum cultu abducta, Deus fundamenta quaſi ſubruit evertitque, ut reliqua deinde moles ſua ſponte procideret. Vulgi enim amentia & credulitate paganiſmus omnis ceu fundamento nitebatur.

Primitivæ Eccleſiæ Perſecutiones.

§. 9. Religionis Chriſtianæ ſeminæ, eo, quo dixi modo, ſparſa primo inter vulgus & propagata, ingens tempeſtas conſecuta eſt. Romani quippe Imperatores (in eorum enim finibus res Chriſtiana initium juxta & incrementum potiſſimum cepit,) diriſſimis eam vexationibus perſequi & opprimere cœperunt: Cauſa tam horrendæ ſævitiæ potiſſima fuit, quòd, quibus niteretur fundamentis nova religio, quibusve contineretur capitibus, & ad quem denique finem referretur, Imperatores ignorabant; & quòd Chriſtianorum numerus, qui veterem paganorum ſuperſtitionem ad unum omnes abominabantur, indies augebatur. Nam ut ipſi Chriſtianorum dogmata exquire-

rent

rent & perſcrutarentur, in animum inducere haud potuere: neque id ſatis ex dignitate Imperatoria eſſe putabant. Ad hæc, inter primos Chriſtianos perpauci extiterunt, qui verborum blandimentis polire ſuam doctrinam & ad guſtum Principum virorum ſpecioſo orationis cultu exornare poſſent. Ea re factum eſt, ut facile fides haberetur mendaciis & calumniis, quæ ab obtrectatoribus Chriſtiani nominis vulgo diſſeminabantur, in occultis & nocturnis congregationibus non niſi aut probra ac flagitia ab iis patrari, ut eorum ſacra congruere vetuſtis cum orgiis Bacchi viderentur; aut conjurationes in Rempubl. fieri. Complures quoque, quum ab omni rerum novarum ſtudio ſua ſponte abhorrerent, ſatius eſſe putabant, priſca retineri ſacra, quorum auſpiciis Reſp. Romana per tot ſecula ſalva & incolumis ſtetiſſet. Plebi autem concedi minime gentium oportere, ut aut immutare quidquam in Rep. aut aut plus ſibi, quam Magiſtratibus, tribuere in animum inducat. Nec parum eis ſuſpectos reddidit Chriſtianos, quod hi aliqua regiminis forma cultum divinum deſcripſerant inter ſeſe: eam factionem eſſe & conſpirationem criminabantur malevoli, idque eos agere, ut in veteri Rep. novam condant, imperiumque diſtrahant,

& ad postremum penitus invadant. Denique quum quantum ad Christianorum numerum indies accederet, tantum de frequentia obeuntium fana paganorum decederet, res autem Romana, indies magis magisque debilitaretur, & gravissimis subinde cladibus affligeretur; compluribus in mentem venit suspicari, causam tantorum malorum esse contemtum Deorum, quorum numine ac favore ad tantum fastigium perducta Resp. Romana esset. Itaque impetum facere in Christianos, tanquam Atheos, & Religionum omnium eversores instituerunt. Quumque voluntati Imperatorum, Deos coli & adorari, jubentium, parere Christiani abnuerent, & exquisitissimos cruciatus ac supplicia, quibus ob eam causam afficiebantur, læto animo & imperterrito perferrent: Imperatores admirabilem constantiam, pertinaciam esse & inveteratam hominum perditissimorum improbitatem judicantes, eo crudelius in eos sævierunt, quod non aliam suæ in tenuissimos homines auctoritatis stabiliendæ rationem noverant. Sed qualescunque demum rationes ad vexationum, quibus in miseros Christianos Imperatores debacchati sunt, atrocitatem excusandam quispiam attulerit, illud nequaquam efficiet, ut ne ejusmodi exagitationes

nes pro injusto tyrannicæ Dominationis instituto, & fœdissimo summæ potestatis abusu habeantur. Jussu quippe Divini Numinis eam Religionem susceperant populares, cui intercedere Imperantes nec poterant, nec debebant; præsertim quum Imperantes non minus quam parentes ejus cultus suscipiendi necessitate Deus adstrinxisset, ut, si secus fecerint, gravissimum illi peccatum admitterent. Nec quidquam excusationis ignorantia habet; quum eos inquirere in Religionem istam, ut rem novam, cum cura & diligentia, oporteret: nequaquam autem innoxios homines indicta causa & cœco impetu ad supplicium rapere, ideo, quod iis Magistratuum edictis, quibus haudquaquam alligabantur, obtemperare recusassent. Neque enim ante dictionem causæ, & criminis, cujus arguitur, cognitionem, capitis damnari quisquam potest.

§. 10. Porro quum cultum Christianum initio summi Imperantes omninò negligerent, nec ullam ejus curam agerent, fiebat, ut sine eorum auctoritate & opera Christiani aliquam cultus Divini formulam ipsi inter sese sancire, & exterius Ecclesiæ regimen stabilire juxta & pro virili tutari cogerentur. Id quod in omnibus societatibus, quæ imprudentibus Magi- *Primæva Ecclesiæ Constitutio.*

ſtratibus aut invitis in Rep. primum coaleſcunt, evenire ſolet, ut ejus partes in medium conſulere, & quæ Societatis ſuæ ſtabiliendæ ac regendæ ratio iniri debeat, circumſpicere ipſæ neceſſe habeant, certis, qui præſint, hominibus ad eam rem delectis, & inſtitutis ad conſervandam ſocietatem neceſſariis ſancitis. Nam ſi veræ Politices,quæ jure naturæ,ceu fundamento nititur, habenda ratio eſt, deſcriptionem divini cultus & exterius Eccleſiæ regimen, penes eos, qui rerum in Rep. potiuntur,eſſe debere conſtat. Verum quùm ii fungi muriere ſuo hac in parte nollent; primi Chriſtiani ipſi certos conſtituere homines,qui ſacris præeſſent,& ex ſtipe,ab hominibus beneficis ac benignis in commune collata, ſtipendia iis perſolvere cogebantur. Quod ſi qua falſa opinio & error aliquis extiterit, aut controverſia majoris momenti, quàm ut dijudicari ab uno cœtu poſſet,rem cum finitimis Eccleſiis communicabant, aut conventum finitimorum Presbyterorum indicebant, qui totam cauſam cognoſcerent & dijudicarent. Quanquam autem in Rep. ſodalitates easque frequentes & numeroſas conſtituere privatis non licet, tamen non eſt, quod cœtus primorum Chriſtianorum ac Synodos pro Collegiis & Conventiculis

illicitis habeamus. Nihil enim ſpectabant præter patefactæ divinitus & nominatim imperatæ Religionis cultum; cui Divino præcepto inſtitutum humanum intercedere nullo modo poterat. Nec quod nulla ſempiternæ ſuæ ſalutis ratione habita, Magiſtratus officio ſuo ſatisfacere neglexerant, ideo ſequebatur, ut etiam reliqui, quibus æternæ veritatis lumen illuxit, ſuam negligere ſalutem deberent: nec enim tam latè patebat Imperantium poteſtas, nec patere debet. Et quemadmodum unicuique, ſi quando ei Magiſtratus præſto eſſe dat nequeant, aut nolint, ſuis ſe armis ac viribus defendere à vi & injuria fas eſt; ita ſi in æternâ animæ meæ ſalute tutanda Magiſtratus officio ſuo deſunt, jus eſt mihi, eò majorem ejus privatim curam agendi, quo potior & antiquior animæ quam corporis cura mihi eſſe debet, quove minor eſt in caſtitate Divini cultus, quam in defenſione violenta alterius lædendi facultas, neque enim ſubjiciendo ſe civili poteſtati quisquam mortalium ſimul animi pariter & corporis cura ſe abdicavit. De cetero dubium non eſt, quin Imperatores ac Reges, ſi ab iis initium facere propagandæ Religionis Chriſtianæ DEO collibitum foret, Apoſtolorum doctrinam & prædicationem

Evan-

Evangelii suis adjuvare & confirmare edictis, templa & fana evertere, superstitiosum Deorum cultum abolere penitus & interdicere, & de Consilio Apostolorum, externum Ecclesiæ regimen constituere & tueri deinceps instituissent. Atque idem servatum esse institutum quibusdam in locis, ubi Christianorum sacra primi susceperant in Rep. Imperantes, compertum habemus.

Enata exinde opiniones.

§. 11. Cæterum quum per incuriam Magistratuum operam dare primi Christiani ipsi cogerentur, ut aliqua de scriptione Ecclesiæ moderatio contineretur, nonnullos ea res, eosque haud leves, errores peperit. Nam ex eo asseverare quidam non dubitârunt, populi seu cœtus, quatenus summis Imperantibus opponitur, proprium ac perpetuum Ministros Ecclesiæ creandi, jus jam inde à principio fuisse. Equidem Sacerdotem obtrudere invitæ Ecclesiæ haud temerè oportet, præsertim si legitimas ejus repudiandi causas habeat, nec enim is permovere animos auditorum & sanctitatis amore inflammare potest. Ex eo tamen nequaquam sequitur, ut Concionis proprium ac perpetuum illud jus esse dicatur, quod ad tempus, quum suum officium Magistratus prætermitterent, usurpare fuit coacta. Cetero-

quin

quin enim cœtus iste nihilò magis peculiare quoddam ministros rei sacræ præficiendi jus habet, quam ei licitum est, Magistratus & alia Reipublicæ administrandæ munia, certis hominibus demandare. Nam quicquid passim juris cœtus Christiani aliique hac in parte obtinent, iis, qui rerum potiuntur (eos autem Christianos esse ponimus, & orthodoxæ Religioni addictos,) seu concedentibus seu dissimulantibus obtinent. A nonnullis quoque ea conclusa ratio est, ut existiment, Ecclesiastici regiminis & civilis potestatis non posse non esse partita & divisa momenta: illudque aut ab universo Clero, aut ab uno qui ex Clero deligeretur, administrari summo cùm Imperio oportere: adeoque in singulis Rebuspublicis Christianis bina corpora, eaque separata, nec sibi invicem obnoxia esse debere, quorum alterum Ecclesia, alterum Civitas vocaretur: utriusque autem summum esse, ac peculiare imperium oportere. Sed fugit eos ratio. Nam quæ propter summorum Imperantium incuriam, dum ex tempore capiendum est consilium, cogente necessitate, usurpantur, illa, ubi suo munere Magistratus, pro eo ac debent funguntur, evanescunt. Neque consentaneum est, eandem potestatem, quam in Ecclesia consti-

tuen-

tuenda Apostoli tenebant, etiamnum, Ecclesia constituta, Ministris, qui successione tantùm per manus tradita sacris præsunt, deberi. Apostolici quippe muneris peculiaris fuit, & ab ordinaria Sacrorum procuratione separata ac distincta ratio: perindè ac exterius Ecclesiæ regimen à curatione rei divinæ differt. Itaque sicuti Minister Ecclesiæ rite constitutus haudquaquam dici Apostolus; ita nec Rex appellari Sacerdos potest. Quanquam autem originem Christiana religio ab immensa Dei sapientia trahens, mentis humanæ captum excedit, nihil tamen obstat, quo minus moderationem ejus & regimen Imperantes suscipiant, prudentibus & spectatæ dexteritatis hominibus ad eam rem adhibitis. Ex iis quæ dicta sunt, illud quoque liquet, primævæ Ecclesiæ institutum, quod ad externam Ecclesiæ moderationem attinet, pro absoluta & immutabili Ecclesiastici regiminis norma nequaquam esse habendum in ea Republica, cui Christiani Magistratus & incorruptæ religioni addicti præsunt: nam illa Ecclesiastici regiminis descriptio eo, qui tum erat, Statu rerum, ceu fundamento nitebatur. Postea verò quam una cùm Principibus & Magistratibus universus populus Christiana suscepit sacra, alia planè ratio fuit; nec jam quicquam

quam erat causæ, cur bicipitem facere Reipublicæ statum oporteret.

§. 12. Quanquam autem Constantino Magno ad fidem Christianam traducto, quum jam externum Ecclesiæ regimen in summos Imperantes caderet, alia Ecclesiæ facies esse cœpit, fieri tamen nequit, ut ejusmodi descriptione Ecclesiæ moderatio contineretur, qualis, si initio statim potientes rerum Christiana sacra suscepissent, institui & potuisset & debuisset: Multæque superioris regiminis Ecclesiastici, quod ad tempus pro re nata constitutum fuerat, reliquiæ ac vestigia supererant: quæ ingentes deindè errores pepererunt in Ecclesia Occidentali. Neque enim fieri ullo modo potuit, ut Imperatores, quum primis modo Christianæ religionis rudimentis imbuti, Novitii adhuc esse crederentur, tantam sibi extemplo potestatem in rebus Ecclesiasticis vindicarent, ut Episcoporum & Cleri opes & auctoritatem, quum iis carere æquo animo nollent, infringerent, aut circumscriberent. Quin immo satius erat, eos, quod populares plerique, Christi fidém secuti, suis se Sacerdotibus ac Clero adjunxerant, omnibus permulcere blandimentis, sibique conciliare, quo Imperium lubrico loco & infirmo positum in perpetuum sibi firmarent. Adde, quod ex iis, quo-

Constantini impotentia in reformando pristino Ecclesiæ statu.

quorum opera in Rebuspublicis & amplissimis aulæ muniis primi Christiani Imperatores utebantur; multi adhuc gentilium superstitione imbuti à cultu Christianæ Religionis abhorrebant. Itaque agi de iis rebus, quæ ad externum regimen pertinebant, non satis commodè poterat in ejusmodi Consiliis, quibus gentiles interessent. Ea re factum, ut de recepta consuetudine in evocandis & constituendis Episcopis aliisque Clericis nihil aut parum immutaretur: Item, ut non solùm siqua Christianæ Religionis capita in controversiam vocarentur, verùm etiam rogatio legum, quæ ad incolumitatem rei Ecclesiasticæ & decus conservandum pertinent; & reliquæ Principum Clericorum controversiæ ad Concilia aut Conventus Ecclesiasticos referrentur: in quibus prærogativam sententiarum, jus ferendi suffragia atque Principatum sibi soli Clerici vindicarunt. Ceterum non jus tantùm & potestas cogendi Concilia penes Imperantes esse debet, & diu admodum penes eos fuit; Verùm etiam præesse iis saltem & rei summam moderari oportet, & Principem locum obtinere, cuicuimodi ea res sit, de qua agitur: Siquidem id quod decernitur vim legis aut sententiæ judicialis habere debeat. Equidem nova fidei capita in religione faciendi

ciendi, & Sacras Litteras pro lubitu cujusque variè interpretandi potestas dari non magis Civilibus Magistratibus, quàm Clericis, ullo modo potest: veruntamen quum fidei ac vitæ Christianæ præcepta sacris contineantur litteris, quæ omnibus ad unum hominibus divinitus promulgatæ, nec, velut Sibyllina quædam oracula, custodiæ certorum Sacerdotum sunt commissæ: quumque aliis non minus, quàm Clericis, ea quæ ad sensum Sacrarum Litterarum percipiendum pertinent, comparare sibi liceat: non alienum esse, aut absurdum videtur, iis Conventibus, quibus agitur de Controversiis, ex variâ Sacrarum Litterarum interpretatione ortis, summos Imperantes præesse saltem & prærogativam habere. Quæ res, ut alia mittam, & ad præfervidos affectus, quibus in isto contentionis æstu disceptantes sæpius abripiuntur, cohibendos, remque ipsam, sine ira aut cupiditate, expendendam, &, ad reprimendam contradicendi libidinem, quà longius progressi nonnulli exulcerare causam consuëverunt, &, ad calumniam & callidam minis ac malitiosam verborum interpretationem coercendam, & ad Anathematum, quibus innoxii sæpe percutiuntur, intempestivam licentiam refrænandam, magnum habitura momentum

videtur. Id jus, quùm à primis Christianorum Imperatoribus aut neglectum omninò esset aut exerceri commode nequiret, in quibusdam Conciliis magna sæpe rerum confusio & perturbatio extitit, evenitque ut Pontifices deinceps viribus subnixi, reliquorum in Occidente Episcoporum & Conciliorum auctoritate juxta contemta, id sibi sumerent, ut controversias rerum divinarum dijudicarent, canones seu leges Ecclesiasticas, quas suis rationibus utiles esse existimaverint, invitæ Ecclesiæ obtruderent, summum imperium ad se raperent, & se pariter atque Clerum omnem de potestate Magistratuum Civilium eximerent. Etenim ubi in eam primùm opinionem est ventum, ut nulla civilis Magistratus ratione habitâ hæc omnia ad Cleri munus unice pertinere crederentur, factum est, ut ea Pontifex deinceps, quum supra Clerum, atque adeo universam Ecclesiam caput extulisset, sibi vindicaret.

Episcopalis audientia. §. 13. Præterea antiquitùs in more positum apud Ecclesiam Christianam fuit, ut quùm litigare Christiani & causas agere, apud paganos judices, admonitu Pauli Apostoli territi nollent, Controversias quaslescunque Episcoporum arbitrio & judicio permittebant, ne videlicet offendiculi

ma-

materiam, aut conviciandi criminandique ansam paganis præberent; Quùm eos de rebus fluxis, & fragilibus, quarum præ se ferre contemtum eos oportebat, contendere inter sese haud admodum deceret. Ea res, sicuti pro ratione eorum temporum magnam & laudem & utilitatem habebat: ita postquam Magistratus jus dicere pro Tribunali cœperant, quum superiùs institutum non solùm non aboleretur, verùm etiam auctoritate Christianorum Imperatorum confirmaretur, ordinariam sibi jurisdictionem (*Audientiam* vulgò vocant,) Episcopi vindicabant, magno cum detrimento non solùm reliquorum judiciorum, verùm etiam muneris Episcopalis, à cujus functione & rebus, quæ ad eam proprie pertinent, agendis, jure dicundo abstrahebantur. Moris quoque antiquitùs apud Christianos fuit, ut si quem in contrahendo matrimonio scrupulum religionemque propinquitas generis injecisset, rem eam ad Presbyteros referrent, eorumque sententiam exquirerent: Item orta inter conjuges dissensione, Presbyteris conciliatoribus in gratiam redirent: ii quippe mature admodum & jam inde à primis seculis in consecrandis nuptiis precibus præibant. Ex his non malis principiis ingens deinde labes & licentia Ponti-

Matrimonii.

ficum est orta: Exeo enim omnes, *quæ ad matrimonium, quæve ad statum hominum, divortia, nullitates matrimoniorum, successiones hæreditatis*, & similes majoris momenti causas pertinent, Controversias ad suum forum & Tribunal transtulerunt, &, ut fraudulentum Consilium specioso titulo vestirent, matrimonium ipsum in Sacramenti formulam redegerunt. Adhæc Christiani, ut par erat, id operam dabant, ut Religioni suæ dignitatem aliquam apud Ethnicos integritate vitæ & morum sanctitate conciliarent, præsertim quum multa essent delicta, in quæ nulla paganorum legibus constituta pœna temporalis fuerat. Itaque inter rudimenta nascentis Ecclesiæ, qui manifestis criminibus piorum animos offenderant Christiani, certis & ab Ecclesia criminis expiandi causa irrogatis pœnis coercebantur: gravissimum supplicium, quodve non nisi ubi ad extrema ventum erat, sumebatur, erat, ut vulgo vocant, *Excommunicatio*, qua piorum cœtu & sacris sontes prohibebantur. Præclarum institutum, quodve magnum etiam Civilibus Magistratibus fructum afferre possit, dummodo totius rei moderatio penes ipsos Magistratus sit, caveaturque ne sacra censura Clerici libidine, affectibus & proprii commodi respectu abrepti abutan-

Excommunicationis.

tantur. Maxime ubi magnam ejusmodi censura & nota vim habere in foro & vita Civili deprehenditur. Octavo equidem seculo ejus, cui Sacris interdictum erat, usu & consuetudine ad unum omnes abstinebant. Ejusmodi autem potestas summo cum imperio conjuncta, tribui nemini in Republica, sine ejus, qui illi præest, auctoritate & auspiciis potest, nisi si dividere summam potestatem & distrahere malis. Cæterum quam longe censuram Ecclesiasticam Pontifices extenderint, & ad pravos usus transtulerint, quum Imperatores, Reges, & integras Respublicas, quod se ad eorum nutum & voluntatem accommodare nollent, Anathematis fulmine, percellerent, & piorum cœtu sacrisque solemnibus prohiberent, populares eorum Sacramenti religione absolverent, Regnum & Imperium ad alios transferrent, ipsos denique Principes iniquissimas conditiones accipere & consentire in res cum maximo ipsorum damno conjunctas cogerent, satis superque ex monumentis Historicorum constat. In Oriente autem pravus censuræ Ecclesiasticæ usus haudquaquam tam late patuit, quod suam Majestatem Imperatores Constantinopolitani hactenus saltem tutati sunt, ut ne insultare in eos & dominari Clerici in animum inducerent:

quumq; Constantinopolitanus Episcopus reliquis, qui non sub ejus diœcesi erant, aliquantò honoratior & umbra tantum dignitatis, loco & nomine, superior esset; nec in eos quicquam præterea juris aut potestatis haberet, defuit ad Principatum Ecclesiasticum & in reliquos Episcopos dominatum invadendum occasio.

Papatus Origo, & causa promovens. §. 14. Cæterum in Occidente postmodum longa alia Ecclesiæ facies esse cœpit. Peculiare quippe dominationis genus Episcopus Romanus machinatus est; quam tractu temporis ad tantum perduxit fastigium, ut parem aut similem post hominum memoriam non habuerit: aliis enim atque reliquæ Respublicæ, fundamentis subnixa, aliis quoque adminiculis & diversis fulcris sustinetur. Originem ejus Dominatus & rationem paulò altius repetere eò magis operæ pretium esse duximus, quo major ejus in res Europæas vis sese à tot seculis insinuavit, quove acrior in ea Dominatione impugnanda & defendenda contentio utriusque partis esse deprehenditur. Causas quoque memorare haud alienum fuerit, cur post tantam superioris seculi calamitatem Pontificis Romani vires nostra ætate recreatæ sint, & in pristrinum fere locum restitutæ. Quibus cognitis, intelligere quivis emunctæ na-

naris facile poteſt, ecqua ſpes reconciliationis affulgeat iis, qui varias conciliandæ inter Proteſtantes & Pontificem pacis rationes in medium protulerunt. Ad Dominatum igitur ejusmodi cum incredibili ſummorum Imperantium detrimento conjunctum, in Occidente procreandum & ſtabiliendum, magnum, licet è longinquo, momentum attulit ingraveſcens barbaries, & offuſa bonis artibus caligo, quæ ſub interitum Imperii Romani in Occidentem incubuerat. Scilicet adulterinæ merces, tegente vitium obſcuritate, dubia & incerta luce, emptorem facilius inveniunt. Et quem denſa ignorantiæ caligo obcœcavit, ei perſuaderi, quantumvis inepta & abſurda, citiùs, quam homini bonis artibus ſapientiæ præceptis exculto, poſſunt. Ejus barbariæ, quæ, quùm ſuperioris ſeculi ſatis polita fuiſſet & elegans doctrina, deterrimum ſcholaſticæ nugacitatis genus deinde peperit, non una memoratur cauſa. Ac primum quidem exitio bonis artibus potiſſimum fuerunt gentes, bellicoſæ illæ quidem, ſed rudes literarum & barbaræ, quæ ſe infeſto ſubinde agmine in Occidentales Romani Imperii provincias effuderunt. Ex quo tempore res Romana magnis afflicta cladibus varias Imperantium viciſſitudines habuit, *Barbaries.*

bellisque cruentis & agrorum Vastationibus miserandum in modum vexata, in tristissimo sane & longe miserrimo statu fuit. Nimirum Musæ pacis & publicæ felicitatis filiæ, inter armorum strepitum & Reipublicæ procellas silent: nec in tanta rerum omnium perturbatione, quum literarum studia contemta & abjecta jacent, ullum ad libros evolvendos spatium conceditur. Ibi tum evertuntur scholæ, & sibi quisque, qua cuique proximum est, fugâ salutem quærit; ut Martis quam Minervæ castra sequi, per id tempus satiùs & conducibiliùs esse videatur. Ludimagistrorum inprimis miseram conditionem belli calamitas reddit, qui tunc temporis claudere officinas bonarum artium, & fasces submittere victori hosti, præsertim ubi is aut contemnit litteras aut ignorat, coguntur. Sunt qui Clericos quoque infelicitatis eorum temporum culpam sustinere quodammodo, asseverent. Nam à Philosophis, quum rerum potirentur gentiles Imperatores, magnis affecti injuriis, quum eosdem etiam, Augustis ad Christianam religionem traductis, infensissimos adhuc adversarios haberent, tantùm in Philosophiam & ejus sectatores odium non solùm ipsi conceperunt, verum etiam animis auditorum instillarunt, ut si quando

rei

rei scholasticæ arbitrium eis permitteba-tur, Scriptores gentiles de manibus juventutis excuterent; periculum esse causati, ne denuo superstitionibus gentilium rudis ætas inficeretur: nec crimine vacare Christianos, quorum manibus libri profanis gentilium Deorum nominibus & Christiano homini ne nominandis quidem, referti tererentur. Inde fabula in vulgus prodita, Hieronymum, quod Ciceronem diligenter nimis legisset, secundum quietem virgis cædi à diabolo sibi visum esse. Anno à Christo nato quadringentesimo Episcopis Concilium interdixit, ne gentilium libros legerent aut evolverent. Fecit quoque istorum temporum infelicitas, ut præter eos, qui ad Theologiam animum, ut Sacerdotes fierent, applicuissent, nemini litterarum studia prodessent. Itaque quum qualescunque studiorum reliquiæ penes solos Clericos essent; accidit, ut in scholis jam ante labefactatis ad eum scopum omnia dirigerentur. Ipsi denique Studiosi cavebant sedulo, ne magnos nimis in litteris progressus facerent. Cæterum ad Pontificiam Dominationem stabiliendam, barbariem istam multum contulisse, vel ex eo licet intelligere, quod *Epistolæ*, ut vocant, *Decretales*, quæ primis tribuuntur Pontificibus, seculis eruditis,

edi pro genuinis & authenticis nullo modo potuissent: iis tamen imperitis hominibus persuasum est, jam inde ab initio Christianæ Religionis jus fuisse Episcopis Romanis, leges universo orbi Christiano ferendi. Postea vero quàm à superiorum temporum diritate Europa nonnihil respiravit; nec jam Principes Europæ nationes ignorantiæ tenebras contra voluntatem sibi offundi ulteriùs paterentur: nugatorium quoddam & ineptissimum disciplinæ genus Pontifex in scholas, quarum sibi arbitrium assumebat, invexit & stabilivit. Easdem nugas tricasque etiam nunc, asseclæ, qui se è mancipio & nexu Pontificis esse profitentur, magno conatu tradere juventuti, & asserere contendunt. Ingens quoque ad Pontificiam Dominationem stabiliendam momentum attulisse videtur veræ ac genuinæ politices ignoratio, quâ quum de origine, indole ac perfecta ratione summæ potestatis & juribus Imperantium agitur, tùm illud inprimis traditur ad Reipublicæ perfectionem pertinere, ut individua summa potestas sit, neve distrahatur unquam aut mutiletur. Nam ipsi quoque Græci juxta & Romani Politici perniciosa quædam de miscenda & dividenda summa potestate dogmata prodebant; & popularium animos ita

affi-

afficiebant, ut incredibili amore Ariſtocratiam juxta & Democratiam, odio autem inexpiabili Monarchicum Reipublicæ ſtatum proſequerentur; ſibique perſuaderent, eo meliore in ſtatu Rempublicam eſſe conſtitutam, quo arctioribus Regia poteſtas terminis circumſcripta foret. Praviſſimas opiniones impotens & crudelis Imperatorum Dominatio vehementer confirmavit; magnæ popularium parti (etſi diſſimulabant odium) vehementer inviſa. Quæ quum ita ſint, mirum videri nemini debet, quòd in tanta barbarie per univerſum orbem diffuſa, quùm juventutem Chriſtiani Clerici utcunque erudirent, præſtantiſſimam diſciplinam infuſcatam penitùs & obſcuratam eſſe, ut quàm ab eo, quod ſequebantur, vitæ genere, alieniſſimam eſſe crediderint. Ea re factum eſt, ut qùum prima Eccleſiaſtici Dominatus fundamenta ponerentur, perpauci intelligerent, quanta malorum moles conſecutura eſſet, ubi cum magno Civilis poteſtatis detrimento potentia, cui naſcenti obſiſti nullo negotio poterat, omnibus abſoluta numeris adoleviſſet. Atque etiam nunc in ſcholis, quarum moderationi Pontificii Sacerdotes ſoli præſunt, Politicam diſciplinam aut omnino neglectam jacere, aut ita per-
plexè

plexe & obſcure tradi videmus, ut non ſolum injuria Pontificiæ Dominationis tacita, prætermittatur, verum firmiſſimis etiam conſepiatur munimentis.

Pontificiæ Sedes cur Romæ fixa?

§. 15. Cæterum amplitudo urbis Romanæ (ut quæ caput Imperii Romani fuerit, & in cujus potiſſimum finibus Chriſtiana religio ſparſa primum & late propagata eſt:) fecit, ut in ea Sedes Pontificiæ Dominationis collocaretur. Nam quæ de Sede Petri vulgo traduntur, quam inania ſint & futilia, vel ex eo liquet, quod poſtea Sede Imperii Conſtantinopolim translata, ejus urbis Epiſcopo ſecundus à Romano locus dabatur, non aliam ob cauſam, quàm quòd ea urbs Nova Roma appellaretur. Labefactato deinde & penitus deleto Imperio Romano in Occidente, quum urbis Romanæ gloria vehementer eſſet obſcurata, de Principatu contendere cum Romano Conſtantinopolitanus Epiſcopus inſtituit. Etenim Religione Chriſtiana omnibus à Paganis Imperatoribus periculis & vexationibus perfuncta, & in libertatem penitus vindicata, Hierarchiam ſuam Clerici per ſpeciem diſciplinæ Eccleſiaſticæ inſtituere in Republica cœperunt, & ob eam cauſam Epiſcopi reliquis Sacerdotibus magno intervallo præponere inſtiterunt. Nec pa-

rem

rem omnes Episcopi potestatem habuere; sed prout quisque Metropolim cujusque Provinciæ incolebat, ita reliquis ejusdem Provinciæ Episcopis plerumque præficiebatur. Is Metropolitanus initio dictus, octavo deinde seculo Archiepiscopi nomen sibi adscivit. Inter Metropolitanos autem eminebant potissimum quatuor, Romanus, Constantinopolitanus, Antiochenus, & Alexandrinus. Eæ enim Principes Romani Imperii civitates erant. Accessit iis propter veterem ejus urbis sanctitatis opinionem Hierosolymitanus Episcopus. Quanquam autem Phocas, Imperator, irâ & indignatione commotus, quod cædem Mauritii approbare Patriarcha Constantinopolitanus nollet: Bonifacio tertio, Episcopo Romano, primas detulit, postposito ei Constantinopolitano, (exin Episcopi Oecumenici nomen sibi assumsit Bonifacius,) non tamen potestatem aut ullam jurisdictionem, (eam enim reliqui Patriarchæ constanter ipsi abnuerunt,) sed nominis tantùm honorem & loci dignationem cæteris majorem Imperator attribuit. Et jam pridem Episcopi Africani Romano, Edictis suis parere eos jubenti, &, ut fraudem aliquo titulo tegeret, *Canonem* corruptum & adulterinum ex Concilio Niceno citanti, fortiter

titer restiterunt. Nec ullo divino, sed humano tantùm instituto, sancita ea res est: ob eandem enim causam simul & Romanus Episcopus, primum, & Antiochenus tertium locum obtinet. Igitur, quemadmodum una Respublica alteri leges imponere nequit; ita nec commoda, quibus Episcopum Romanum seu Imperatores Romani, seu Vetusta Concilia (quæ nihil aliud erant, quam Clericorum Imperii Romani Conventus:) beneficii loco præ cæteris affecerunt, aliam obligare Rempublicam, aut latius patere, quam quibus vetus Imperium Romanum circumscriptum terminis erat, possunt. Quod si autem sequentibus temporibus ex Christianis Rebuspublicis nonnullæ jus aliquod & potestatem in suas Ecclesias Pontifici concesserint, aut permiserint, aut non ignorasse eas, quo jure ac fundamento ea potestas niteretur, aut fraude Pontificis circumventas esse necesse est. Si certâ ratione ductæ ac prudentes eam potestatem concesserint, fœdus haud dubiè percusserunt cùm Pontifice, ut ejus auspiciis eo melius res Ecclesiastica regeretur. Ejusmodi fœdus autem, sicut initio profectum est à consensu Reipublicæ; ita si fraudi Reipublicæ & damno fuerit, aut si abuti sua potestate Pontifex institerit, rescindi æquè

æquè acalia ejus generis fœdera, poteſt: Sin vero iſtam ſervitutem Rebuspublicis fraude aut errore deceptis Pontifex impoſuit, licet eis fraude & errore detecto, injuſtam ejusmodi Dominationem à cervicibus ſuis depellere, & ſimul ut damnum illatum reſarciat talis impoſtor, ſuo jure poſtulare.

§. 16. Nequaquam autem in omnes, quæ ad Occidentem ſpectant, terras proferre Imperium ſuum Pontifex, ſimul ac iſtud Conſilium ceperat, potuit; verum temporis tractu variis artibus & uſurpationibus, quaſi per gradus, ad tantum faſtigium aſcendit. Ut primum enim ad eam Dominationem Pontifices animum intenderant, quamquam repulſam ſæpiùs tulerant, tamen inſtare & urgere cœptum non prius deſtiterunt, quam quæ animo agitaverant, conſecuti, & voti ſui compotes eſſent facti. Scitè quoque & callidè tempori ſervientes, nullam opportunam ſuis rationibus occaſionem dimittebant. Nec eis, meo judicio, accidere quidquam opportunius potuit, quàm quod Sedes Imperii Romani aliò eſt tranſlata, neque enim ſi in urbe perpetuò manſiſſet, Imperator unquam commiſiſſet, ut ſuam Majeſtatem aut amplitudinem Epiſcopus Romanus æquaret aut ſuperaret. Conſtan-

Ulterior ad Papatum impulſiva.

ſtantinopolitani quidem, etſi non minores forte, quam Romani, ſpiritus geſſerint, ad tantum tamen pervenire faſtigium nunquam potuere. Magnum quoque ad eam rem momentum attulit diviſum in varia eaque nova Regna Occidentis Imperium, quæ à barbaris gentibus & litterarum rudibus ſunt condita. Iis quum veritatis Chriſtianæ lumen præferre Eccleſia Romana potiſſimum inſtituiſſet, officii ſui eſſe putarunt barbari, ut ſingulari eam pietate colerent; ut cui peculiarem alioquin vetuſtas & dignitas, quâ reliquas Occidentis Eccleſias antecedebat, venerationem conciliaret. Accurate ſingula perſequi non eſt inſtituti noſtri: paucis, quæ ad rem pertinere videntur, attingemus. Compertum igitur habemus, Romam proficiſci Epiſcopos Tranſalpinos ſepulchrorum Petri & Pauli, Apoſtolorum viſendorum cauſa, ſeculo quinto cepiſſe: ſive Religionis ergo; ſeu quia ſuperſtitio tunc temporis obcœcatas hominum mentes occupaverat; ſive, ut eſſet congruentis cum Eccleſia Doctrinæ, argumentum: voluntarium Religionis officium deinde ut fit, in neceſſitatem paulatim verſum, ſi quis prætermiſerit, vehementer caſtigabatur à Clericis. Quod quidem inſtitutum Pontificibus haud dubie anſam dedit

ad postulandum, ut Romam Episcopi proficiscerentur ad munus confirmatum auctoritate Pontificis ineundum. Adhæc de rebus magni momenti consulere Ecclesiam Romanam, tanquam vetustiorem novitii Episcopi, & Ecclesiæ, & genuinum Canonum usum pariter & sensum ex ea exquirere identidem consueverunt. Itaque quum intelligeret Pontifex Romanus, sua Responsa pro Decretis haberi, ultro etiam, nec rogatus, facere Decreta cœpit, Principem Christiani Orbis Sedem Romæ constitutam esse causatus, atque adeo ad curationem suam pertinere, ut canones & leges Ecclesiasticæ serventur. Jamque cognitionem controversiarum, quæ inter Episcopos essent ortæ, tanquam legitimi Judices, arrogare sibi Pontifices, Metropolitanos, quo minus suis jus dicerent, impedire, Episcopis, seu vitio ut ipsis videbatur, creatis, seu sceleris cujusdam aut criminis accusatis, Imperium Ecclesiasticum abrogare, eosque vi ac minis cogere ad causam dicendam proficisci Romam. Quam ob causam etiam ii, qui legibus quibusdam & Canonibus Ecclesiæ solvi cupiebant, Romam profecti benigne excipiebantur, gratificante eis Pontifice, quæcunque petiissent, ut Romæ gratificationum & beneficiorum quasi officina quæ-

in fide & potestate Ecclesiæ Romanæ & Successoris Petri perpetuo futuros esse polliciti sunt. Germanos quoque Episcopos ut Pallium, insigne Episcopalis dignitatis Romæ peterent, perpulit: Gallicanis autem illud ultro misit, ut eo majoribus illos beneficiis Pontifici Romano devinciret, & addictos redderet. Ea consuetudo ornatus istiusmodi Episcopalis adhibendi, levibus, ut fit, initiis orta, quùm voluntaria primum esset, postremo vim legis & necessitatis obtinuit: ut Episcopi antequam istud insigne accepissent, ulla Episcopatus munia obire vetarentur. Id quoque juris sibi Pontifices vindicarunt, ut, nisi ipsorum permissu, Episcopis provinciam mutare, & priore statione relicta, alios subinde Episcopatus capessere non liceret: omnesque Occidentis Episcopos petere, ut ipsorum dignitatem Pontifex ratam habeat, & simul pro eo præmium persolvere coegit: Quod in illud mercedis genus, quod *Annates* vulgo dicitur, posteà conversum est. Adhæc Conciliorum Provincialium auctoritatem Decretis eorum rescissis, labefactarunt penitus & everterunt: ea re factum, ut Conciliorum convocandorum mos ad extremum prorsus exolesceret, postquam ea nullo usui esse omnes intellexerunt, quùm Decreta

eo-

eorum Pontifex improbare, & ne rationum quidem momentis expensis, præceps damnare consuevisset. Denique Episcopos Gregorius VII. Pontifex in sua verba jurare, & fidem *Romanæ Sedi* jurejurando in perpetuum obligare cocgit, & ceu lege quadam inviolabili sancivit, ut ne quis eum, qui ad Tribunal Pontificis Romani provocasset, condemnare in animum induceret. Nec Legatos aut Nuntios in omnes partes mittendi omissa cura est, qui nomine Pontificis potestatem, Episcopis, Metropolitanis, & Conciliis Provincialibus ereptā exercerent, & commodis ejus omnibus modis inservirent.

§. 17. Cæterum quò majoribus in- dies opibus, quòve copiosiore hominum frequentia, Ecclesia cumulabatur, eò graviori damno ac fraude summis Magistratibus Ecclesiastica Dominatio, latius indies serpens, fuit. Et opulentiam quidem suam Ecclesia benignitati, pietatique potentissimorum Principum, Virorumque illustrium, & aliorum, acceptam initio referebat, rem Deo pergratam se facere existimantium, si cumulatissimis Ecclesiam juxta & Clericos donis certatim colerent. Ingens ad eam liberalitatem cumulus accessit, postquam persuasum est hominibus, tantam esse *bonorum*, ut vo-

Ecclesia opulentissimi reditus.

cant, *operum*, (primas autem inter ea tenebant *Donationes*, ut vulgo vocant, *ad pios usus*,) vim ac præstantiam, ut ea vel sola promereri Cœlum & debeant & possint. At verò quum crescentem cum opibus avaritiam Clericorum explere piorum hominum munificentia nequiret: illi varias artes, argento emungendi homines, & aucupia, excogitarunt; magnamque cerimoniarum inanium vim astute sunt commenti, certo in singularum ministeria pretio constituto. Jamque sine more ac modo res divina fieri, vel, ut vulgo dicunt, *missificari* pro vivis juxta ac mortuis, venalia proponi Diplomata, quibus vel peccatorum, vel legum gratia petentibus fieret, (*indulgentiæ* vulgo & *Dispensationes* appellantur,) peregrinationes suscipi Religionis ergo, Jubilæa solenniter & religiose celebrari, &c. Mortis inprimis cujusque momenta Clerici captabant, quod sub id tempus, homines, omni rerum mortalium cura deposita, minùs restricti ad largiendum esse solent; præsertim quum ejusmodi relicturi sint heredes, quos minori luctu ex obitu, quàm ob prædæ opimæ possessionem gaudio perfusum iri prospexerint. Ad extremum eò quoque impudentiæ progressi sunt Clerici, ut quasi ostiatim stipem emendi-

çare

dicare non dubitarent. Nec iis artibus contenti Pontifices, novum quoque inventum, Sacram militiam, ad ſuos utilitates transtulerunt. Ea militia Sacra dicebatur, quòd in ea militantes ſigno Crucis inſigniti, & quaſi conſecrati, ad Terram Sanctam barbaris eripiendam proficiſcebantur: & ſuſcipi ejusmodi expeditiones Seculo undecimo & inſequenti cœptæ. Moderationem earum & arbitrium ſibi Pontifices vindicabant, ita ut ſine eorum auctoritate quidquam, quod majoris momenti eſſet, agi aut ſuſcipi nequiret. Eorum, qui cruce inſignes ad ſacrum bellum profecti eſſent, fortunas tutandas nominatim Pontifices ſuſcipiebant, cavebantque, ne quis abſentes, ſive ex crimine cauſa conſtaret, ſive ex controverſia, in jus vocaret: ita factum, ut major *Indulgentiarum* & *Diſpenſationum* uſus eſſet, quam antea. Stipem à piis hominibus erogatam, res teſtamento legatas, æs collectaneum ad ſuſtentandos belli ſumptus comparatum, Legati Pontificis tractabant: ſub ejus quoque belli obtentu decimæ à Clericis ſunt exactæ: quin ipſi etiam Reges ac Principes ei militiæ nomina dare juſſi. Inſequentibus temporibus Sacra iſta bella à barbaris in Schiſmaticos & Hæreſeos damnatos Pontifices converterunt:

eos bonis mulctatos, quùm beneficiaria etiam prædiorum possessione privassent, ad alios eam, in præmium navatæ operæ, pro lubitu transtulerunt, Dominis, quorum Clientes fiduciarii damnati fuerant, ne interrogatis quidem aut consultis. Nimirum ii sedulo cavebant, ne titulo & insignibus Beneficiarii condecorare eum abnuerent, qui ea, Sacrosancta, si Diis placet, Pontificis auctoritate subnixi postularent.

Ingens Religiosorum numerus.

§. 18. Pro magnitudine crescentium indies opum Ecclesiæ, magnis quoque auctibus eorum accrevit numerus, qui ut Ecclesiæ copiis suam alerent & sustentarent inertiam, in Monachorum sese ac Religiosorum disciplinam tradiderunt. Nec jam Sacris singularum Ecclesiarum certos præesse Sacerdotes, iisque alios datos esse Vicarios, alios, qui reliqua Ecclesiæ ministeria obirent, satis erat, nisi Ecclesiis, ut vocant, Cathedralibus Canonicorum etiam Collegia accederent. Ea munera, quòd & fructuosa erant, nec magnopere molesta aut laboriosa, omnis dignitatis & conditionis homines frequentes & ambitiose prensabant. Nam cœlibatus incommoda, cujus necessitatem decimo seculo & sequenti Pontifex omnibus Clericis invitis & renitentibus non

non ſine magno labore impoſuit, tranquilla ſummæ dignationis, & maximorum redituum ſine labore uſura compenſabat. Adhæc infinita Monachorum, & Virginum monialium turba totum fere orbem Chriſtianam repleverat. Hoc hominum genus, quo tempore in Chriſtianos diriſſimis vexationibus exagitatos, Imperatores Pagani ſæviebant, exortum, quarto inde ſeculo & ſequentibus vehementer auctum, longe lateque ſe diffudit. Initio tamen opus faciendo & laborando vitam ſuſtentabant: alii, quum ſuas fortunas pauperibus voluntaria liberalitate eſſent largiti, ſub Epiſcoporum auſpiciis & regimine eam, quam omnes præſcribebant, vitæ diſciplinam ſequebantur. Nec aliàs magis, quam ſeptimo Seculo, monaſticæ vitæ ac diſciplinæ ſtudium vigebat in Occidente; adeoque iſto Religionis æſtu omnium ordinum homines fervebant, ut ad cœnobia frequentanda & inhabitanda non ſolùm omnis ſexus ac ætas conflueret, verùm etiam ad ea magnifice exſtruenda, & ampliſſimis reditibus locupletanda, Principes viri & potentes omni ſtudio incumberent. Jamque conditis tot tantiſque cœnobiis, opibus & vetuſtate conſpicuis, defatigata hominum munificentia videbatur, atque tanta homi-

num cupiditate ejus vitæ & instituti flagrantium multitudo erat, ut ei nullus satis magnus monasteriorũ nnmerus sufficeret; quùm tertio decimo demum Seculo Ordo Monachorum Mendicantium existeret. Ii eo majorem sanctitatis speciem præ se ferebant, quod pro talibus haberi volebant, quos ad Monasticæ vitæ institutum amplectendum, non mollis ac voluptariæ vitæ spes, sed severæ, & ab omnibus voluptatum illecebris semotæ disciplinæ desiderium impulerit; quum ad summum, præter stipem ostiatim emendicatam nihil ad vitæ usus expeterent. Ad ejusmodi austerum vitæ genus suscipiendum, homines singularis cujusdam sanctitatis & meritorum, quæ ei sectæ inesse credebantur, opinio, vel, ut verius dicam, insita Clericis ambitio permovit. Innata enim hominibus arrogantia, eò dementiæ progressa est, ut non satis eis negotii facessere Divina præcepta crederent, & suis meritis, quam Dei beneficio, sempiternam salutem acceptam referre mallent, immani cupiditate gloriæ, qua antecedere reliquos mortales volunt, in cœlum etiam & futuræ vitæ usuram extensâ. Alios rerum suarum desperatio, desidia & pigritia alios in hoc vitæ genus præcipites egit. Multos in cœnobia parentes & propinqui in-

includunt, sive superstitione inducti, sive egestate compulsi, seu denique, ne divisis inter tot liberos facultatibus, familiæ interirent, metu stimulati. Ex eo Monachorum genere Pontifex sibi quasi Militem Prætorianum delegit, quo non modo *Laicos*, ceu præsidio quodam cervicibus eorum imposito, coërceat, verum Episcopos etiam & reliquos Clericos in officio contineat. Ea re factum, ut quum deinceps, Seculo maxime tertio decimo, subtrahere se à potestate & jurisdictione Episcoporum instituissent, nec ullius, præterquam Pontificis auctoritatem agnoscere vellent, eorum patrocinium ipse Pontifex summo studio susciperet. Is callidissimo in eo ordine regendo utitur consilio. Quanquam magna inter eorum familias, Franciscanos videlicet & Dominicanos æmulatio existit & contentio, ita tamen rem temperare novit, ut partita æquo inter utrosque momento gratia, neuter Ordo, vel premere alterum & exagitare, vel de Pontificis in alterutram partem justo plus inclinata voluntate conqueri possit. De commodis ordinariorum Sacerdotum multum hi Monachi subtraxerunt: Legata & Sepulturas opulentiorum, regimen animorum, seu, ut vulgo vocant, conscientiarum, sacrorum Ministeria magna

ex parte ad se transferendo. Itaque inexpiabile in eos odium Episcopi & Sacerdotes ordinarii conceperunt: de eo tamen illi, favore Pontificis subnixi, non magnoperè sibi laborandum esse putant. Quod si quis Episcopus, spreta Pontificis auctoritate, obsequium exuere, aut res novas moliri institerit, eum extemplo Monachi isti, velut feram canes venatici, insectari, & clamitando criminandoque adducere in odium & invidiam plebis, apud quam magna eorum, propter opinionem sanctitatis, auctoritas est, consueverunt. Itaque ex Episcopis nemo, moturus aliquid adversus Pontificem, plebis studia adjungere suæ factioni poterat. Ad hæc vitam & mores cujusque Episcopi, sedulo observare Monachi, & Romam, ubi Præfecti ejus Ordinis degunt, nuntiare, ut quæ in rem essent, consilia, ibi capi extemplo, & imminentia mala declinari possent. Et quod increscenti Pontificis potentiæ Episcopi, quùm gravis eorum libertati esse cœpisset, resistere haud potuere, in eo non postremæ istius Ordinis partes fuerunt: illi quippe, quùm nullam ejus Dominatus evitandi commodam rationem cernerent, tempori servire, id est, necessitati parere, quam contra stimulum calces, quod ajunt, jactare, satius esse putarunt.

runt. Quanquam ex iis multi Pontificis potentiam haud ægre ferebant, splendorem & amplitudinem ejus, cujus in potestate essent, ad se quoque pertinere quodammodo, rati, & quod eo pacto à Civili potestate & jurisdictione subtraherentur, à qua majus ipsis periculum, quam ab externo Tribunali unius, ipsis necessitudine quadam muneris ac studiorum adjuncti, imminebat: neque enim Clericum Clericus facile exagitat, nec cornix cornici oculos temere configet. Sed tamen inter Episcopos, maxime Transalpinos, non paucos existere compertum est, qui immensam Pontificis potentiam, tacitè licet & dissimulanter, iniquo tamen animo ferant. Atq; id in Tridentino inprimis Concilio apparuit, quo Episcopi Gallicani juxta & Hispanici, omnibus connixi viribus sunt, idque egerunt unice, ut *Residentia*, ut vocant, *Episcoporum juris Divini esse*, decerneretur. Idem spectant eorum, qui apud Gallos Belgasque Jansenistæ vocantur consilia. Nec quid sub istius dogmatis specie lateat, prudentiores fallit; Quod si enim suæ quisque Ecclesiæ Episcopus præesse, & ab ea nunquam discedere Divinitus jubetur, sequitur, ab eodem Deo jus ac potestatem etiam habere, sine qua illud fieri nequit. Num ut in Scholis vul-

gò loquuntur, *qui dat jus ad finem, dat jus ad media*. Atque adeò non eſt, quod Epiſcopi munus ſuum inituri, Romam proficiſcantur, ad redimendam Pontificis, ut auctor fieret, benevolentiam. Itaque anxius animi & vehementer ſollicitus Pontifex fuit, antequam eam difficultatem Concilium Tridentinum ſuperaſſet, atque de medio ſuſtuliſſet. Nec poſthac facile ſe adduci Pontifex patietur, ut ullum poſthac Concilium cogat. Neque enim in ejusmodi Conciliorum diſcrimen auctoritatem ſuam aut Majeſtatem temerè committet, præſertim quùm in præſentia nullus eorum uſus ſit, contendentibus paſſim Jeſuitis aliisque, & palàm docentibus, Pontificem ſupra Concilia eſſe, nec falli aut labi, nec ſine ejus auctoritate ullam in ſe vim aut obligationem Concilia habere. Sed quomodocunque ſe res habeat, ipſorum Epiſcoporum intereſt, eos in fide ac poteſtate Pontificis manere; à cujus imperio ubi ſe ſubtraxerint, in ditionem Civilium Magiſtratuum haud dubiè venturi eſſe videntur. Adque id ſi eveniret, ſalutem ſuam ac dignitatem, ſine ejus, cujus ſubjecti imperio eſſent, (cùm autem ſummis opibus præpollere neceſſum foret,) ope & præſidio, tutari nullo modo poſſent. Itaque ex duobus malis, id

quod

quod minus est malum, eligere necesse habent.

§. 19. Quamvis autem immensis opibus & incredibili hominum frequentia aucta res Ecclesiastica esset, tamen ad constituendam Dominationem Ecclesiasticam omnino necesse fuit, Pontificem suis vivere legibus nec ullius subjectum imperio esse: Sedem autem Dominatus sui, in ejusmodi loco constitutam habere, qui sui tantùm juris & ditionis esset: eum denique Imperii statum esse, ut non solùm vitam cum dignitate sustentare Pontifex, verum etiam ne detrahendo ei reditus, cogi in ordinem possit: item ut propugnatoribus ejus, si quando ob eam causam à Magistratibus indignatione commotis exagitarentur, tutissimam ad eum perfugium esset. Id ut consequerentur Pontifices, diuturnas devorare moras ac molestias, varios iniquæ fortunæ casus subire, & malis artibus ac sceleribus uti & grassari diu coacti sunt. Equidem dum in Occidente Imperatores fuerunt, aut Gothorum in Italia Imperium incolume stetit, ne cogitare quidem de iis rebus comparandis poterant. Gothorum deinde Regno, quum Justinianus rerum potiretur, everso, ac Roma pariter ut universa Italia, in Provinciæ formam à Græco Imperatore *Absoluta Ecclesiæ libertas.*

re-

redactæ; Pontifices eam obsequii, quô eis Imperatoribus alligabantur, exuendi occasionem nequaquam dimiserunt. Imperatorum quippe auctoritatem & existimationem in Italia vehementer imminuerat partim impotens Exarchorum, qui Ravennæ erant, Dominatus, partim infirmitas; quùm Longobardi per occasionem fluctuantis Justiniano II. regnante Imperii, quùm alii alios everterent, & labefactarent, magnis sibi viribus comparatis rerum in Italia potirentur. Accessit, quod ex iis Imperatoribus nonnulli cultum imaginum damnabant, versâ in fœdissimam pene idololatriam superstitione, quùm majore Sanctorum, quam ipsius Dei cura homines tangi viderentur; ex templis eas ejici omnino Leo Isaurus jubebat. Ejus conatibus Gregorius II. Pontifex, acriter resistendum ratus, imaginum cultum, quasi pro aris & focis certaret, summa contentione propugnavit; sive quod is non exigua anilis superstitionis, quæ magno Pontifici ad utilitatem momento erat, pars esset; sive quod ægre ferebat, se imprudente & invito Imperatorem quidquam in rebus sacris agere aut moliri, eo tempore, quod ipse ad Ecclesiasticam Dominationem in Occidente constituendam animum intendisset, ausum; sive denique ea

com-

commoda subducendi sese à Græcorum Cæsarum imperio, occasio est visa. Jamque Romanos & reliquos Italos, qui in fide adhuc & ditione Imperatoris manebant, ad abnuendum ei vectigal & stipendium Pontifex sollicitabat, quùm Exarchus, jura ac Majestatem Imperatoris tutari conatus, exorto Ravennæ, ubi Sedes Exarchatus erat, ob eam causam tumultu, occiditur. Ita Græcorum Cæsarum Imperio in ea Italiæ parte deleto, suas habere leges eæ terræ, nec ullius subjecta Imperio esse cœperunt.

§. 3. Hoc modo quùm se Pontifices ab Imperio Constantinopolitano subtraxissent; non multo post ingens ei periculum à novo Domino imminebat, qui gravius eis ex propinquo jugum impositurus esse videbatur, quam quòd antea magnis locorum intervallis disjunctus Imperator imposuerat. Eas enim regiones, quæ ab Imperatore defecerant, in suam redigere potestatem Reges Longobardorum, & totius Italiæ imperio potiri nitebantur. Capta Ravenna, aliisque locis in ditionem redactis, quùm eorum impetum sustinere aut retundere nemo in Italia posset: Pontifices opem Regum Franciæ, nec enim alia spes, aliud perfugium erat reliquum, implorabant. Hi pace primum

Pontifex Gallum in suppetias ferendas vocat.

compositione frustra tentata, quùm à vi & injuria abstinere Longobardi nollent, postremo ad arma versi libertatem & causam Italiæ vi defendendam susceperunt. Quod ut facerent, eo faciliùs adducebantur, quod non solum Pipino Regnum, quod superiori Regi ereptum, ipse, quùm major Domus antea fuisset, sibi vindicarat, Zacharias Pontifex auctoritate sua confirmavit, verùm etiam quod ea expeditione ipsi Galli, aliquas Italiæ partes in suam potestate redigendi, cujus rei incredibili semper cupiditate gens Gallorum flagravit, occasionem nanciscebantur. Eo bello quùm adversus Longobardos, Pipinus primum, deindè Carolus Magnus feliciter pugnassent, ad extremum, omni eorum Regno potiti, quidquid Exarchatus finibus continebatur, Pontifici tradiderunt. Sunt, qui Pontificem Romanum, ut opimam nimis & profusam largitionem impetraret, tunc primum commentitiam illam Constantini Magni donationem in lucem protulisse putent: & vero persuaderi ea res hominibus imperitis, in tanta temporum barbarie & literarum ignorantia nullo negotio poterat. Immortali quoque beneficio Gallorum Reges, ut supra demonstravimus, Pontifex sibi devinxerat, tum ipsi Reges pietatis famam largitio-

tionibus de alieno factis captabant. Ea enim tempestate in ordine Ecclesiastico, magnis donis ac muneribus colendo: præcipuum gloriæ fructum stulta vanitate summi intimique juxta repositum habebant. Quinimò quæ in usum Ecclesiæ destinarant Reges, ut immunia essent, & quæ eorum beneficio Prædia Clerici tenerent, ea ut libera & nullis aggravata oneribus haberent, operam dabant. Earum largitionum magnitudine Clericos ad detrectandum Regibus obsequium inprimis exstimulatos fuisse, compertum habeo; veritos sc. ne Majorum donationes succedentes inde Reges rescinderent, & irritas facerent. Est enim ita, ut prudentiores monent, naturâ comparatum, ut effusa nimis commodorum & munerum largitio, odium potius quam amicos Regibus pareat: nam qui ejusmodi coluntur donis, quùm in perpetua suspicione ac metu versentur, ne ea aut imminuantur aliquando aut omnino repetantur: ita firmare suas opes nituntur, ut eas tutari, & vel invito Rege in perpetuum sibi asserere valeant. Sunt autem inter eruditos nonnulli, qui quùm omnes iræ atque odii causas procul habeant, existiment, Pontifici consilium fuisse traditas sibi terras summo Imperio regere. Cæterum populum, libertatis

avidum suis vivere legibus, quàm jugum accipere maluisse: Etenim insolens admodum & Sacrosanctæ dignitati minimè conveniens esse videbatur, Pontificem, Reguli cujusdam ac Principis profani personam suscipere. Ea re accidit, ut Leone III. Pontifice seditio populi Romani fieret. Pontifex quùm opem ac fidem Caroli Magni implorasset, in pristinum deinde locum restitutus, unà cùm populo Romano Carolum salutavit Augustum. Eo facto summum Exarchatus Ravennensis Imperium, & reliquarum imperii Occidentalis partium Principatum adeptus, quum earum sine summa potestate possessionem Pontifici tanquam Beneficiario reliquisset, *Advocatus* & *Defensor Ecclesiæ* est appellatus. Atque in eo statu res mansit, donec Imperii gubernacula Henricus IV. capessivit.

Papa excutit jugum Cæsarei Dominatus.

§. 21. Cæterum, quùm sine auctoritate & suffragio Imperatoris creari Pontifices haud possent; tantaque illius esset audacia, ut Pontifices immoderatius sese gerentes in ordinem cogere, & de solio suo præcipites dare non dubitaret, ad extremum *Advocati* & *Protectoris* nomen grave ipsis & invisum esse cœpit. Itaque excutere jugum, & Imperatorum Dominatum propulsare summo studio contenderunt:

derunt; nec nisi magno interposito spatio, ingenti certamine juxta & calliditate sibi libertatem pepererunt. Quam ob causam, ut eorum opes frangerent, & auctoritatem imminuerent, nunc in Germania, nunc in Italia magnis eos turbis ac motibus illigare, Pontifices perpetuo laborarunt. Strenuam eis operam Germaniæ Episcopi navarunt. Ii, quum se Cæsari, cujus beneficio Episcopatus debebant, obligatos eo nomine esse, æquè ac Pontificis, ægre ferrent: cum Pontifice conspirarunt, ad ordinandam rem Ecclesiasticam, & peculiari & libero imperio constituendam. Ad eam rem perficiendam non aliud tempus magis idoneum esse rebantur, quàm quo Imperium Henricus IV. gerebat. Ei quùm solutissimi mores, & turpissima probra, Regnumque male administratum, ingentem apud Ordines Germaniæ invidiam, & ex ea, dissensionem, conflassent: Gregorius VII, cui antea Hildebrando nomen erat, arroganti Vir ingenio, contumaci, & ad quidvis audendum parato, postquam ad Pontificiam dignitatem evectus erat, conqueri extemplo de Imperatore cœpit: Sacerdotiorum Constitutionem suis juris ac potestatis; nec in manu Imperatoris esse debere; qui nundinando ea, & hominibus impro-

bis vendendo, turpissimum ex iis quæstum faceret, & Sacrificulos vitio creatos, prius quàm mysteriis Sacerdotii rite initiati forent, ornatu Sacerdotali & insignibus condecoraret. Quumque vetere & optimo jure sibi deberi ea Imperator contenderet, nec ab iis vel latum unguem discedere vellet Pontifex, quùm Sacris prohibitum, diro anathematis fulmine percussisset, & Episcopos & reliquos in eum ordines incitasset, tantis eum turbis ac molestiis involvit, ut creandi Episcopos jure cedere ad extremum cogeretur. Per eam autem speciem Pontifex non solùm Episcopos à potestate Cæsaris subtrahere, sed Principatum etiam Italiæ invadere, & Principes ad unum omnes Imperio *Sedis*, ut vocant, *Romanæ* subjicere nitebatur. Et res facultatem habuisse, nonnullis videtur, quod ea tempestate, divisa in tot Principatus Europa, tenuissimis maxima ex parte opibus suffultos, Reguli ac Principes complures, seu Religione quadam inducti, seu quod Potentiorum vitare jugum volebant, in ditionem Pontificis se ultro tradiderunt, vectigal ei & stipendium quotannis persolventes. Adeo; ut si tres Pontifices, aut quatuor, ad regendam Ecclesiam eam seu calliditatem seu dexteritatem continenter attulissent, ut Sanctitatis spe-

cie

cie consilium tegerent, & populum ab injuriis Principis defendendum susciperent, summo totius orbis Imperio, qua Civili, qua Ecclesiastico, potiti haud dubiè forent. Nec se jugo solum exuere Pontifex, verum Imperatorem etiam potestati suæ subjicere contendebat: ejus enim se judicem ferre, delatum à popularibus ad causam dicendam citare, sacris prohibere & anathemate ferire, regno denique mulctare instituit. Quamvis autem, quæ patri erepta fuerant, recuperare filius, Henricus I. conatus Paschalem Pontificem captum, & in custodiam traditum, restituere sibi jus creandi Episcopos coegit; Clerus tamen Europæ fremens, & indignatione commotus, tantum negotii exhibere Imperatori cœpit, ut Sacerdotia constituendi jure ad ultimum cedere omnino cogeretur cIↄ c XXII. Sub id tempus magnas quoque eadem res turbas & contentiones concitavit in Anglia, eæ hunc in modum consopitæ sunt cIↄ c VII. ut jus creandi Episcopos Rex eis remitteret, Episcopi in Regis verba jurarent. Jusjurandum quo suam fidem obligarant Episcopi, Pontifici displicuit; nullo quippe vinculo eos Regi suo obstrictos esse malebat. Itaque, id jusjurandum dare Episcopos Franciæ nominatim vetuit. Cæterum

Ludovicus VI. & Successores ejus, usque adeo animum ad jus suum tuendum obfirmaverant, ut eum nec flectere precibus, nec minitando terrere, quo postulata impetrarent, Pontifices possent. Nec etiam duos simul, Imperatorem & Gallum, lacessere & irritare Pontifices sustinebant; tutius esse rati, in alterutro aliquod adversus omnes casus & incertos eventus præsidium constitutum se habere. Præsertim quùm Pontifex non tàm Gallum, quocum ei haud multum rei erat, labefactare; quam nimias Imperatoris in Italia opes, quùm jam ipsius imperio Romæ immineret, frangere & debilitare laboraret. Nec perindè ut in Gallia, idem omnes sentiebant in Germania. Cæterum ab odio & æmulatione reliqui Europæ Principes amplitudinem & opes istius Regni ægre ferentes, haud gravatè cùm Pontifice ad Cæsarem labefactandum conspirarunt; quùm speciosus *Sacrosanctæ Sedis* & Pontificiæ dignitatis tuendæ titulus consilium tegeret. Friderici deindè I. & II. imperatorium in Pontificem Romanum jus ac potestatem restituere in pristinum locum nequicquam conati sunt; scissa in duas factiones Italia, quarum altera Guelforum, altera Gibellinorum erat. Hi Imperatoris, illi Pontificis rebus studebant; tantàque ac tam diu-

turna rerum confusione Italium miscuerunt, ut eam in ordinem cogere & perdomare Imperator nullo modo posset. Mortuo Friderico II. quùm rem Germanicam diuturnum illud Interregnum vehementer turbasset, restituto ad extremum Imperio, satis benigne secum fortunam egisse Imperatores credebant, si rebus suis & otio consulere in Germania possent; tantùm abest, ut ulteriùs de Italiâ sibi magnopere laborandum esse putarent. Ea re factum, ut ea tempestate non solùm, quæ in ipsius proprie ditione erant Pontifex, summo imperio regeret, sed infinitam in omnia Ecclesiæ bona potestatem propalam usurparet.

§. 22. Nec eo fastigio contentus Pontifex fuit: Aliud etiam, & quò latiùs patebat, eò perniciosiùs dogma in vulgus edebatur: Pontifici in Principes jus esse divinitùs datum, non quo infinita & omnibus numeris absoluta potestate in eos dominaretur, sed regendi Imperii custos quasi, moderator, & arbiter esset. Etsi enim non eò temeritatis erant progressi Papæ, ut quod ad res civiles attinet, ex Pontificis nutu pendere Imperatorem oportere, palàm & dilucidè traderent: tamen quia summum rei Ecclesiasticæ Imperium obtinebant, jus sibi haud ex vano esse cre-

Papa super quoscunque sese effert Principes.

debant, dicta & facta eorum censere & æstimare, admonere eos, castigare, quæ honesta esse & utilia censuerint, imperare, & prohibere contraria. Itaque, exorto inter Principes bello, Pontifices imperare, ut factis induciis, jure experirentur, ipsisque Papis causæ disceptatoribus uterentur, quodve illi judicarint, ut in eo starent; non dubitarunt: minati etiam, secus si fecerint, fore, ut non ipsi solum Principes Anathematis fulmine percutiantur, verùm etiam universo Regno Sacris interdicatur. Suarum quoque partium & officii esse existimabant, cavere, ne qua piacula, quæ piorum animos offendant, palàm admittantur, afflictos item & injuriâ Potentiorum oppressos erigere & sustentare, ac toto denique Orbe terrarum jus dicere. Itaque omnes omnium de injuria Potentiorum conquerentium ejulationes secundis auribus accipiebant. Quin longiùs etiam progressi, de injuriis, & novis vectigalibus, quibus se à Principibus populares affectos esse, & aggravatos conquerebantur, non cognoscebant solum, verùm etiam, ne nova tributa exigerentur, gravissimam Anathematis pœnam comminati nonnunquam interdicebant. Interdum eos & eorum bona, quibus Sacris interdictum erat, proscripserunt;

Sacra-

Sacramenti Religione popularibus absolutis. Nec enim verum esse aut æquum causabantur, ei, qui adversus Ecclesiam rebellasset, Dominatum in populum Christianum aut Imperium relinqui. Id jus in multos, qui sceptro & purpura fulgent, usurpari ausi, apud nonnullos reipsa exercuerunt, & quasi in perpetuum stabiliverunt. Atque ut horrenda postulata, usurpationesque detestabiles aliquo præsidio firmarent, commentitias *literas Decretales*, quibus fucum imperitis facerent, in medium protulerunt. Iis ceu fundamento superstrui Jus Canonicum est cœptum, quod infinitam Pontifici potestatem in Christianos attribuit, eiq; velut Parenti Universali, Edicta fidelibus proponere, quæ aut ad salutem eorum, aut ad Religionis incolumitatem aut stabilimen pertinent, monere ac præcipere, & refractarios denique pœnis coërcere, jus esse tradit. Nam quo minus decessores Gregorii VII. eam in Imperatores potestatē exercuerint, impedimento fuisse vel superiorum Imperatorum ab injuria se continentium moderationem, vel ipsorum Pontificum vitiis se ac probris inquinantium socordiam prædicabant. Nec exempla deerant, quibus postulata Pontificis quasi vestirent atque firmarent. Commemorabatur,

batur, quòd in Theodosium Imperatorem exemplum Ambrosius ediderat; Wambam item Regem, ab Episcopis Hispaniæ coactum esse, Regno se abdicare, criminis expiandi causa: Ludovico Pio quoque Regnum ab Episcopis Franciæ abrogatum; qui recipere deindè Regnum, nisi Episcopi in Conventu, ad id nominatim habito, auctores fierent, noluit: Denique Carolo Simplici Fulconem Archiepiscopum Rheimensem comminatum esse, se populares ejus, si societatẽ cum Normannis Barbaris tunc temporis, & Paganorum adhuc superstitioni addictis, Rex inivisset, Sacramento soluturum. Quæ quùm ita sint, dubium non esse, quin major Pontificis quàm reliquorum Episcoporum potestas esset: ut quæ nullis, nisi quòs Conciliorum Canones & Decreta ipsorum Pontificum nominatim determinarent, finibus, circumscribatur: jam verò nullo eorum seu Decretorum seu Conciliorum capite caveri, ne Imperium Augustis Pontifices abrogarent. Nec verisimile videri, nemini de ea re quicquam in mentem unquam venisse. Et quùm id quoque sibi Pontifices sumsissent, ut Regio titulo nonnullos, nominatim id, sive ea ambitio fuerit, sive superstitio, petentes, condecorarent: in eam demum hæresin venerunt,

ut quos indignos Regno judicaverint, eos privare, & cùm insignibus, jus sibi esse existimarent. Edictis quoque, quibus jungi matrimonio vetabantur, qui vel septimo consanguinitatis, vel quarto affinitatis gradu sese invicem contigissent, exagitare Principes mirificè poterant. Etenim quia raro admodum eveniebat, ut collocari in matrimonium illustris natalium splendore puella viro Principi posset, quin cum eo una saltem earum, quas commemoravi, necessitudinum ipsi intercederet: vel in perpetuo metu Principes versari necesse fuit, ne nuptias Pontifex turbaret, vel ut lege solvantur, supplices petere oportuit: Utrobique autem ad nutum se & voluntatem Pontificis accommodare. Negotiorum denique, quibus Pontifex destinebatur, multitudo, præstantissimos quosque & ingeniosissimos Europæ viros, in criam Romanam pellexit, qui munera ambitiosè prensabant, & in amplissima Scholas eas artes, sine quibus res magnæ geri non possunt, comparari sibi studebant. Hi ut Pontificis sibi benevolentiam, in quà omnem fortunæ suæ spem collocatam habebant, conciliarent, rationibus ejus & consiliis omnibus modis inserviebant; ut de incredibili totius Cleri in suum Antistitem animi propensione & ejus

com-

commodis velificandi ſtudio nihil dicam. Et hæc quidem omnia ſatis declaravit Bonifacius VIII. Pontifex, qui A. cIↄ ccc; quem Jubilæum eſſe voluit, & ſolenni ritu celebravit, nunc Imperatorio ornatu & inſignibus, nunc Pontificali habitu indutus inceſſit: Et duos gladios, Eccleſiaſticæ juxta & Civilis poteſtatis inſignia, præferre ſibi juſſit.

Autoritas Pontificia impugnata.

§. 23. Verum intolerabilis potentiæ uſura frui diutiùs Pontifici per adverſario non licuit, tantis quippe cladibus concuſſa eſt, ut de priſtina arrogantia, & palàm graſſandi libidine remittere aliquid Pontifices, & ad callida conſilia verſi, leniorem poſtulata urgendi viam inſiſtere cogerentur. In iis equidem contentionibus, quæ Pontifici cum Henricis & Fridericis Imperatoribus fuerunt, ſuperior res Romana fuit. Cæterum ſatis magnam ſubindè contumeliam Pontifices acceperunt, adeoque ſunt contemptim habiti, ut multa audire cogerentur, quæ cum exigua ipſorum gloria conjuncta erant, & cuivis alieno à partium ſtudio, perſuadere facile poterant, non Divinam reſpici gloriam, ſed opes, ſed dignitatem, & amplitudinem, propria ambitionis humanæ inſtrumenta quæri. Sed quùm Philippum Pulcrum Gallorum Regem, iisdem arti-

bus

bus petere Bonifacius VIII. instituisset; Rex occurrendum ei rei ratus, Pontificem tanta clade perculit, ut vix alia res magis ejus opes afflixerit. Sed ne acerbitas rei, quùm duriùs in Pontificem Imperator consuluisset, offendiculum plebi præberet, vulgo ferebatur, non dignitatem & personam ejus, qui in regenda Ecclesiâ vices Jesu Christi, Sospitatoris nostri, obiret, violatam; sed improbitatem hominis perditissimi, qui malis artibus Principatum Ecclesiæ occupasset, coërcitam: ideoque, ut ejus tyrannide Ecclesia liberaretur, Concilium Universale esse convocandum. Sed multo graviore calamitatis ictu Pontificiam auctoritatem concusserunt Schismata. Ita enim appellabantur Cardinalium de novo Pontifice creando dissensiones. Ab iis quùm sæpè duo simul Pontifices legerentur, se invicem quasi certamine facto, diris devovere, & conviciis proscindere, &, ut Pontificiam sibi dignitatem firmarent, Regum benevolentiam blanditiis captare instituerunt, adeò, ut se eorum ope carere haud posse, uterque ostenderet. Luculento quoque eæ dissensiones Documento fuerunt, non afflatu & Numine Sancti Spiritus, sed rerum mortalium respectu, & malis artibus istos Pontifices esse creatos. Itaque ex pruden- *Schismata.*

tio-

tio-

tioribus multi in ea ſententia fuerunt; ut ſi quando duo ſimul Pontifices diſſentientibus Purpuratis, vitio creati forent, neutrum pro Pontifice eſſe habendum, & de integro ſuffragium ineundum exiſtimarent. Id quod deinceps in Concilio Conſtantienſi uſu comprobatum eſt. Primum, niſi me memoria fallit, Schiſma exortum eſt A. cIↄc XXXIV. vel ut alii auctores ſunt, cIↄc XXX. eo anno, quo Honorio II. mortuo Innocentius II. & Anacletus ſimul Pontifices ſunt creati. Innocentii partes plures ſequebantur; Anacletus, Siciliæ Regis, & Ducis Aquitaniæ præſidio nitebatur. Anacleto rebus humanis exempto; qui ejus ſtudebant rebus, alium in ejus locum ſuffecerunt, qui Victoris ſibi nomen adſcivit. Innocentius, quùm pactione facta inter ſe, & Victorem conveniſſet, Pontificatu ſe ſponte abdicavit, & hujus ſe poteſtati ultrò ſubjecit. Poſt obitum quoque Hadriani IV. duo iterùm Pontifices ſimul ſunt declarati; Alexander III. & Victor IV. Cùm illo faciebat Gallia; Anglia & Sicilia; hujus partes Fridericus I. una cum Germania, & pleriſque Clericis Romanis ſequebatur. Victori extincto, qui ejus factionis erant, continenter tres Pontifices ſurrogarunt; quibus tamen omnibus ſuperſtes fuit Alexan-

xander. Hi quùm ſe certatim diris invicem devoviſſent, & conviciis conſectati eſſent; ita ſe gerere ſinguli adverſùs eos, quorum opem implorabant, neceſſe habuerunt, ut Clientum potiùs, quàm Dominorum perſonam ſuſtinere viderentur. Gregorii XI. mortem multò gravius eſt Schiſma conſecutum, duobus item Papis ſimul creatis: quorum alter Romæ, alter Avenione ſedem collocaret. Iſtud Schiſma, Pontificatu ſubindè aliis atque aliis per manus tradito, annos circiter quadraginta tenuit. Per id tempus utraque pars Anathemata ſibi invicem inurere, & acerbiſſimo odio debacchari in æmulos inſtituit. Avenionenſis partes, Gallus, Scotus, Caſtilianus, Sabaudus, & Neopolitanus, ſequebantur; Romano reliqua orbis Chriſtiani pars favebat. Utraque factio auctoritatem virorum Illuſtrium, & ſanctitatis laude conſpicuorum, prout ſuis quemque rationibus addictum habebat; mirificè prædicavit, miracula item; & viſa, revelationesque Divinas, quibus ſua cuique dignitas divinitùs firmaretur, jactavit. Atque ejusmodi utrinque rationes & argumenta in medium proferebantur, ut nullum res exitum habitura videretur; donec ad extremum abdicare ſe Pontificatu uterque Antipapa in Concilio Conſtan-

tienſi juberetur, novo in eorum locum Pontifice ſuffecto. Poſtremum Schiſma incidit in annum cIↃcccc xxxiii. Eo anno, Concilium Baſileæ eſt habitum, quod abrogato Eugenio Pontificatu, Felicem V. in ejus locum ſubſtituit; qui ut cederet Eugenio, adduci nullo modo poterat. Et tenuit ea diſſenſio, donec poſt Eugenii mortem Nicolaus V. Pontifex crearetur: ei Felix, ut otio ſuo ac tranquillitati ſuæ conſuleret, jus ſuum bonis conditionibus remiſit anno cIↃ ccccxxxiix. Quantoperè autem eæ diſſenſiones pudenda, ut ita loquar, Paparum nudaverint atque detexerint, cuivis licet exiſtimare. Per eam quoque occaſionem, opera Conciliorum, Pontifices in ordinem cogebantur, ab iis etiam per id tempus provocari ad Concilia cœptum eſt: jamque effrenata licentia, Conciliorum, velut lemurum quorundam & larvarum terrore injecto continebatur. Atque eo minùs ſubtrahere ſe à Conciliorum poteſtate Pontifices poterant, quod Gregorius VII. ipſe redintegrata inter eum & Henricum IV. contentione, pollicitus erat, Concilium in certum locum eſſe indictu-rum, ad quod æqui pariter & iniqui, ſive illi Eccleſiaſtici ordinis, ſive è Politicorum genere eſſent, convenire poſſent; ut fre-

fregeritne pacem Imperator an Pontifex, dijudicent, atque simul otii & tranquillitati restituendæ rationem circumspiciant. Idem quoque præ se tulit Gelasius II. cui cum Henrico V. certamen erat; addiditque, velle se Episcoporum, fratrum suorum judicio stare; ut quos ipse Deus Ecclesiæ suæ judices constituisset, & sine quorum auctoritate disceptare ipse de ejusmodi causa non posset. Innocentius III. quoque rescripsit, quùm matrimonium inter Philippum Augustum Regem & Engeburcham, Danicam, in disceptationem venisset, decernere se de ea causa quicquam, sine Concilii universalis auctoritate, haud posse: id autem si convocaret, in discrimen se amittendæ dignitatis & muneris sui venturum. Quibus verbis confiteri videbatur, Pontifici, si quando abuti sua potestate cœperit, abrogari munus & Imperium posse. Quumque hæc & similia verba Pontificibus deinde ob oculos ponerentur, memoria eorum, diuturnitate temporis, ut fit, oblitterata, in eam partem verba interpretabantur, ut tantùm dicis causa prolata, & ab humanitatis officio, non ex animis sententia profecta esse viderentur. Nec alioquin expedit, magnam nimis, in eo genere verborum mo-

destiam adhiberi. Concilium igitur Pisæ habitum A. clɔ cccc ix. abrogato Benedicto XII. & Gregorio XII. Antipapis, Pontificatu, novum Pontificem Alexandrum V. creavit. Constantiense autē Concilium non solùm duos istos Antipapas ab regimine Ecclesiæ denuò removit, verùm etiam Johannem XXIV. qui post mortem Alexandri V. creatus erat Pontifex, labefactavit, & penitus evertit. Eodem modo in Concilio Basiliensi actum fuit cum Eugenio IV. Decreto etiam addicto, quo cavebatur, ne qua navatæ rebus Ecclesiasticis operæ merces sive Romæ sive aliis in locis acciperetur. Quibus omnibus, quùm opum Pontificis & amplitudinis quasi fundamenta subruerentur, mirùm videri haud debet, quòd Pontifices deindè tam ægre adduci se passi sunt, ut Concilium Tridenti indicerent, quodque tot machinationes adhibuerunt, ne ea res dignitati ipsorum fraudi esset, Conciliis deindè nuntio in perpetuum remisso.

Translatio Sedis Pontif. Avenionem.

§. 24. Inter eas dissensiones ad conculcandam Pontificis dignitatem haud parum valuit translata à Clemente V. Avenionem Sedes Pontificia, impulsore, ut opinor, Philippo Pulchro, Gallorum Rege. Is quùm à Bonifacio VIII. orta cum

Pon-

Pontifice contentione, diro fulmine percussus esset, in præsens vanum sine effectu, & irritum evasurum Anathema ratus, collocatâ in Gallia Sede Pontificia, eo pellicere eum instituit: simul in futurum sperans impediturum se, quo minus (quod sperabat fore) talia Pontifices audeant: præsertim si Cardinales è Gallorum gente maxima ex parte legerentur. In ea urbe Sedes Pontificia constituta fuit annos septuaginta & ampliùs: præterquam quod)ost idem tempus etiam Antipapæ eum ocum, ad habitandum sibi delegerunt. ;a res, multa & cum magno Pontificiæ)ominationis detrimento conjuncta ncommoda peperit. Nam ut alia ta:eam, Petri, qui Episcopus Romæ fuisse raditur, præsentia inprimis, & quam ea ıeperit, singularis auctoritatis, & eximiæ anctitatis opinione fundata Pontificia edes, & hoc quasi fundamento ad id temus subnixa stetit: Quæ utrum ejusmodi ssent, ut una cum Sede transferri Aveionem possent, necne, anceps erat & amiguum. Ad hæc Pontifices ex nutu fere ;alli pendere, & in ipsius potestatę esse, ea : cogebantur. Quanquàm Galli, maimum initio quæstum & prædam se fesse rati, non aliud, nisi rerum divinarum undinationem, varias pecuniæ extor-

quendæ artes, sordes, avaritiam, & quoddam, quod nominari fas non esset, flagitium, translatione Sedis Romanæ, allata sibi esse conqueruntur: Porrò autem Pontificia Aula, quùm nativis quasi Sedibus convulsa, & ad exteros translata suas labes ac vitia faciliùs nudaret & detegeret, in contemptionem apud omnes est adducta. Nec minore damno Ecclesiastica bona, quæ erant in Italia, absentia Pontificis affecit. Labefactata enim Imperatorum in Italia auctoritate, & eversis opibus, quùm pro se quisque Principatum invaderet, Guelforum, & Gibellinorum factiones cœlum, quòd ajunt, terræ miscuerunt. Jamque, omni Pontificis reverentia per absentiam sublata, ne ab Ecclesiasticis quidem bonis vim & injuriam tumultuantes abstinebant. Pontificis Legatos, pleræque Pontificiæ ditionis civitates instinctu maximè Florentinorum exegerunt: eæ postmodum in ditionem ac potestatem Regulorum maxima ex parte venerunt. Ludovicus Bavarus quoque Imperator, cui cum Pontifice ea tempestate haud conveniebat, cæterùm populus imperio Ecclesiastico subjectus mirificè studebat, eas sibi terras vindicavit, in clientela fiduciari Imperatoris esse caussatus; concessitque beneficiariam earum possessionem iis, qui

adverſus Pontificem cum eo ſtabant. Itaque in miſerrimo ſtatu *Patrimonium Eccleſiæ* ea tempeſtate fuit: nec niſi multò poſt amiſſa recuperare Pontifices, nec intereà, niſi paucos admodùm, dejicere ac detrahere de violenta locorum poſſeſſione potuerunt. Ad ultimum tamen Pontificis jugum, quo ſe exuerat, quodve tamdiu à cervicibus ſuis propulſaverat, Roma accipere rurſus, & ad obſequium redire coacta eſt, quùm Caſtellum Sancti Angeli Bonifacius IX. ut eo quaſi freno civitatem in officio contineret, communiiſſet. Potiſſimam autem priſtinas Eccleſiæ poſſeſſiones recuperandi occaſionem & facultatem præbuit Alexander VI. Ei Nothus erat Cæſar Borgia nomine; qui factis cum Charlotta Albreta nuptiis, quùm Ducatum Valentinum in dotem accepiſſet, vulgo Dux Valentinus appellabatur. Ei, quo immenſas opes & totius Principatum Italiæ compararet Pontifex, Regulos, qui Eccleſiæ Romanæ provincias tenebant, evertendos, & ditione ſpoliandos ſibi deſtinavit, eo conſilio ut filii deinceps ditioni eas provincias ſubjiceret, eique in perpetuum firmaret. Nec quod de labefactandis Regulis ceperat conſilium, fortuna deſtituit. Maximam enim ipſorum partem Borgia ſeu vi perdomuit, ſeu inſidiis cir-

cumventos superavit. Quamvis autem cupiditate aut scelere per fanda nefandaque grassabatur, non tamen est veritus dicere; sibi consilii sui rationem constare, nec temerè ea agenda se suscepisse, quæ Pater, & Divini Numinis plenus, & in cujus potestate Spiritus Sanctus esset, ei permisisset. Cæterum quùm ad stipendia militibus persolvenda pecunia deesset, re cùm patre communicata, è Cardinalium numero opulentissimum quemque, apparato ad id convivio, occidere veneno constituit, partim ut eorum facultatibus potiretur, partim ne obsistere ipsius conatibus possent. Sed pocillator errore quodam deceptus, Pontifici & ejus filio ex lagena veneno suffecta miscuit, atque adeò imprudens venenata pocula utrique ministravit. Ita pater lethali viru in venas diffuso statim exspiravit; filius mortem quidem effugit, sed graviter ac diu ex eo adversa & infesta valetudine est conflictatus. Is novi Pontificis creationem ita deindè accommodare ad suas rationes non potuit, ut qui declaratus esset Papa, ejus consiliis faveret. Ita Borgiæ consilium ad nihilum recidit: Et paucas admodum hebdomadas imperium Ecclesiæ tenuerat Pius III. quùm in ejus locum Julius sufficeretur, qui quùm à Borgia capitali

pitali odio dissideret, quæcunque ille occupaverat, vi recepit, Cæsare ipso ex finibus Ecclesiæ Romanæ expulso. Idque variis consecutus machinationibus est, ut quascunque antea provincias Ecclesia tenuerat, ad ultimum recuperatas sui juris ac ditionis faceret, Ferrara excepta, quæ, germana stirpe Principum Estensium exstincta, exeunte superiore seculo, in potestatem Pontificis devenit. Idem quoque Pontifex Gallorum conatus prohibuit, & ne rerum in Italia potirentur, obstitit.

§. 25. Florentissima res Pontificia, & ad summum amplitudinis fastigium perducta videbatur: quòd & omnes Occidentis populi, præter exiguas, & quarum ferò nulla habebatur ratio, reliquias, Valdensium in Gallia, & Hussitarum in Bohemia, in fidem se & auctoritatem Ecclesiæ Romanæ contulerant, & controversiam, quæ inter Julium II. & Ludovicum XII. exorta schisma parere nullo negotio poterat; mortuo Julio, Leo X. Pontifex feliciter composuerat; & veteres denique de ambitione & insolentia Pontificis querelæ oblitteratæ ferme oblivione erant: in hoc, inquam, pacatissimo juxta & felicissimo statu res Romana erat: quum ecce res parva dictu tantos in Ecclesia Romana motus concitavit, ut & bona Euro- *Lutherus Papatum succutit.*

 pæ

pæ pars ſe jugo Pontificis exueret, & in ultimum diſcrimen Dominatus Pontificius adduceretur. Cæterùm, uti inſtituti noſtri ratio fert, breviter ea tantum perſequemur, quæ ab ope hominum atque conſiliis profecta ſunt. Nam arcanam divinæ providentiæ rationem, & occulta opera ſilentio venerari ſupplices nos & mirabundos, quam temerè perſcrutari, ſatiùs eſſe ducimus. Nec incommode aut inepte tranſtuleris, ad hanc rem Taciti, graviſſimi Scriptoris effatum: *Abditos Numinis ſenſus exquirere illicitum, anceps, nec ideo aſſequare.* Erat autem Leo X. perhumanus, juxta & moribus commodiſſimis; idemque inſignis magnificentiæ cultor, & in probos ac eruditos homines benignus inprimis atque beneficus, & talis omnino, ut ſi ad eas virtutes mediocris ſaltem rerum divinarum cognitio, & ad officia pietatis colenda propenſio animi acceſſiſſet, pro Pontifice non malo haberi potuiſſet. Is quum florentiſſimo rerum ſuarum ſtatu, ærarium immoderato luxu & profuſis largitionibus exhauſiſſet; ipſe artium conficiendæ pecuniæ expers, Laurentii Puccii Cardinalis, ad eam rem conſilio utebatur. Qui poſtquam omnes conflandæ pecuniæ fontes exaruerant, ad *Indulgentias*, expeditiſſimam eam ad opes vitam ratus, animum

mum adjecit. Itaque eas toto Orbe Christiano venales proponi, & amplissima instrui potestate jussit, ut non solùm peccatorum veniam vivis juxta & mortuis darentur, verùm etiam feriis esurialibus ovis vescendi & lacte, &c. ementibus eas copia fieret. Jamque pecuniæ, quæ ex ista nundinatione redigeretur, spe atque animo incubabant belli mercatores, & quasi anticipatione quadam certis usibus destinabant. Nam quem in Saxonia & finitimis circa regionibus, ad Oceanum pertinentibus, quæstum facturi erant, eum Magdalenæ, Pontificis sorori, pro munere assignaverant. Et ut ejus quæstus donatio luculentior esset & uberior, pecuniæ istius exigendæ provincia demandata est Arcimboldo, qui Episcopum nomine cultuque mentitus, Genuensium mercatorum fraudes ac fallacias moribus ad amussim expressit. Is vicissim, ea in re, nonnisi istiusmodi hominum opera utebatur, qui quàm animosissime licerentur, nec præter lucrum quidquam spectarent. Erat autem antiquitus in more positum apud Saxones, ut Eremitarum, qui in S. Augustini disciplina erant, tanquam præconum voci, *Indulgentiæ* subjicerentur. Iis quum Arcimboldi Procuratores haudquaquam fiderent, veriti, ut erant ad eum quæstum

callidi, ne vel fraudem aliquam admitterent, vel ſaltem non majus ſolito lucrum acceptum referrent: Dominicanis ea cura mandata eſt. Quæ res eo altiùs Auguſtinianorum Monachorum animos pupugit, quo majorem in eâ auctoritatis ſuæ, juris & commodorum jacturam fecerant. Jamque Dominicani, ſuam in novo munere obeundo induſtriam Pontifici probaturi, pro Concione merces venales miris ad cœlum laudibus ferebant, ita ut ea res audientium animos vehementer offenderet: quum Procuratores *Indulgentiarum* interim ea, quæ agreſtes ad expianda crimina & noxam redimendam, unciatim, genium defraudantes ſuum, comparſerant, in turpiſſimas effuderunt voluptates, & per luxuriam fœdum in modum conſumpſerunt. Eam Lutherus, è diſciplina Eremitarum Monachus, occaſionem conatibus impudentiſſimorum nundinatorum ſeſe objiciendi, arripuit: & re paulò diligentiùs expenſa, quùm ingentes deprehendiſſet errores, de eo argumento Propoſitiones numero XCV. propoſuit, & publicè affixit Wittebergæ A. cIↄ Iↄ xvII. Ad eas refellendas Joannes Tecelius, è familia Dominicanorum Monachus, Propoſitiones quasdam in lucem edidit Francofurti ad Oderam.

Ita,

Ita, quasi lite contestata, suas uterque Theses & pluribus verbis declarare, & multis argumentis firmare cœpit. A Luthero Ratio & Sacra Volumina stabant: Tecelius, quod ad suam causam probandam proferret, nihil habebat, nisi quod se niti Pontificis & Ecclesiæ auctoritate diceret. Itaque Lutherus longiùs progredi, & Pontificiæ auctoritatis rationem & præsentem Ecclesiæ statum diligentia inquirere coactus, quùm errores alios super alios, falsasque opiniones, & pravas Ecclesiæ consuetudines detexisset: fraudes & flagitiosam Monachorum ac Sacerdotum vitam perstringere, & palam insectari cœpit: & simul, Magistratibus, ejusmodi Ecclesiæ maculas abolendi delendique jus esse docuit. Quo consilio, & ut aliquod sibi contra adversarios præsidium compararet, Magistratuum ordinem, dignitatem, opes, amplitudinem & potestatem, de quibus humiliter ad id tempus & contemptim grex Monachorum Sacerdotumque, & ipse senserat, & juventutem erudiverat, magnifice extollere, & acerrimè propugnare instituit. Quæ initio secundis excepta auribus, & ingenti omnium assensione comprobata, longe lateque se brevi temporis spatio diffuderunt.

§. 26.

Eorundem temporum rerum facies.

§. 26. Cæterum, ut intelligas, qui potuerit fieri, ut Monachus, homo tenuis, nec magna ad tantam rem auctoritate munitus, Pontifici Romano tam insignem cladem afferret, operæ pretium est, præter divinæ providentiæ rationem, momenta & inclinationes istorum temporum, & qualis animi cujusque affectus, quis motus, quis sensus fuerit, paulò accuratiùs considerare. Ac primum quidem omnium constat, Lutherum justissimam causam & firmissimis rationibus subnixam habuisse, ut ei initio etiam ex Theologis multi, qui postmodum conatibus ejus vehementissimè restiterunt, ex Cardinalibus nonnulli, & ipse denique Georgius, Dux Saxoniæ, faverent. Adversarios autem habuit, tanta improbitate & stultitia præditos, ut in ea re quivis vir bonus ingemisceret. Nec erat quisquam initio, qui certamen partium quodam quasi contentionis æstu abreptarum tam longe processurum putaret, ut divortium Ecclesiæ fieret. Quin ne Lutherus quidem ipse, ullam initio defectionem à Pontifice animo agitavit. Nec à Lutheri dogmatis Maximilianus Imperator abhorruit, qui initio, quùm ad eum fama Lutheri esset perlata, dixisse fertur: ut cum cura sibi Monachus iste servetur, se enim utili ejus

opera

opera uſurum aliquando eſſe. Ex Monachis tantum & Indulgentiarum Quæſtoribus nonnulli, ne lucri ac quæſtus jacturam facerent, haud ex vano veriti, vociferari, tumultuari, furere; donec ad extremum ex parva ſcintilla ingens excitatum incendium eſt. In miſerrimo quoque loco ſub id tempus collocata res Chriſtiana fuit: cerimoniis & inaniſſimis ritibus totus pene orbis immerſus erat: nefaria Monachorum cohors ex libidine ſua impune dominabatur paſſim, & indiſſolubili nexu obcœcatas ſuperſtitione mentes irretitas tenebat. Quæ tum vocabatur Theologia, quanta quanta fuit, nil niſi Sophismata docuit. Definiebantur promiſcuè dogmata, certatimque Propoſitiones in medium proferebantur. Cæterum, quibus ea rationibus probari, quibusve firmari argumentis deberent, cogitare, ne in mentem quidem veniebat. Ad hæc Clericos ejus ætatis, nullo Ordinis aut dignitatis diſcrimine, ad unum omnes, vitæ morumque turpitudo, in ſummum apud omnes odium & contemptum adduxerat. Qui noviſſimè dominati fuerant Pontifices, Alexander VI. & Julius II. memoriam nominis ſui, flagitiis, conſiliis turbulentis, perfidia, arrogantia, aliiſque vitiis Eccleſiaſtica perſonâ indignis, infamem

mem & æterna turpitudinis notâ inustam posteritati reliquerant. Qui frugi erant & cæteris meliores Episcopi; neglecto rerum divinarum studio, negotiis civilibus & rerum humanarum curis impliciti penitus & illigati erant: multi eorum vitam agebant flagitiosam; & cum offendiculo piorum conjunctam, ut venationis & aucupii, quam Sacrarum Litterarum intelligentiores esse viderentur. Clerici & Monachi in densissimis ignorantiæ tenebris venabantur; & propter flagitia ac probra, odio & offendiculo plebi; propter insatiabilem avaritiam, oneri omnibus erant. Porrò, qui primi cum Luthero certamen inierunt, inepti, miseri, inficeti & magna ex parte dissolutissimi erant homunculi: qui insolita disputandi ratione, qua Lutherus utebatur, consternati penitus & confusi, quo se verterent; quidve primum, quid deinceps agerent, non habebant. Quanquam autem superioribus etiam temporibus multis se flagitiis ac sceleribus Clerici contaminarant, eas tamen labes, seculorum istorum barbaries & ignorantiæ caligo texit. Cæterum ea monstra exoriens post renatas in Europa litteras, lux è tenebris eruit, & eorum deformitatem oculis omnium subjecit. Tantæ lucis claritatem quum ferre impe-

riti Sacrificuli & Monachi nequirent, succensere Instauratoribus litterarum, &, quibuscunque rebus possent ægre, facere ac molestiam exhibere cœperunt: quumque ne sic quidem quidquam proficerent, rem in Religionem vertere, & eruditos fere hæreseos arguere instituerunt. Cæterum viri docti derisa illorum stultitia, majori indies studio detegendi ipsorum probra & inscitiam accendebantur. Itaque impudentissimi Monachi, suscepto temerè cum Joanne Reuchlino certamine, quùm hæreseos etiam innocentem accusare, omni ope niterentur, turpissimè se dederunt, &, nî fallor, eruditissimo Ulrico Hutteno, Equiti Franco, probabilem, eos facetissimis illis; *obscurorum*, ut vocant, *Virorum Epistolis*, acriter perstringendi causam præbuerunt. Magna animorum contentione & incredibili odio bellum inter Propugnatores bonarum artium & Insectatores gerebatur, quùm novum cum Luthero certamen intervenit. Monachi igitur eruditos illigare causæ Lutheri contendebant, ut pari utrosque clade opprimerent. Ea re factum, ut in Germania bonarum litterarum cultores plerique omnes fere Lutheri partes sequerentur. Nec diffiteri possumus, magnum in Erasmo Rotterodamo momentum fuisse, ad superstitionem

profligandam. Is quippe pravas consuetudines multosque errores pridem detexerat, & reprehenderat, Theologiam Scholasticam rejecerat, homines, ut omissi nugis, Sacras Litteras & Sanctorum Patrum Scripta evolverent, hortatus erat: barbariem denique à Monachis & Sacrificulis invectam perstrinxerat: Lutheri quoque causam initio approbabat: etsi præfervidum & acerbum nimis scribendi genus, quo Lutherus utebatur, ei non admodùm probaretur. Atque vel ipso silentio adversariis Lutheri Rotterodamus vehementernocuit. Etenim quum omnium Theologorum erudititissimus eo tempore & præstantissimus haberetur Erasmus, plerique eum, ad Lutherum scriptis redarguendum adjecturum animum haud dubiè fuisse suspicabantur, ni justam ac bonam causam habere Lutherum intelligeret. Nam, qui deindè ab eo in lucem est editus liber de *Libero Arbitrio*, ad inflectendos animos hominum haudquaquam efficax fuit: quippe satis apparebat, eum aliorum instinctu potiùs, quàm sua voluntate ad scribendum accessisse. Nec argumentum erat ejusmodi, quod ad summam rei aut caput controversiæ pertineret: & à Luthero insuper strenuè confutatus Erasmus erat.
Præ-

Præterea Principes & Ordines Germaniæ perinique ferebant, quod eis multa & gravissima onera imponere Pontifex Romanus in animum induxerat. Nec enim eos fefellit, id agi, ut emunctis argento Germanis, & per fraudes spoliatis, materiam luxus, & aulici apparatus Romanus haberet. Ingens quoque, qui à Turcarum eruptione impendebat metus, ac turbæ, quibus per id tempus Carolus V. Franciscus I. & Henricus VIII. armis inter sese per multos annos decertantes, involvebantur, magnum ad eam rem momentum habuerunt. Neque enim in tanta rerum perturbatione ullum de ista altercatione cogitandi aut deliberandi spatium erat. Sunt qui dicunt Carolum V. ipsum, propagandi Lutheri Dogmata, & late per Germaniam spargendi ausam ultrò præbuisse, in spem erectum, fore, ut orta dissensione, per eam occasionem Ordines Germaniæ labefactet & evertat; ipse Principatum & Dominationem Germaniæ occupet, & in perpetuum sibi firmet. Alioquin enim gliscentes incendii scintillas, antequam exardescerent, exstinguere nullo negotio potuisset, si Lutherum comprehensum Wormatiæ occidere voluisset, A. cIↄIↄ xxi. Quod factum pro leviuscula fraude, qualem in regnandi artibus

Politici numerant, haberi potuiſſet. Sed utrum Luthero contra datam fidem extincto, ſimul ipſius ſecta & diſciplina interitura fuiſſet, nec ne; necdum ſatis liquet: propiùs vero & credibiliùs eſſe videtur, Imperatorem, adoleſcentem adhuc, nec propter imbecillitatem ætatis futuri providum, haudquaquam proſpexiſſe, tantos eam rem progreſſus habituram: nec è re ſua duxiſſe, aliquid committere, quo Electoris Saxonici, cujus tum magna auctoritas erat, animus offenderetur. Multo majori ei impedimento, quo minùs Principes Germaniæ aggrederetur, fuerunt bella, quæ cum Gallo atque Turca ea tempeteſtate ſimul gerebat: præſertim quùm Franciſcus, Rex Gallorum, aggregare ſe ad Principum iſtorum factionem, & cum iis fœdera percutere cœpiſſet: Illud utique conſtat, prætexuiſſe Imperatorem poſteà, belli Ordinibus Proteſtantibus inferendi cauſam ſpecioſo Religionis titulo, ut iis labefactis, ad Principatum & Dominationem Germaniæ viam ſibi muniret. Quanquam autem bello Smalcaldenſi ſecunda Cæſari fortuna fuit: tamen, cùm Principum ope, ſive auxilium adverſus Gallum peteret, ſive Imperatoriam dignitatem transmittere in Philippum filium vellet, carere nullo modo poſſet: Conſilia ad exitum perducere,

&

& feliciter cœpta, pari perficere fortuna nequit. Quin etiam Paulus III. ipse, Pontifex, secundis Imperatoris rebus anxius atque sollicitus; ac ne expurgata ab inveteratis vitiis aula Romana, in antiquum simplicitatis & integritatis locum res Pontificia restitueretur, miserè metuens, Gallum, ut increscenti Imperatoris potentiæ sese objiceret, nec Protestantes funditus interire (etiamsi Turcæ ad id opem implorare necesse foret,) pateretur, hortatus est. Ipse denique Pontifex multa sibi mala, sua ipsius culpa, accersivit. Gravissime quippe in eo offenderat, Leo X. Pontifex, quod præfervido studio & calido nimis consilio nundinatores Indulgentiarum defendendos susceperat; quæve in controversiam & disceptationem vocari cœpta erant, novo Diplomate A. cIↃIↃxix. a. d. ix. Nov. promulgato, definiverat & dijudicarat, omnemque adeò rei conditionibus transigendæ aditum præcluserat, omni insuper spe pacis ac compositionis Luthero incisâ. Magis autem Pontifici expediebat, medium sese gerere, & imperato utrique parti silentio, Lutherum benignitate & blanditiis delinire. Insigni quoque temeritatis juxta & imprudentiæ documento Cajetanus Cardinalis inclementiùs tractare

Lutherum instituit Augustæ Vindelicorum A. cIↄIↄxix. quumque Lutherus ad ultimum pollicitus esset, se nec vocem nec scriptum ullum contra adversam factionem posthac editurum, modo ut idem facerent, adversariis præciperetur: eam conditionem Cardinalis repudiavit, & Lutherum ad extrema descendere, atque directo petere ipsum Pontificem, & oppugnare coëgit: nec saniore incœpto adigere & compellere tanti animi virum ad sua scripta sua ipsius confessione damnanda conatus est. Facile equidem concedi Luthero poterat, nonnullas moribus Clericorum & disciplinæ Ecclesiasticæ labes & maculas insedisse, dummodò ne dogmata Ecclesiæ in disquisitionem vocare, & inveteratas opiniones refellere in animum induceret. Cæterùm quùm à Principe Electore Saxonico Pontifex contenderet, ut Lutherum sibi traderet; hic necessitate coactus, & simul veritus, ne Pontificis preces Elector auribus admitteret, quàm iniqua ejus postulata essent, sua autem causa quam firmis niteretur rationibus, multis subindè argumentis demonstravit. Posteà vero, quàm ad Concilium Lutherus provocavit, causam suam Pontifex inprimis suspectam reddidit, quod varia & inepta causando illud tamdiu procrastinavit,

vit, ut eum suæ causæ, si procul ira, cupiditate, metu atque adeò procul omni partium studio ea disceptaretur, diffidere satis appareret. Intempestiva quoque & à ratione temporum fuit aliena contentio & inimicitia, quam cum Henrico VIII. Anglorum Rege Pontifex suscepit. Rex enim, ut quam maximum Pontifici dolorem inureret, in Anglia primus quasi fores Religioni Evangelicæ patefecit. Eam quoque Navarræa domus vehementer propagavit & stabilivit apud Gallos, incitata, ut nonnulli putant, odio in Pontificem, qui Ferdinando Catholico occasionem subigendæ Navarræ præbuerat. Inter ipsos denique Pontificios complures erant viri boni, qui sordidissimam, flagitiosissimamque Monachorum juxta & Clericorum vitam paulò acriùs exagitari à Luthero, &, quod ajunt, malo nodo malum quæri cuneum, haud ægrè ferebant. Ita ad Divinæ voluntatis nutum se cuncta accommodabant, ut quæ ab æterno Deus decreverat, perficerentur.

§. 27. Cæterùm quo nimis latiùs Lutheri Dogmata manarent, & Pontificiam Dominationem sectamque funditus everterent, res complures impedimento fuisse videntur. Ac primum quidem omnium illud oportet attendere, *Lutheri Doctrina cur suffla-minata?*

postquam remisso Pontifici Nuntio nonnulli Reges, Principes, Respublicæ & civitates ab Ecclesiæ Romanæ corpore sese absciderunt; fieri non potuisse, quin penes eos, qui Reip. cum Imperio præessent, summum etiam rerum Ecclesiasticarum jus & arbitrium esse protinus inciperet. Quodsi enim unus eorum Principatum sibi in reliquos eandem sacrorum disciplinam sequentes, & Ecclesiæ regimen vindicasset; cæteri tamen, pari se jure & loco censeri oportere contendentes, obsequium ei constanter abnuissent. Quæ res multa discordiæ semina sparsit, impediitque, quo minus eodem, quo à Pontifice Protestantes oppugnantur, animorum consensu res geri adversus Pontificem posset. Nec principiò ad instaurandam Ecclesiam atque ordinandam certo quodam consilio, aut accurata de singulis rebus deliberatione habita, & novi regiminis forma quasi animo præcepta accesserunt; sed nec opinatò in eam rerum conversionem inciderunt; nec nisi ex tempore capere consilium potuere; itaque factum, ut temporaria quædam, &, ut ita loquar, tumultuaria tantum rei Ecclesiasticæ descriptio initio institueretur. Lutherus etsi primus certamen cum asseclis Pontificis inivit, &, quod ajunt, crabrones irritavit,

ta-

tamen ad ejus se nutum ac voluntatem omnibus in rebus accommodare reliqui recusabant, & se quoque aliquo numero & nomine esse cupiebant. Itaque orta inter eos altercatione, quùm qui pro sua auctoritate controversias dirimeret, nemo existeret, & in sua quisque sententia præfracte persisterent, intestina quædam partium contentio esse cœpit, ac furere Protestantes, communis hostis obliti, in sua ipsorum viscera cœperunt. Ea res affeclis Pontificis probabilem criminandi caussam dedit: hæreticos, postquam secessionem ab Ecclesia Romana fecerunt, in tantum errorum labyrinthum incidisse, ut nec quibus se induissent erroribus, expedire sese, nec fidei suæ ac dogmatum rationem explicare ipsi possent. Permulti quoque Evangelii nomine, ad summam improbitatem & nequitiam abutebantur, perindè quasi libertas in effrænata quadam licentia & vitiorum omnium colluvie consisteret. Quæ res itidem carpendi disciplinam Lutheri ansam Pontificiis præbuit: præsertim quùm is flagitiosam Clericorum vitam acerrimè perstrinxisset, & ea re magnam hominum multitudinem in suas partes pertraxisset. Incommodè quoque & cum magno exorientis lucis detrimento accidit, ut Lutheri disciplinam

& institutum ingens hominum fanaticorum & monstrosorum examen, toto passim orbe volitans, exciperet; veluti Anabaptistæ & similes de eodem genere: ut item agrestes furere & tumultuari in Germania, & periculosissimam facere seditionem insisterent. Quæ quidem mala sectatores & mancipia Pontificis disciplinæ & instituto Lutheri assignabant. Itaque ex potentioribus & Principibus viris multi, intolerandam & infinitam plebi licentiam ea Doctrina dari suspicati, quùm Clericorum jugum quodammodo ferre, quam vulgi insolentiam tolerare mallent, atque adeò majori malo minus anteferri satiùs esse ducerent; omnibus viribus obsistere Doctrinæ Lutheri, ne longiùs serperet, cœperunt. Sunt, qui aliquam retardati cursus Evangelii culpam Academiæ Parisiensi adscribant. Lutherus quippe, quùm suam cum Eccio controversiam dijudicandam ei commisisset; ratus, ut fertur, ob *Sanctionem*, ut vocant, *Pragmaticam*, de creandis Episcopis, abrogatam, Leoni X. Pontifici infensam eam & in omnem ultionis occasionem intentam esse, gravissimo Academiæ & acerbissimo judicio damnatus est. Hispanus item, cognito, ad institutum suum inprimis pertinere, ut se Pontificæ Dominationis defen-

fenſorem & propugnatorem ferret; reſiſtere conatibus Proteſtantium, dogmata ſua longe lateque ſpargentium, omni ope contendit, ac tam firmo præſidio factionem illam Gallicanam, quæ vulgo *Liga* dicebatur, defendit, ut ſi regno potiri vellet Henricus IV. ejurare diſciplinam Reformatorum cogeretur. Illud quoque nonnullis obſervatum eſt, magnum Evangelicæ Religioni detrimentum attuliſſe Zvvinglium, & deinde Calvinum. Ii quippe, quùm magna nimis & præcipite rerum converſione tam ea, quæ ad externam Eccleſiæ formam & cultum Religionis, quam quæ ad arcana ſacrorum myſteria pertinent, immutaſſent, dum alterum vitarent extremum, in alterius confinia incidiſſe, quibusdam videntur. Nam Lutherus de iis rebus & inſtitutis, quibus populus antiquitùs adſuetus erat, perpauca immutaverat. Ornamenta templorum, æris campani tintinnabula, organa, cereos & ſimilia intacta reliquit: *Miſſamque*, uti vocant, maxima ex parte initio retinuit, additis modo quibusdam precationum formulis, lingua vernacula conſcriptis. Itaque Lutherus velut Everſor quidam pravarum conſuetudinum, & Corrector & Emendator Eccleſiæ, non tanquam novorum Inventor Dogmatum;

omnium

omnium fere sermonibus ferebatur. Jamque excussurus Pontificis jugum totus pene orbis videbatur, quùm in Helvetiâ Zvvinglius, in Gallia Calvinus interveniunt. Ii tantum abest, ut eandem insisterent viam, ut potiùs pro Concione invehi in præsentiam corporis Christi, quod sacro frustulo contineri Lutherani contendebant, abolere ritus, & cerimonias, tollere ornamenta, reliquias rerum Religiosarum rejicere, altaria & signa confringere & evertere, omnem Hierarchiæ seu imperii Ecclesiastici descriptionem abrogare, & ut verbo dicam, omnibus iis rebus, quæ inprimis oculos hominum atque sensus exteriores allicere ac detinere solent, nundare Religionem instituerent; Quapropter multitudo ab istis Doctoribus aversa, majori indies studio ejus cultus, quem à majoribus per manus traditum acceperant, accendi cœpit. Ingentes quibus Ecclesia affluebat, opes, aliam apud alios vim habuerunt ad disciplinam Lutheri propagandam. Alii quippe earum cupiditate illecti ab Ecclesia Romana desciverunt; alii & maximè Ecclesiastici ordinis Viri, quorum ad defectionem alioquin inclinata voluntas videbatur, vel solo metu, ne non satis æquo animo opimis reditibus carerent, compulsi, in fide & aucto-

ritate

ritate Pontificis manserunt. In Gallia equidem compertum habemus, Ecclesiastici ordinis Viros, quùm ante instauratam Ecclesiæ Orthodoxæ disciplinam, non minùs ipsi, quàm plebeji Pontificis auctoritatem haud magni facerent; posteaquàm interitum sibi ab Religione Reformata impendere intellexerant, ut suas opes tutarentur, arctissimo se societatis vinculo conjunxisse Pontifici Romano. Incredibili quoque Reformatos odio plebeji prosequuntur, hoc tempore in Gallia, & omnibus modis exagitant.

§. 28. Pontifex, & suorum animis à superiore pavore recreatis; & orta inter eos ipsos, qui adversæ partis erant, dissensione, quùm melioribus in speciem institutis Dominationem munivisset, ita suas opes restituit, firmavitque, ut non solùm nihil ei detrimenti offerre Protestantes ampliùs possent; sed ipse etiam ultro eos lacesseret, & pedetentim ex amissis nonnulla recuperaret. Nam quibus rebus factum erat, ut tantas à Luthero clades res Pontificia acciperet, eas aut abrogavit omninò, & sustulit, aut tolerabiliore ratione temperavit, ut fieret illud: *Si non caste, tamen caute.* Atque iisdem omninò armis, quibus oppugnatus à Luthero erat, uti deindè adversus ejus Sectatores *Papatus sensim rursus emergit.*

tores

tores cœpit. Neque enim, ut ante, Pontifices tam insolenter insultare Regibus potentissimis & Principibus ausi sunt; sed multo mitiùs & humaniùs tractare eos instituerunt. Superiori equidem seculo cum Hispano Paulus IV. Pontifex, hoc seculo, cum Rep. Veneta Paulus V. temerè uterque & admodum imprudenter, inimicitias susceperunt: Cæterùm prudenti quorundam pacificatione extemplo composita res est, antequàm studiis certantium in magnum malum excederet. Ex eo tempore Pontifices usu didicere, præfervida & calida nimis consilia nequaquam rationibus suis conducere. Nec mora ulla fuit, quin ad sanitatem mentis Paulus V. revocaretur; posteaquam ei Orator Gallicus persuaserat, Venetos, evocatis ad se Geneva Sacerdotibus, in eo esse, ut relicta Ecclesia Romana, Reformatorum sacra & disciplinam in suam Remp. introducant. Nec insequentibus temporibus Pontificatum gesserunt homines aut luxu perditi, qualis Alexander VI. fuit, nec ab insito armorum studio turbulenti veluti Julius II. Sed ad occultas artes & astuta consilia versi Pontifices, id egerunt, ut, omissa aliarum rerum cura, pacis conciliandæ, & tranquillitatis publicæ conservandæ studium unice præ

se

ſe ferre viderentur. *Indulgentiarum* vitio & rerum ſacrarum nundinationibus, quæ populum vehementer offenderant, aut penitus abolitis, aut mitiore ratione temperatis, aliam & multo leniorem fraudandi homines & emungendi pecuniâ viam ſunt ingreſſi: Epiſcopi quoque plerique omnes, quùm ſuperiores vitæ ſordes magna ex parte delerint, ad frugalitatem ſe contulerunt quodammodo, & perſonam nunc ſuam majore cum dignitate & gravitate ſuſtinent: multique inter ejus ordines Eccleſiaſticos numerantur viri, ingenii, virtutis, prudentiæ & eruditionis laude præſtantes. Vulgus item Sacrificulorum Monachorumque, reſecto magna ex parte, quod diſtortum in moribus erat, vitam illam belluinam & flagitiis coopertam, non ut olim, adeò frequens agit. Magnam quoque hominum multitudinem initio Lutherus & ejus ſectatores ſibi conciliarunt, & in ſuam ſententiam adduxerunt Concionibus probis & eruditis: multos ad pietatis & Religionis officia inſtituerunt libellis, quos ad animos fidelium pietatis, precum, ſanctitatis & reliquorum cultus divini miniſteriorum, amore & ſtudio inflammandos, lingua vernacula conſcriptos, ediderunt. Utrumque imitati Pontificii magnum deinde Sacerdotum

tum, præstantium, & libellorum, elegantissimis precationum formulis & optimis sanctitatis præceptis insignium, proventum habuerunt. Adeò ut causæ nihil sit, cur Pontificiis, quod ad externas illas animi & ingenii dotes, morumque in speciem integritatem attinet, Clericus Protestantium, in comparatione sui, magnoperè quidquam exprobret. In controversiis quoque cognoscendis, multùm operæ posuerunt, & ad ea, quæ ipsis objiciuntur, utcunque diluenda, vel sexcentas distinctiones in promptu habent, veluti, quùm nihil ineptiùs aut absurdiùs peccatorum in viginta aut triginta millia annorum remissione excogitari possit, levi tamen verborum & distinctionum futilium, *intensivè & extensivè, Potentialiter & actualiter*; prætextu probabilem reddere falsitatem conati sunt: quibus ineptiis & improvidà adolescentum studiosorum ætas mirificè capitur, & ingens sub iis latere mysterium imperiti pro offusa animo caligine, suspicantur. Quumque Lutheri ætate Clericorum inscitia & barbaries, & in eruditos odium tam ingenti clade rem Pontificiam afflixerit; Pontificii, & maxime Lojolitæ, aliam insistendam viam rati, acriùs ad erudiendam bonis artibus juventutem animum intenderunt, & suis in locis, quod-

dam

dam quasi monopolium eruditionis sibi vindicare aggressi sunt: Adeò, ut non solùm detrimentum nullum, sed ingens etiam commodum eis studia litterarum afferant. Nec ferro jam ac igne ad propagandam rem Pontificiam grassantur: sed blanditiis, promissis & beneficiis illectos Principes Protestantium in suam sententiam adducere nituntur. Quod si quis desciscere ad eos in animum induxerit, expeditissimus ei ad opes & dignitates aditus patet: Cujus rei magnam præ aliis facultatem habent; adeò ut quemvis etiam inertem, &, ut ille ait, *fruges consumere natum*, alere nullo negotio possint. Contra qui transitum ad partes Protestantium facit, eum, nisi aut domesticas secum opes afferat, aut inusitatis animi & ingenii dotibus sit præditus, præter famem nullum defectionis præmium manet. Haud parùm denique momenti ad amplificandam rem Pontificiam habuit Domus Austriaca: ea quippe Protestantes ex hæreditariis provinciis Germaniæ, & Regno Bohemico, ac subjectis ei Regionibus, & proximè ex Hungariâ, præter paucos admodum, omnes ejecit, aut ad sacra Pontificia suscipienda compulit.

§. 29. Ex iis, quæ hactenus commemoravimus, liquet, quænam Ecclesiasticæ *Status Pontificii Politicus.*

ſticæ Dominationis primordia in Occidente, quæve incrementa fuerint. Operæ pretium eſt, interiorem ejus compagem, quibus contineatur vinculis, quibusve fulcris ſuſtentetur, contemplari. Ea ut faciliùs intelligantur, haud alienum fuerit, bifariam de Pontifice Romano diſſerere: Vel ut de Principe quodam Italiæ, vel ut de Domino & Arbitro Eccleſiæ, quæ in Occidente eſt. Quodſi ejus, tanquam Principis Italici, habeatur ratio, tantis equidem opibus pollet, ut in cenſum magnorum in Italia Principum referri poſſit. Cæterùm eo tantummodò reſpectu cæterorum ferè Europæ Regum ac Principum opes haudquaquam æquat. In Italia urbem Romam Pontifex cum iis agris, qui in ulteriore & citiore Tiberis ripa poſiti in ejus urbis ditione ſunt; Ducatum Beneventanum, qui in Regno Neapolitano eſt, Spoleti item, Urbini, Ferraræ Ducatus, Marchionatum Anconitanum, complura Hetruriæ loca, Flaminiam item ſeu Romaniolam, & in ea Bononiam & Ravennam urbes, tenet. In Gallia Comitatum Avenionenſem in poteſtate ſua ac ditione habet. Parmenſis Ducatus in clientela fiduciaria Eccleſiæ Romanæ eſt: conceſſitque eum beneficiario nomine filio ſuo, Petro Ludovico Farneſio, Pau-

Paulus III. Pontifex. Post id tempus interdicto quodam cautum est, ne vacuas Ecclesiæ possessiones beneficiarias aliis Pontifex traderet, vel ullo bona Ecclesiastica beneficario nomine cuiquam concederet: Idque eo factum est, ut ne Pontificis opes imminuerentur, & si quando reditus, qui extrinsecus ei proveniunt, demerentur, esset, unde se suosque alere & sumtus aulæ sustinere posset. Regni quoque Neapolitani possessionem beneficiariam tradendi cuilibet jus habet Ecclesia Romana. Cujus rei, ut exstet documentum aliquod, Pontifici asturconum album & aliquot aureorum millia tradi quotannis Rex Hispaniæ jubet. Cætera quæ sibi Pontifex in varias terras vindicat, jura Principes constanter ei abnuunt hoc tempore. Quæ in ditione Pontificis sunt terræ, & frequentes incolis, & admodum fertiles, & multis oppidis iisque satis amplis conspicuæ sunt. Reditus duorum, ut vulgo vocant, millionum summam explere perhibentur. Cæterum ne nimias sibi opes populares compararent, satis superque cautum ac provisum est à Ministris Pontificis. Quanquam autem in iis regionibus satis magnus hominum rei militaris peritorum proventus esse videatur; tamen quùm aliam plane, atqui reliqui Principes,

viam ſui defendendi ac tutandi Pontifices inſiſtant; nihil eſt, quod eorum copias rei bellicæ magnopere prædicemus. Viginti circiter triremes armatis inſtructas habent, quibus tutiſſimam & perpetuam ſtationem portus *Civitatis Veteris*, (vulgo *Civita Vecchia*,) præbet. Inter arcana ſtabiliendæ Dominationis conſilia nihil fere Pontifex (quatenus Principis, ut vocant, ſecularis perſonam ſuſtinet,) antiquiùs habet, quàm ut & pax conſervetur in Italia, & ejus imperia, ita, uti nunc ſunt, diviſa in perpetuum ſint inter Regulos, neve quiſquam in ea exiſtat, qui tantis polleat viribus, ut unus reliquis præſcribere leges poſſit. Providere item, & cavere inprimis debet, ne trajecto mari Turca ſedem in Italia capiat. Quodſi is infeſto eam exercitu ingreſſus fuerit, non ſolùm omnem Italiam conjungere vires, verùm etiam univerſum orbem Chriſtianum, ſuis excitum ſedibus, evocari ad opem ferendam, communemque hoſtem repellendum, oporteret. Neque enim reliquæ Europæ gentes æquo animo tulerint, in barbarorum poteſtatem terram nobiliſſimam venire. Ab Imperio Germanico, dum in eo, in quo nunc eſt ſtatu res Germanica ſtabit, nullum Pontifici periculum impendet. Quodſi verò eveniret, ut unius Im-

perio

perio Germania regeretur, periculum est, ne in antiquum jus repetere Italiam Dominus & Arbiter Germaniæ insistat. Hispanus Gallusque soli exitium afferre Pontifici aut terrorem saltem incutere possunt. Adversus eos hoc consilio utitur Pontifex, ut aut mutuis eos bellis distentos à se avertat, aut vires utriusque ita exæquet moderetur que, ne alterum alter delere penitus aut evertere possit. Cæterùm Pontificem vehementer optare, ut ex Italia, maximè Regno Neapolitano Hispanus pellatur, facile crediderim. Sed si per se ipse tantam rem aggrederetur, cœptis haud temerè fortuna respondebit. Quodsi verò Gallorum operâ Hispanos pellere possessione Neapolis niteretur; id scilicet consequeretur, ut dum minus vitat malum, in majus incidat. Itaque satis habeat Pontifex, necesse est, providere, ne ulterius in Italia imperium Hispanus proferat: & sanè si longius ibi grassari vellet, ad ejus impetus retundendos, Gallus & Principes Italiæ prompti paratique forent. Nihilo æquiore animo laturus esse Pontifex videtur, Gallum suas opes in Italia ita firmare, ut ad nutum & arbitrium suum moderari omnia & circumagere possit. Id præcavere Pontificem inprimis oportet. A reliquis Principibus ac Rebuspublicis Italiæ,

 quod

quod sibi metuat Pontifex, nihil est, Tametsi enim occulto eum odio prosequantur, propterea quod & infinita rerum divinarum potestas eis formidabilis existit, & inter eos nonnulli male habiti à Pontifice & injuriis affecti sunt, in speciem tamen venerari eum & colere coguntur, & ne cogitare quidem de potentia ejus infringenda sustinent. Iidem tamen nequaquam patiuntur, Pontificem adversum quemquam eorum quidquam moliri, aut aliquo Italiæ Regulo possessionibus & ditione everso, imperium latiùs propagare: Italorum enim gens, ut est prudentissima & propter æmulationem potentiæ ad omnia intenta, intestinas suorum Principum vires ita librat & exæquat, ut ne quis unus se supra cæteros efferat.

Peculiares Papatus Proprietates.

§. 30. Quod sic Pontificis, tanquam Domini & Arbitri Reip. Christianæ, Servatoris nostri vices in hisce terris gerentis, rationem habeamus: tam subtilis & solers descriptio Monarchiæ Ecclesiasticæ esse deprehenditur, ut post hominum memoriam non aliud corpus majori constructum artificio & venustiore ratione compositum esse videatur. Quo longiùs ab eo scopo, quem sibi reliquæ Reipublicæ propositum habent, ratio rei Pontificiæ recedit, quove futilior & inanior ei domi-

nationi titulus prætexitur, eò majori artificio & calliditate opus fuit, ad eam instituendam pariter & conservandam. Reliquæ enim Respublicæ præter securitatem & otium nihil spectant: atque earum rerum gratia cives non solùm opes suas ac facultates conferunt, sed vitam etiam periculis objicere non dubitant, ut ejusmodi sibi præsidium comparent, quo domi forisque pace frui, & ab injuriis & impetu hostium tuti esse possint. Idque curare unumquemque eorum civium oportet, ut suis sese opibus, seu hæreditariis, seu sua ipsius industria & labore partis, sustentet. At verò Pontificiæ Dominationis ea ratio est, ut ad opes, auctoritatem & divitias Pontificum & Cleri omnia referat: Cæterùm quo securitati suæ consulant, & imperium sibi firment, alienis niti opibus Pontifices consueverunt: nec enim artes eis, ad persuadendum idoneæ, & scitæ machinationes desunt, quibus ad serviendum commodis Pontificis imperiti mortales impellantur. Quumque alioquin cæteræ Respublicæ in exercitus & præsidia locorum sustentanda magnas facere impensas necesse habeant: Pontifici è contrario suæ ipsius copiæ, quantumvis magnæ, non solùm non impendio aut oneri, sed lucro insuper &

emolumento ſunt. Quùmque prudentiores Rerump. moderatores imperii intra terminos coërcendi auctores ſemper fuerint: Pontificem quod ea cura tangat, nihil eſt; neque enim, etiamſi in Indiam ad Orientem verſam, & in Americam, quæ Occidentem ſpectat, imperium proferret, ullum ex ea re incommodum Pontifex aut periculum ſentiret. Tum & recta ratio, & divina præcepta luculenter evincunt, juſtam eſſe & legitimam ſummorum Imperantium poteſtatem: nec enim ſine ea homines vitam honeſte, tranquille, commode, ſine confuſione rerum, ſine tumultu tranſigere poſſunt. Fieri autem nullo modo poteſt, ut ejusmodi ſpecioſum Pontificiæ Dominationis titulum, & tam firmis ſubnixum fundamentis quisquam in medium proferat, aut ſaltem demonſtret, nihilò magis ſalvam eſſe rem Chriſtianam ſine Arbitro rerum divinarum, &, Capite quodam Eccleſiæ poſſe: quàm ſine civili imperio & Magiſtratibus tranquillitas generis humani & ſalus conſervari queat. Quæ ſi cui ad credendum difficilia videntur, vel unicam ſed firmam, quæve id dilucidè evincat, rationem afferat; & erit nobis magnus Apollo. Quod ſi verò provocare ad auctoritatem Sacrarum Litterarum, & divina

præ-

præcepta collibitum fuerit; id inprimis probari enucleate & dilucidè, omnibus in capitibus, quæve ex iis manant, conclusionibus & pronuntiatis oportet; Servatorem nostrum, missis in omnes orbis partes discipulis ad Christiana sacra propaganda, non solùm potestatem spargendi ejus Doctrinæ semina ubique gentium fecisse, ita ut nemini mortalium liceret, eos aut à Concionibus prohibere, aut ad dogmata sua vel nova accessione augenda, vel mutilanda compellere, (id quod dubitationem non habet:) verùm etiam facultatem eis dedisse, Sacerdotia & Sacrorum Christianorum Ministeria, quot, & quibus vellent, sine auctoritate Magistratuum etiam vera & orthodoxa Religione imbutorum, demandandi, & ut ii vicissim suum ordinem sine modo & more augeant, & amplificent, omnibus invitis & inconsultis, etiam iis, quorum ea re legitima potestas imminueretur, concedendi. Sacerdotibus item, quùm instar cicadæ rore victitare nequeant, fas esse, opes omnibus modis comparare, non solùm, quantæ ad usus vitæ satis essent, sed ad luxum etiam & magnifici cultus apparatum. Jam, qui se in Monachorum Sacrificulorumque disciplinam tradiderint, nec ipsos potestati Magistratuum esse

ſubjectos, nec bona quocumque modo ab eo ordine parta, quamvis & ex facultatibus Reip. promanarint, & in finibus ejus poſita ſint, & ejus firmata præſidio defendantur: ita ut, Magiſtratibus haud liceat ejusmodi bonis vel onera imponere, vel modum definire, vel in alios uſus avertere. Ei quoque Ordini, ſive ſacrorum Miniſteriorum, ſive facultatum & poſſeſſionum agenda cura eſſet, ſummo cum imperio præeſſe debere alium ejusdem Ordinis: nec in eum aut bona ejus plus juris habere ſummos Magiſtratus, etiamſi vel increſcens nimis multitudo ſacri ordinis, vel petulantia exitio Reip. foret: nec ſalva ea eſſe, aut ſaltem florere ſine ejus opibus poſſet: impetrari autem eas, niſi Præfectus ejus Ordinis ſua ſponte conſentiat, nefas eſſe. Hæc, inquam talia, plana fieri & firmiſſimis rationibus oſtendi à Pontificiis debent. Ad hæc, quædem rei geſtæ capita luculentis comprobari argumentis, neceſſe eſt. Ac primum quidem, rerum divinarum poteſtatem & imperium Eccleſiæ ſoli Petro Apoſtolo delatum eſſe à Chriſto, nec è reliquis Apoſtolis quenquam in ſocietatem regiminis ulla ex parte adſcitum; atque eam dignitatis exſuperantiam non ſolùm penes ipſum Petrum, eſſe debuiſſe, verùm etiam pari jure iis, quos in eo loco,

ubi

ubi ipſe Epiſcopatum geſſiſſe traditur, ſucceſſores habiturus eſſet, in perpetuum eſſe transmiſſam. Item, Petrum unquam Romæ fuiſſe Epiſcopum, & imperium Eccleſiæ ibidem geſſiſſe, eique urbi nec alii, in quâ ſacra Chriſtiana popularibus tradiderat, ſummam rerum divinarum poteſtatem, in perpetuum attribuiſſe, & propriam eſſe voluiſſe. Quæ quidem pronuntiata & concluſiones, quùm probari & Sacrarum Litterarum auctoritate firmari vix ac ne vix quidem poſſint; providere Doctores Pontificios & cavere inprimis oportet, ne quæſtionem eam ſimpliciter nimis & accuratè auditoribus proponant; ſed vel perplexis verbis rem totam involvere, vel levi, quod ajunt, brachio pertractare, ſed varias potiùs ratiocinationes, quantumvis futiles, & alienas auribus popularium inculcare expedit; veluti, divinitus nobis promiſſum eſſe, fore, *ut inferorum portæ Eccleſiæ non prævaleant*: item exaggerare antiquitatem Eccleſiæ, auctoritatemque & felicitatem, perpetuam Pontificum ſucceſſionem, teſtimonia Patrum & Conciliorum, cultus divini caſtitatem tot ſeculorum, tot gentium auctoritate, tot denique tantisque miraculis comprobatam; & quæ ſimilia ſunt exornandæ declamationis, & exquiſitis verborū lenociniis re-

refarciendæ argumenta. Peraſtutum quoque & inprimis utile artificium eſt, quo adverſarios, & contradicere auſos, omni omiſſa ratiocinatione, hæreſeos damnant: quod eam vim habet, ut ejusmodi homines, inficeti, bardi, nec artis, quam profitentur, intelligentes pronuntientur, quive probare ſuam doctrinam viris eruditis & rerum gnaris haud ſuſtineant, nec, ſi velint, poſſint: qui denique extemplo rapi ad ſupplicium & ultricibus flammis devoveri debeant.

Cur de neceſſitate fuerit, Papatum in Monarchiam evehi?

§. 31. Cæterùm Eccleſiaſticam Dominationem unius ſubjici imperio, & Monarchica forma deſcribi, neceſſario debuiſſe, nemo eſt, qui non videat. Nam Democratia aut Ariſtocratia, nec conveniens eſſe, & conſentanea Sacro Imperio, nec ſtabilis videbatur, quùm ob alia incommoda, tùm quod populare aut Optimatum imperium, in tanta hominum refractariorum (nec enim res aliter teneri poterat,) & præfractè diſſentientium multitudine, tam ſeveris & accuratis legibus circumſcribi & temperari nullo modo poterat, ut non diſſenſiones confeſtim, & ex iis factiones ſeditionesque orirentur, ita futurum fuiſſet, ut tota machina, infirmis alioqui fundamentis innixa, brevi penitus corrueret. Ex variis autem Monarchiæ generi-

neribus illud potiſſimum primi ſacræ Reip. conditores delegerunt, quò non aliud accomodatius ad ipſorum inſtitutum excogitari poterat: adeò ut quæ ſuis præceptis quantumvis argutis Politici adumbrarunt, nihil eſſe videantur, præ iis, quæ reipſa repæſentata ab illis cernimus. Nonnulli equidem Reges, ut ſibi & Regno ſuo ſplendorē aliquem & auctoritatem adderent, ſeu divina ſe ſtirpe ortos, ſeu Deorum juſſu aut auſpiciis oſtentisque attributum ſibi & firmatum imperium finxerunt, ſeu denique poſt mortem in numerum Deorum relati & pro Diis culti ſunt. Verùm enimvero Pontifex his rebus non contentus, ipſius ſe *Jeſu Chriſti*, ſupremi rerum cœleſtium juxta & terrenarum Arbitri ac Domini, Vicarium in terra, & quaſi *Vice-Deum* quendam eſſe mortalibus perſuaſit: ſibique hæc longe alio atque multo excellentiori ſenſu convenire, atque reliquis Magiſtratibus, qui Dei vices in his terris obtinere & divino nomine jus dicere memorantur: ſe quippe partæ à Chriſto gratiæ divinæ & reſtitutæ ſalutis Diſpenſatorem unicum eſſe, nec qui auctoritatem ejus haud ſuſciperent, nec Majeſtatem agnoſcerent, ullum ad cœleſtem beatitudinem aditum eos habere, contendit. Nec enim alia res ad animos mortalium venerationis

quo-

quodam sensu concitandos & quasi sacro horrore perfundendos magis est idonea, quam Divina Majestas: nec fere quicquam ad homines movendos, sive obsequium præstare, sive labores suscipere, sive sumtus sustinere debeant, efficaciùs est, iræ divinæ metu & æternæ salutis amittendæ discrimine. Quæ ut primum persuasa imperitis hominibus fuerint, non est, quod reliqua Christianæ disciplinæ capita aliis firmentur argumentis, quàm vulgato eo, αὐτὸς ἔφα, *Pontifex ipse dixit.* Porrò Regna perpetua successione & quasi per manus posteris tradi, quàm suffragiis deferri, satiùs esse & tutiùs pleræque gentes ratæ, nasci Reges, quam creari maluerunt. Cæterùm rationibus Pontificiis id institutum haudquaquam convenit. Nam quibus in locis mos obtinet, ut paterni Regni hæreditatem filius confestim adeat; fieri vix potest, quin impubere adhuc & immatura rebus gerendis ætate filii nonnunquam existant. Jam absurdum foret & putidum, qui puerili ætate, ut ille ait, *in arundine longa equitaret*, eum Vicarium Dei Opt. Max. appellari, & summum rei Christianæ Antistitem Tutoremque ipsum alterius tutela per ætatem indigere. Nec sustinere cum dignitate eam personam tanta cum gravitate conjunctam Principes

Et quidem electione constantem.

ado-

adolescentes facile possent: nec spes ulla foret, pari omnes studio ad illud vitæ genus amplexandum incitatum iri. Ut in pauca rem conferam, hæreditarium jus è sacro profanum effecisset imperium: quo quidem titulo, monstroso nimis & prodigioso, si subnixa res Romana foret, stare tamdiu salva & incolumis nequaquam poterat. Quin ipsi etiam primores sacri Regni, & summæ dignationis ministri, labefactatis Pontificibus & in ordinem coactis, ad Principatum Ecclesiæ invadendum haud dubiè animum adjecissent: qui tamen hoc tempore in potestate Pontificis sunt, nec gravatè imperata faciunt, in spem scilicet erecti fore, ut quando vi aperta adipisci nequeant Pontificatum, suffragiis aliquando seu ipsi, seu ex suis aliqui consequantur. Illud denique incommodi jus hæreditarium habebat, quod extinctâ, penes quam sacrum imperium fuisset, familia, periculum erat, ne exorta de novo Pontifice creando contentio, totam convelleret machinam ac funditus everteret. Cœlibem quoque vitam agere summum rerum divinarum arbitrum & antistitem, consultum esse videbatur: multum quippe ea res momenti ad dignitatem aulæ Romanæ habet: nec enim credibile est, mulieres tantam dignita-

Pontifex cur cœlibem agat vitam.

tem,

tem, tantas opes adeptas, ita vitam moresque composituras fuisse, ut earum exemplo reliqui ad pietatis in Deum officia & sanctitatis studia incitarentur. Atque eo pacto sustineri quodammodo simulatio sanctimoniæ poterat: quum Pontifex ita deditus, & quasi immersus contemplationi rerum cœlestium videretur, ut à voluptatibus corporis & cupiditatibus penitus abhorrere, nec ullum earum rerum sensum habere crederetur. Nec verosimile videbatur, eum, cui & uxor esset, & liberi, tam sui oblitum esse, ut non fræna subindè affectibus laxet; nec privatis sæpe rationibus & commodis bonum publicum posthabeat. Neque enim alia res magis animos mortalium movet, quam conjugum & liberorum, quorum nobis incolumitas inprimis est cordi, respectus. Ejus rei luculentum nobis exemplum, quod ad rem Pontificiam attinet, præstent nothi Alexandri VI. & Pauli III. Pontificum. Fortassis in Concilio quoque metum habuerunt, ne videlicet ex Principibus, ut vocant, secularibus aliquem Pontificatus invadendi, & in domum suam ac familiam in perpetuum transferendi cupiditas incesserit: id ne fiat, instituto cœlibatus prohibetur. Conclavia quoque comitiis habendis, solerter & *Conclave cui bono.* utili-

utiliter sunt excogitata ; & ad immoderatam ambitionem cohibendam , & ad dissensiones,quibus anteà dignitas Pontificia vehementer imminuebatur, comprimendas ; accedit , quod ex pacto ; ne Interregna fiant , prohibetur. Quæ quum ita sint, faciliùs esse videtur, suffragiis aliquem inveniri , qui tantam & tam astutam sanctitatis simulationem sustineat, quemve, ut dignissimum omnium & præstantissimum, divina quadam providentia Vicarium Dei creatum esse, probabiliùs & speciosiùs, quam in successione asseclæ Pontificis in vulgus ferant, artium conclavis ignarum. Illud utique consequi suffragatione possunt, ut nonnisi ejusmodi vir ad gubernacula rei Christianæ admoveatur, qui rerum civilium & quas ambitus subjicit , artium gnarus , deposito juvenili fervore ; & improvidæ ætatis consiliis abjectis , magnam sibi reverentiâ senectutis & rerum usu auctoritatem comparaverit. Utili quoque instituto sancitum est , ut in comitiis Pontificiis suffragiorum partes duæ ex tribus Pontificem crearent : ideò factum id est, ut ne multi nimis ex Ordine Cardinalium existerent , quibus Pontifex recens creatus displiceret. Hoc tempore id inprimis spectare in comitiis Cardinales solent , ut ne Transalpinus aliquis , sed

Pontificis eligendi requisita qualitates.

ſed Italus genere, ſummam rerum divinarum poteſtatem adipiſcatur. Idque fit eo conſilio, non ſolùm quia tantam amplitudinem, tantos honores, tantas Pontificatus opes indigenæ, quam peregrino deferri Patres purpurati malint; verùm etiam quod ea eſt rei Pontificiæ ratio, ut ex æquatis libratiſque Hiſpaniæ juxta & Galliæ viribus ſalus ejus & ſecuritas pendeat. Jam ſi vel Hiſpanus aliquis vel Gallus ad eam dignitatem eveheretur; futurum haud dubie eſſet, ut eo ſublato & everſo æquilibrio, res ita ad ſuam quiſque gentem Pontifex traheret, ut ejus opes, in lance poſitæ, plus ſatis propenderent, atque adeò ab amicitia Pontificis reliquæ nationes averterentur. Ætatis quoque habetur ratio; nec temere regendæ Eccleſiæ juvenis præficitur. Ad ſenes potiùs rem trahunt Cardinales, ut cæteris quoque aliqua ejus dignitatis adipiſcendæ ſpes affulgeat. Verentur item, ne ſi quis integra adhuc ætate Pontificatum iniiſſet, imperii diuturnitate fundamenta, quibus Pontificia Dominatio innititur, convellat, aut priſca inſtituta immutet: neve aut nimiis opibus ac divitiis familiam ſuam augeat, aut, magna Cardinalium parte beneficiis ſibi devincta, eo rem deducat, ut hominum ſibi obnoxiorum ſuf-

fra-

fragiis subnixus, Pontificatum suæ genti in perpetuum firmet. Nec ullo juventutis robore ad illud munus obeundum opus est. Non enim manu res geritur, nec proficisci in expeditionem Pontifices necesse habent: satisfecisse officio videntur, si modò austeræ gravitatis speciem præ se ferant. Nec propinquitatis aut affinitatis curam Patres conscripti omittunt: ne si magna nimis cum defuncto necessitudo Successori intercesserit, omnibus Sacerdotiis & rerum Ecclesiasticarum procurationibus opimis una eademque familia cumuletur: & si quid offensum aut perperam admissum à priore Pontifice fuerit, ut id Successor emendet & corrigat. Postremò ejus potissimum in comitiis ratio habetur, cujus nec in Hispanum, nec Gallum nimis inclinata voluntas sit; sed qui medium se inter utrumque gerens neutri sit invisus. Quocirca palàm edere nomina eorum, quorum in comitiis Pontificis nullam haberi rationem volunt, utriusque gentis Reges consueverunt. Sæpenumero tamen evenit, ut is creetur Pontifex, quem minimè suspiceris, scilicet Cardinales, artium & machinationum, quibus in conclavibus in factiones fere diducuntur, pertæsi, nonnunquam nihil magis optant, quam ut dimissis comitiis, ex isto

quasi ergastulo eximantur, & in libertatem vindicentur. Ita partium sæpe studiis repente ad unum, cujus initio nulla est habita ratio, versi sunt animi. Nec raro fit, ut quam quis dum Cardinalis esset, de se opinionem fecerat, eam Pontifex factus, omninò fallat. De cætero Pontifici Sacrum Imperium capessenti nullæ feruntur conditiones: nec enim satis ex dignitate Pontificia foret, legibus eum & pactis hominum alligari, qui Spiritum Sanctum *in scrinio pectoris* circumferre dicitur. Quo loco apud illustriores Germaniæ Episcopos Collegium Canonicorum esse consuevit, eodem apud Pontificem in regendis ejus ditionis provinciis & Collegium est Cardinalium, ut quasi Senatus perpetui vicem obtineat; cujus consilium in rebus gravioribus Pontifex exquirit. Fit tamen sæpe, ut Pontifex & ejus Nepotes spreta ferè Cardinalium auctoritate & consilio, ad suum ipsorum arbitrium & libidinem omnia administrent. Potissima Cardinalium dignitas & amplitudo in eligendi Pontificis facultate consistit, eumq; ex suo ordine deligunt: quod & potissimum in eam dignitatem jus habent, &, qui crearetur Pontifex, rerum Romanarum peritus, & negotiis aulicis adsuetus esse debet. Justus Cardinalium numerus est septuaginta:

Cardinalium Collegium.

ginta: eam tamen ſummam raro explent. Urbanus VIII. Pontifex primus ſancivit, ut honoris cauſa *Eminentiſſimi* nominarentur: quod *Illuſtriſſimi* titulus, quo iſte ordo anteà inſignitus erat, pervulgatus nimis eſſe in Italià cœperat. Cæterùm ejus ordinis majora ſibi & honoratiora nominis inſignia ſibi aſſumentis exemplo & reliqui Italiæ Principes, *Excellentiſſimi* titulo anteà contenti, *Celſiſſimi* dici voluerunt. Cardinalium creandorum jus penes Pontificem eſt: apud eum tamen Galli, Hiſpani, aliorumque Principum commendationes magnum pondus habent. Cardinales Regiam æquare dignitatem, paraſiti nonnulli aulæ Romanæ & mancipia Pontificis, litteris mandare non erubeſcunt. Principibus utique Electoribus S. R. I. ſuperiores ſeſe eſſe & honoratiores Cardinales contendunt. Ex eo tempore, quo rerum in Eccleſiâ potitus eſt, Sixtus IV. A. videlicet cIↃ CCCCLXXI. Pontifices ad locupletandos ex reditibus Eccleſiæ & potentia augendos propinquos inprimis animum intenderunt. Exempli cauſa, proditum memoriæ eſt, Sixtum V. quùm quinq; annos Imperium Sacrum geſſiſſet, ſuæ familiæ ſupra tres *Ducatorum* aureorum *milliones*; Gregorium XV. autem menſes tantummodo XXV. rerum poti-

Papa propinquos ex reditibus Eccleſiaſticis ditare ſueverunt.

rum tres *Scutatorum milliones*, & ampliùs, in prædiis & poſſeſſionibus, præter id, quod in nummis habebat, morientem ſuæ genti reliquiſſe. Sub mortem Urbani VIII. Sacerdotia aliosque opimos Eccleſiæ proventus numero circiter CCXXVII. ſola Barbarina Domus obtinuiſſe, perhibetur: ſingula autem Sacerdotia, alia trinis Scutatorum, alia V. alia IIX. alia item X. millibus, penſionibus annuis, æſtimabantur. Opes ejus domus in univerſum triginta *millionum* Scutatorum nummorum ſummam explere vulgo credebantur: quæ immenſa opulentia multis Religioni & magno offendiculo fuit. Verum rem paulò accuratiùs cum animo reputanti, ſtultiſſimum fore videtur, Pontifices, exuta propenſione animi qua, natura duce, in ſuam quisque familiam fertur, belliſſimam pecuniæ conficiendæ & ſuos locupletandi occaſionem è manibus emittere, nec dum licet metere fructum tanti faſtigii: quùm univerſa res Pontificia opibus Cleri & ſplendore nitatur. Atque ita ferè natura comparatum eſt; ut qui illuſtri apud viros Principes gratia & rebus ſecundis florent, comitem habeant invidiam: quæ paris felicitatis potiundæ ſpe dejecta bonis alienis dolet. Quùmque magnos in rem militarem ſumtus facere Pontifex

ne-

nequaquam necesse habeat, ubi tantos reditus meliùs, quam apud propinquos, collocare queat, non video. Ex quo rei Ecclesiasticæ summam tenuit Urbanus VIII. uni ex Nepotibus Pontificiis summus dignitatis gradus & rerum administrandarum arbitrium deferri cœptum est. Is *Cardinalis Patronus* vulgo dicitur. *Cardinalis Patronus.* Commissi Nepoti regiminis ea, inter alias, potissimùm affertur causa, quod æquum videtur eum, qui generis propinquitate junctus Pontifici Maximo est, cæteris præferri, & simul tutissimùm esse, necessarii cujusdam custodia Pontificem esse septum, multis alioquin insidiis expositum, & majori in discrimine versantem, quam Princeps, jure hæreditario imperium per manus tradens, cujus cædem ulcisci Successor solet. Ac quantoperè sibi à veneno Pontifex metuat, vel ex eo licet colligere, quod quùm sacra Synaxi utitur, panem consecratum & vinum *Sacellanus*, (ejus enim curæ illa sunt commissa,) gustare simul cogitur. Id quoque utilitatis habere videtur commissum Nepotibus regimen, quòd, dum ex suffragiis Cardinalium creatio Pontificis pendet; Præsides provinciarum & Ministri, grassari rapinis, & pecuniam contra jus fasque conficere, & alter alteriùs imminere exitio, prohibentur.

Nepotum enim, quia pauci sunt, faciliùs expleri avaritia potest; nec ii reliquos Ministros, quum omnis in ipsorum caput invidia Reip. malè administratæ recidat, impune prædari passim & Reip. commoda ad se rapere sinunt. Id quoque commodi Pontifici præstant Nepotes, quod & arcana Principum consilia & rationes majori cum cura, quam reliqui, quibus nulla cum Pontifice necessitudo intercedit, Ministri, explorant, & majori studio & vigilantia pro salute Reip. metu vindictæ, si negligentiùs rem gererent, excubant. Itaque rationibus eorum expedit, unum alterumve Principem, opibus florentem, beneficiis sibi aut officiis devinctum adjungere, & ejus ad incertos casus præsidio suas opes firmare. Consilia quoque, quæ in vulgus emanare haud è Rep. est, tegi per eos commodissimè possunt. Nisi denique rerum summa commissa Nepotibus foret, ex nutu & arbitrio Cardinalium pendere Pontificem necesse esset, eos autem, seu annuis stipendiis, seu luculentis Ecclesiæ proventibus sibi conciliatos Principes præpotentes studiis in factiones diduxerunt.

Clerus in Papatu cœlebs.

§. 32. Qui sacro subjecti Imperio sunt, dividi in duas Classes possunt. Altera ordinem Ecclesiasticum continet; altera

tera è reliquis constat Christianis, qui cum Ecclesia Romana sentiunt. Ii *Laici* vulgo dicuntur. Ille comparari cum justo & assiduo Principis præpotentis exercitu potest, quo gentes armis domitæ & provinciæ in potestatem redactæ in officio contineantur. Hi parentium & stipendiariorum vicem obtinent, qui ad tantas copias sustentandas maximos erogare sumtus coguntur. Ecclesiasticum ordinem imposita abstinendi sese à conjugio necessitas, quasi nota quædam peculiaris à popularibus distinguit. Id institutum singularis cujusdam sanctitatis studio susceptum esse in vulgus fertur, & quòd earum rerum, quas afferre matrimonium solet, cura soluti Sacerdotes munus suum obire expeditiùs possent. Re autem vera ideò nuptiæ interdictæ sunt Clericis, ne majorem conjugum ac liberorum, quàm rei Ecclesiasticæ rationem haberent, neve earum rerum respectu, Magistratibus, quorum in ditione sunt, sese adjungerent, aut Ecclesiasticas opes in privatos suorum usus averterent. Porrò, ut omnibus in rebus, maximè adversùs Principes, quorum sub Imperio ætatem agunt, mandata Pontificis promptiùs & alacriùs exequerentur: quippe qui non admodum firmo vinculo Reip. alligati, nec ullius rei, nisi

ſuæ tantummodo vitæ ſuſtentandæ, curam ſuſtinentes, Principum iram & indignationem contemnere nullo negotio poſſunt. Nec enim aliud majus fidei pignus, ullos certiores obſides habent ii, qui rerum potiuntur, quam uxores cujusque civis ac liberos. Cœlebs autem, quùm nullo, niſi ſui reſpectu, moveatur, victum quæritare ubique gentium poteſt. Et dedit alioquin operam Pontifex, ut ex poteſtate & ditione Principum ac Magiſtratuum Clericos eximeret, & ſuæ ipſius jurisdictioni ſubjiceret. Nec tam uberem meſſem habitura avaritia Clericorum fuiſſet, ſi ſibi ſuisque uxoribus ac liberis opes colligere, non Eccleſiæ ſtipem emendicare ſe, ſuſpicionem dediſſent. Cæterùm, qui cœlibatus onus Clericis invitis impoſuerunt, turpiſſimè lapſi ſunt; quod præſenti quodam refrænandæ libidinis remedio conſulere caſtitati eorum neglexerunt: quæ res grata inprimis & decora ei Ordini fuiſſet. Quanta Eccleſiaſticorum Monachorumque multitudo ſit, vel ex eo licet conjicere, quod Paulus IV. dixiſſe fertur, ſeſe in poteſtate ſua Parochiarum ducenta & LXXXIIX. millia, Cœnobiorum millia XLIV. habere, dummodo numerus, & maximè monaſteriorum, conveniat. Clericorum claſſis dividi rurſus

ſus poteſt in eos, qui Sacerdotes & ordinis Eccleſiaſtici ſimpliciter ſunt; & qui peculiari voto ſeſe alligarunt, & in certam diſciplinam tradiderunt, veluti Monachi & Jeſuitæ. Ii Pontificis quaſi Milites Prætoriani eſſe videntur. Auctoramenta ejus militiæ ſunt, honores ac dignitates, opes, vacatio munerum, otium, ſtatuta alimenta: qui paulò rigidiore diſciplina continentur, iis eximiæ & ſingularis ſanctitatis opinio, meritorum magnitudo, & quædam præ cæteris, ex ſuperantia dignitatis, tanquam præmia militiæ, proponuntur.

§. 33. Conſiliorum, quibus Laicos Pontifex in officio continet, ſumma eo refertur, ut ipſum & ſacros milites, tanquam Procuratores effectoresque ipſorum ſalutis, & animorum Dominos, reſpicere condoceſiant: nec enim alio fræno magis circumagi quisquam ad alteriùs nutum poteſt. Cæterùm, ut Eccleſiaſticæ Dominationi ea res accommodetur, deindè vel priſca Chriſtianæ Religionis inſtituta eò ſunt detorta, vel nova, quæ ad rem pertinerent, inventa. Rem enim paulò accuratiùs conſideranti manifeſtum erit, iis capitibus, quæ in controverſiam vocantur, aliquem dignitatis Cleri, opum & redituum reſpectum plerumque ſubeſſe. *Dogmata Pontificia Statui accommodata.*

Prin-

Principem locum obtinet Majeſtas & Auctoritas Pontificis, quæ tanta eſſe traditur, ut non ſolùm ſupra Concilia ſit, verùm etiam nec fallere poſſit, nec falli. Id dogma Lojolitæ inprimis ad ſummum perduxerunt: quo ſalvo, nihil eſt, quod teneri aut defenſari nequeat. Non alia igitur res magis fundamenta Pontificiæ Dominationis convellit, quam ſuperiorum temporum dogma, ab omnibus fere, &, nî fallor, etiamnum à Pariſienſi Academia receptum, quo Conciliorum auctoritas aut ſuperior Pontifice, aut ſaltem non inferior eſſe traditur. Ea quippe ſententia neſcio quid Democratici inſtituti redolens, unius imperio omninò adverſatur: nec ſatis conſentaneum eſſe videtur, Pontificem, ſupra reliquorum mortalium ſortem quodammodo evectum, ſatellitum ſuorum & clientium judicio cenſorio & notationi eſſe obnoxium. Nam quæ vel ſacra volumina, vel Patres Eccleſiæ adſcribunt, ea ad Pontificem ſolum trahi, ſi diis placet, debent, non ſecus, ac quæ Rex fecerit, eo Regno attribui vulgo dicuntur. Sacrarum Litterarum lectione Laici prohibentur, nec eas evolvere cuiquam, niſi Clericis fas eſt: quæ res non ſolùm ad amplitudinem Sacerdotum pertinet, ut qui ſoli digni habiti, qui divina oracula velut

ex propinquo inſpiciant: verùm etiam prohibet, ne quid in iis Laici reperiant, quod cum rationibus Clericorum pugnet, neve ſapere diſcant, aut diſcuſſa caligine, qua eis impune illudere conſueverunt, fidem derogare Sacerdotibus occipiant. Ad hæc illud quoque conſequuntur Pontificii, ut à ſtudio rerum divinarum & perſcrutandis quæſtionibus Theologicis averſi Laici ſolis Sacerdotibus ea perquirenda relinquant. Ne igitur quidquam alienum aut noxium rationibus Pontificiis proferatur in medium, Sacras Litteras interpretandi poteſtatem Theologi Pontifici ſoli tribuunt. Ob eandem cauſam, penes ipſum omnium controverſiarum dijudicandarum jus & arbitrium eſſe contendunt. Imperfecta quoque & mutila eſſe Sacra Scriptura traditur, &, quæ ei deſunt, *Traditionibus*, ut vocant, ſuppleri oportere. Aſtutè ſcilicet: ut ſi quod utile rei Pontificiæ dogma exſtiterit, cujus ne veſtigium quidem ullum in Sacris Litteris reperiatur, ad illud defenſandum, præter majorum inſtitutum, nullis argumentis opus eſſet. In eo, quod de Peccatis circumfertur dogmate, *Diſtinctio* (ut barbare vocant,) *peccati venialis & mortalis*, & quæ de *caſibus reſervatis* traduntur, commodis ordinis Eccleſiaſtici unicè inſer-

ſerviunt. Nam quibus *Confeſſionum Sacrarum* formulæ continentur libelli, (quorum tanta eſt multitudo, ut eos integra plauſtra, aut naves Indicæ capere nequeant,) eo conſilio ſunt conſcripti, non ut peccatis obviam eatur, ſed ut conſtituto in expiationem ſingulorum criminum pretio, & opes Clericorum firmarentur, & avaritia aleretur. Ad rationes Clericorum item accommodatum eſt dogma ſolatii plenum, de *Remiſſione Peccatorum.* Nam quùm nihil utilitatis Clericis afferret, impetrata per pœnitentiam & fiduciam propitiati per Chriſtum Numinis Divini venia peccatorum, ad veram pœnitentiam & noxæ remiſſionem inprimis pertinere traditum eſt, ut ſingula peccata, etiam leviſſima, Sacerdoti ordine enumerentur, & in ejus quaſi ſinum effundantur. Ea re illud conſecuti ſunt, ut non ſolùm ſibi obnoxios homines haberent, & quaſcunque ex uſu ſuo eſſe cenſuerint, opiniones, cogitationesque in eorum animis inprimerent, verùm etiam res abditas & ſecretas, arcana cujusque conſilia, inſtituta, mores, indolem, & ſimilia, cognoſcerent, magno ad dirigenda inpoſterum conſilia: momento enuntiare autem quicquam è ſacris Confeſſionibus, Religio eſt: nec enim aliter rem ſua ſponte monſtro-

ſam,

ſam, & ab ingenio generis humani averſam tenere & defenſare poſſunt. Satisfieri quoque de peccatis Deo volunt, idque Sacerdotis arbitratu; cui quidem Ordini ea res uberrimam lucri meſſem præbet. Quanquam enim expiare crimina certis ferè precationum formulis, peregrinationibus Religionis ergo, jejuniis, affligtando loris & lacerando corpus, reus plerumque jubetur: fit tamen ſæpenumero, ut peccatores maxime locupletes, certa pecuniæ ſumma, in cœnobia, in templa, in pauperes (inter eos etiam Monachi, *Ordinis*, ut vocant, *Mendicantium*, referuntur,) noxæ expiandæ cauſa, eroganda, mulctentur. Iſti Monachi ex cap. XXV. Matth. ideò ſe *Minimos Fratrum* appellari voluêrunt, ut in eorum peram ſuperſtitioſi mortales certatim dona ingererent: ea quippe divinorum verborum interpretatio fecit, ut ampliùs centum hominum robuſtiorum millibus alendis res Chriſtiana gravaretur. Prioris quoque generis expiatio, ſi gravis nimis eſſe videatur, redimi pecunia poteſt. Quid enim? Ecquis paulò ditior non muneribus coleret, aut inhonoratum eſſe ſineret *Reverendum Patrem*, cujus in irroganda pœna lenitatem & moderationem vel jam expertus ſit, ut naturâ inſitam, vel largitionibus
vena-

venalem inposterum aucupetur? *Bona*, ut vocant, *Opera* inter eas res, quibus æterna comparatur beatitudo, cur relata sint; eisque promerendi quidpiam à Deo vis sit attributa, haud difficilis est conjectura. Posteaquam enim ad definienda *Bona Opera* ventum est, Principem locum obtinuerunt largitiones Ecclesiastico ordini, templis, & cœnobiis factæ, item quæ per summam superstitionem & sanctitatis simulationem Pontifices eorumque asseclæ peragi præceperunt. Accessit, quod doceri cœptum est, tantum Monachis inesse excellentiam virtutis, ut ea non solùm pro se ipsi satisfacere Deo, verùm etiam de abundantia sua aliis largiri; & miserorum Laicorum crimina, *Operibus*, ut vulgo vocant, *Supererogationis*, expiare queant. Ex ea copia ingens & inexhausta est officina instituta, & quæstuosissimo mercium genere referta. Nec enim, qui eas vendit, emere ipse, aut in eas conservandas sumtus ullos facere necesse habet: eas nec vetustas corrumpit, nec situs imminuit; nec ad eas vitio & vanitate postmodùm deprehensa, redhibendas spatium emtori datur. Infinitis quoque ritibus ac cerimoniis repletus est divinus cultus; dies festi & supplicationes sine causâ decretæ, & sine modo multiplicatæ; templa, sacella,

altà-

altaria, non necessaria, dedicata: non alio consilio, quam ut Clerici haberent, quod agerent, neve otio torpescere viderentur. Adde, quod semper aliquod ex ejusmodi Ministeriis lucrum ad Clerum redundat. Quapropter numerum *Sacramentorum* Pontifices auxerunt, & *septem* esse decreverunt, nec enim ullum eorum sacrorum gratuito munere peragitur à Sacerdote. Sacræ Synaxeos usum, etiamsi qui ea uteretur, nemo esset, introduxerunt. Sacrificium esse ad salutem viventium juxta ac mortuorum comparatum affirmantes, scilicet ut vivos pariter ac mortuos Stipendiarios sibi & vectigales facerent. Id Sacrificium *Missæ* vulgo dicitur. Nullam rem majoris momenti agendam quisquam suscipit, quin, ut auspicatò rem gerat, *Missam* prius peragendam curet. Nemo moritur, paulò locupletior, quin testamento caveat, ut, ad animæ suæ salutem, certus Missarum numerus, statis temporibus, celebretur. Pro iis Ministeriis mercedem solvi Sacrificulo oportet. Rursus, perperam semel introducta consuetudo, ut Laicis sacrâ Synaxi utentibus, calix negaretur; postremò in necessitatem legis est versa. Et quanquam sancita ab ipso Christo res divina, & ab Ecclesia tot seculorum usu comprobata, rem in clarissimâ

luce ponit, in eo tamen, quod semel placuit, pertinaciter persistere, quam à Clericis erroris Confessionem exprimi, satiùs esse putarunt Pontifices, qui Clerum etiam in ejus Sacramenti usu aliquid præcipui, præ Laicis, habere voluerunt. Quinimmò, ut Deo hominibusque eò petulantius illudant, calicem non consecratum, (Spühlkelch) Laicis præbent, quem per summam contumeliam, oris eluendi causâ, ministrari prædicant, perindè quasi quidquam sordidum in sacra Synaxi haustum ore esset. Matrimonium, quamvis invita, quod ajunt, Minerva, & inepto consilio in numerum Sacramentorum retulerunt, ut penes Clerum earum causarum, quæ ad conjugia pertinent, cognitio & arbitrium esset, ex iis autem controversiis, quum & multiplices essent, & latè paterent, (in iis enim status hominum, hæreditates, successiones, immò integra sæpè Regna vertuntur,) ingens lucri spes affulgebat. Itaque Maria, Britannorum Regina, quum sine auctoritate Pontificis, pro filia justis nuptiis nata haberi haud posset; instaurare in suo Regno, & quasi postliminio revocare Pontificium cultum coacta est. Ita magno inter alia beneficio Pontifici Philippus III. Rex Hispanorum, devinctus

fuit,

fuit, quod, legis ab illo gratia facta, ipsius quasi concessu, natus erat è consobrina sua. Nec enim ejusmodi matrimonium reliqui Christiani temerè ratum habuerint. Ad hæc, quo uberiorem ex facienda petentibus gratia legis, messem Sacerdotes facerent, tot novi cognationis gradus ad prohibendas nuptias constituti à Pontifice, & spiritualis insuper cognatio quædam, novo commento, excogitata est. *Extrema Unctio* bellissimam occasionem admonendi per speciem benevolentiæ, morientes, ut testamento *legata*, ut vocant, *ad pias causas* relinquant, Sacrificulo præbet, qua in re sui quisque potissimum Ordinis utilitati servit. Nec alio consilio *Purgatorium* est inventum, quam ut morientes, ut sunt ferè facultatum suarum, aliis jamjam relinquendarum, contemtores, liberales se & munificos Clericis præbeant, quo hac quasi mercede Missarum & deprecationum persoluta, eò citius ex arido illo & sitiente loco liberentur. Multum quoque commodi Clero attulit *Reliquiarum* cultus: qui, ut alia omittam, id potissimum utilitatis præstat, ut magna virorum illustrium beneficia & merita in se Pontifex remunerari officulo vetustate exeso possit. *Sanctorum Invocatio* speciosum obtentum ad templa dedicanda, ad

 dies

dies festos instituendos, ad Sacerdotes sacris Ministeriis præficiendos alendosque præbet. Cæterùm magnam Pontifici dignitatem addit, quod in cœlestium ac divorum numerum, nisi auctoritate ejus, nemo refertur; perindè quasi in cœlo quoque mandare, quibus vellet, munera, fas ei esset, & Deus, quoscunque ei commendasset, recipere, ut vulgò vocant, *Referendarios* cogeretur. Hoc pacto in reliquis quoque Rebuspublicis omnes ad unum cives inclinare & inflectere ad suam voluntatem potest; ut si omnem ad ejus utilitatem, curam & cogitationem intendissent, magna ipsorum ambitioni & credulitati præmia proponat. Superioribus quippe temporibus, maxime postquam adolevit superstitio, mos fuit, ut nonnisi Ecclesiastici ordinis viri aut novis ludibriorum inventis insignes, aut simulatione sanctitatis conspicui, in numerum Divorum referrentur. Quod si ex profanis aliquis tantam dignitatem est adeptus, vel suis ipsius, vel eorum, quibus usus est honoris sui adjutoribus, juxta & petitoribus meritis in Pontificem eam acceptam referebat. Cæterùm quibus miraculorum commentis, quibus simulachris & signis, quam inani spectrorum lemurumque terrore, quibus execrationibus, & exorcismis, Jubilæis,

In-

Indulgentiis, cibis prohibitis, aliisque id genus artibus obcæcatos superstitione homines argento emungere Sacerdotes soleant, commemorare supersedeo.

Ad stabiliendam rem Pontificiam magnum in Academiis momentum fuit.

§. 34. Secundum hæc, ad stabiliendam rem Pontificiam magnum in Academiis momentum fuit; quæ partim à Pontifice, partim ab aliis Principibus & Rebuspublicis sunt conditæ. Pontificis tamen autoritate comprobatæ sunt maxima ex parte; isque summum in eas jus etiamnum sibi vindicat. Quæ res quorsum spectet, & quam vim habeat, satis manifestum est. Nam qui aliis inposterum, aut eruditionis præcepta tradere, aut præesse debent, ii docentur ea in Academiis, & iis imbuuntur opinionibus, quas vel ipsi vita deindè & moribus exprimant, vel aliis quasi per manus tradant. Qua re factum, ut omnis Academiarum, &, quæ in iis tractabantur, studiorum ratio ad utilitatem Pontificis omnibus in rebus accommodaretur. Satellites autem Pontificiæ Dominationis fuerunt non solùm Professores Theologiæ, qui Principem sibi locum vindicarunt, verùm etiam Doctores Juris Canonici, qui ad amplificandam Pontificis dignitatem, & imposita Orbi Christiano decreta ac sordidos quæstus defendendos, & insigni quadã accessione augendos, incu-

buerunt. Posteaquam enim tantam sibi jurisdictionem Ecclesiasticus ordo vindicavit, quo quàm diutissimè ejus avaritia largitionibus litigantium aleretur, Jure Canonico tantis difficultatibus judicia & lites sunt obseptæ, ut exitum ferè nullum habeant; nec, nisi serò admodum, terminentur. Philosophi quoque nexu & mancipio Pontificis maxima ex parte erant; ut si quis, omissis rebus ineptis & inanibus, quid in quâque re verum sit, perquirere in animum induxisset, in eum reliqui confestim impetum facerent, & ejus institutũ omnibus modis exagitarent. Quæ in istis Academiis tradebatur Theologia juxta & Philosophia, ad instruendos homines eruditionis ac prudentiæ præceptis nequaquam referebatur: verùm obscuris quæstiunculis & vanissimis ineptiis præstantissima delebantur ingenia, & ab iis rebus, quæ ad fraudes Pontificis detegendas aditum habebant, penitus cognoscendis avertebantur. Scholastica quippe Theologia non ea continet, quæ ad perscrutandas & explicandas SS. Litteras pertinent, sed magna ex parte in definitione futilium & inanium quæstionum versabatur, quæ à Petro Lombardo, Thoma Aquinate, Scotos aliisque Sophisticæ & ineptiarum Architectis in medium sunt

pro-

prolatæ. Quæ illis Philoſophia dicitur, quanta quanta nil niſi colluvies quædam eſt ſomniorum futilium, & ineptiarum, quarum cognitio, quum præter vocabula inania, & ex ipſa barbarie hauſta nihil contineat, plus detrimenti, quam emolumenti ingeniis hominum; ſiquidem præter eas nugas, nullis bonarum artium ſtudiis exculti fuerint, affert. Adeò ut in ſumma ignorantia ſummam ſcientiam plerique omnes, &, quod ille ait, intelligendo faciant, ut nihil intelligant. Atque in hiſce tricis ac nugis addiſcendis non ſolùm iis temporibus, quibus barbaries ubique dominabatur, deſudatum in Academiis eſt; verùm etiam, quod mireris, etiamnum, poſtquam bonarum litterarum ſtudia eruta è tenebris & in clariſſima luce ſunt poſita, eandem ineptiendi viam & ipſi inſiſtunt, & aliis incredibili ſtudio commonſtrant Pontificii, ut poſt inventas fruges glande veſci volupe eis eſſe videatur: bonarum autem artium diſciplinæ, maximè eæ, quæ in moderandis actionibus vitæ civilis quandam quaſi facem hominibus præferunt, oppreſſæ jacent. Ea inprimis, quæ de vita & moribus agit perutilis, & neceſſaria doctrina, detorta prorſus & depravata, atque inexplicabili quodam errorum & difficulta-

 tum

tum Labyrintho obſepta ab iis eſt, non aliam ob cauſam, quam ut æſtimationem ſingulorum hominum, dum ſecretò peccata confitentur, haberent, & eorum animos tot ſcrupulis, tot incertis opinionibus implerent, angerentque, ut vitæ ſuæ ratio ipſis haudquaquam conſtaret, nec ex veris & firmis præceptis prudentiæ moderari & temperare actiones ſuas poſſent; ſed vivere ex præſcripto lucripetarum Sacrificulorum, qui ſacris Confeſſionibus præſunt, neceſſe haberent.

Rei Scholaſticæ procuratio cur à Jeſuitis ſuſcepta?

§. 35. Cæterùm quùm inprimis neglecta bonarum artium ſtudia ingentem Pontifici cladem, Lutheri ætate, intulerint; Jeſuitæ poſtmodum, ut cohors prætoria Pontificis, ſuſcepta rei Scholaſticæ procuratione, non in Academiis ſolùm publicè tradere graviores diſciplinas, ſed etiam puerilem ætatem informare ad rudimenta litterarum cœperunt, quò, tranſlato ad ſe quaſi monopolio bonarum artium, eas ad rationes *Regni tenebrarum* ita accommodent, ut ex iis non ſolùm nihil detrimenti, ſed multum etiam commodi ad rem Pontificiam redundet. Et ſane puerili inſtitutione non modo magnam dignitatem ſui ordini & opes ingentes compararunt; verùm etiam Pontificiam Dominationem, pro cujus ſalute & incolumi-

lumitate vota præcipuè & præ reliquis Monachis Jesuitæ faciunt, firmissimis fulctis stabiliverunt, Per eam enim occasionem, quùm veneratione quadam ergà Pontificem, tùm aliis opinionibus, ad institutum rei Pontificiæ accommodatis, teneras adolescentum mentes imbuunt, efficiuntque, ut à teneris, quod ajunt, unguiculis pueri imbibitas animo opiniones mordicùs tueri assuescant, nec ab ea se ullis quamvis firmis rationibus depelli sinant, atq; adeò ad cognoscendam veritatem inhabiles omninò fiant. Indolem quoque discipulorum, omnesque animi affectiones penitus explorant, hoc pacto, ut si quando illi publicarum rerum consiliis adhibeantur, capere ex cujusque ingenio & moribus consilia inposterum possint. Quorum eis vel animi & ingenii præstantia probatur, vel opes arrident, eos pellicere in suum Ordinem, omni ope nituntur: Adeò ut laudata tantoperè Disciplina Scholastica ad rem Pontificiam tutandam unice referatur. Quamvis autem præstantissimam sese ac compendiariam pueros in latinâ lingua instituendi viam tenere glorientur Jesuitæ, cavent tamen inprimis, ne discipuli, nisi quos in suum Ordinem cooptare consilium est, sapientes nimis evadant. Eo igitur erudiendæ

juventutis instituto, quùm multos viros ingenio & doctrina præstantes ad ipsorum vitæ genus amplexandum, induxissent, ipsi quoque alioquin segregata à se reliquorum Monachorum rusticitate, & sordidissimis inficetorum Sophistarum moribus rejectis, in consuetudine atque omni vita, incredibilem quandam humanitatem & mores politissimos præ se ferrent: per speciem sacrarum Confessionum in Regias plerorumq; Principum irrepserunt, & consiliis publicis ita se immiscuerunt, ut multis in locis ex ipsorum nutu omnia administrentur. Neque enim, dum in ea statione sunt, suæ ac Pontificis utilitatis curam unquam omittunt. Quibusdam tamen in locis, quùm satiari & expleri avaritia eorum haud posset, & incredibili rerum novarum studio, omnibus sese negotiis illigarent; collectam gratiam effuderunt. Accessit veterum Monachorum in eum Ordinem odium, ut qui de dignitate illorum, opibus ac proventibus, multum detraxit. Huc pertinet, quod, ne quid noxium rei Romanæ & perniciosum in oculos hominum incurreret, omnium librorum censorium quasi judicium sibi Pontifex & ejus asseclæ vindicarunt. Eam autem Censuram tam fraudulenter & nefariè gesserunt, ut non solùm pro lubitu

Censura librorum.

omnia,

omnia, quæ minus probabantur in priſcis Scriptoribus, denuò in lucem edendis, liturâ obducerent, ſed eos interpolarent etiam, & integra loca, quæ ad rem facere videbantur, infererent. Qui ab iis, qui in ditione Pontificis ejusque ſectatorum ſunt, de integro conſcribuntur libri, cum cura recognoſcuntur: ſi quid alienum ab eorum rationibus in eos irrepſiſſe deprehenſum fuerit, in *expurgatorio*, ut vocant, *Indice*, conſignatur, eo conſilio, ut omittatur in altera editione. Adverſariorum autem Scripta importari omninò prohibentur, nec ea legere cuiquam fas eſt, niſi quibus nominatim ea venia data ſit, eorum autem ſatis ſpectata fides & uſu rerum comprobata verſutia eſt. Hoc pacto, quum quæ ad Pontificia dogmata confutanda memoriæ ſunt prodita, oculis hominum nunquam ſubjiciantur; affingere adverſæ parti, quæcunque volent, Pontificii poſſunt. Quumque flagitioſa Sacerdotum vita rem Pontificiam inprimis afflixerit, eaque probra editis libris Proteſtantes omnibus ob oculos poſuerint; paria viciſſim flagitia Doctoribus Proteſtantium exprobraſſe Pontificios in ultionem intentos, quorundam obſervatione conſtat. Itaque non ſolùm quæ ab uno alterove admiſſa peccata ſunt, in unum

volu-

volumen congesserunt. Verùm etiam nunc innoxiis turpissimorum flagitiorum crimen inferunt, nec aliud falsæ criminationis argumentum, quam contrarium probari ad adversa parte debere afferunt. Ea re in magnam apud suos invidiam & contemtionem Protestantes adducunt. Nec, ut sunt perfrictæ frontis, de miraculis suis, de Martyrum cruciatibus, de reliquis facinoribus præclaris, quæ in terris longinquis patrasse se commemorant, mira prædicare erubescunt, in spem erecti, fore, ut magnam, apud imperitos saltem, auctoritatem & sanctitatis opinionem ea re consequantur. Eas artes ad memoriam posteritatis, cum cura consignavit inter alios *Edvvinus Santis*, Eques Anglicanus, edito libello, de *Statu Religionis.*

Excommunicatio & Inquisitio. §. 36. Hasce duriores etiam & acerbiores dignitatis tutandæ vias Pontifex & olim institit, & nunc ingreditur. Superioribus equidem temporibus non alia re major, quam anathematis fulmine terror mortalibus incutiebatur; quum integra Regna diris devota, omni sacrorum usu prohiberentur: hoc pacto Imperatores & Reges officium facere, & in Pontificis potestate esse subigebantur. Hoc verò tempore inutile & hebetatum telum, præterquã tenuis aliquis Italiæ Regulus nemo per-

pertimescit. Sed in Italiâ & Hispania peculiare constitutum est Judicium, quod *Officium S. Inquisitionis* vulgo appellatur. Eo Judicio in eos inquiritur, causæque eorum disceptantur, qui hæreseos suspecti sunt. In gravissimis autem hæresibus, & nonnisi ultrice flamma expiandis, numerantur ea, quæ auctoritate Pontificis, & sancitis ab eo dogmatis ac legibus adversantur. Ita domiti populares in officio continentur, & qui in ea terra incolunt, vitare horrendum Tribunal, ceu pestem, debent: tanta quippe severitate exercetur judicium ab istis Quæsitoribus, ut, qui in eorum manus ac potestatem venerit, ultimum supplicium effugere, vix ac ne vix quidem possit.

Rationes quibus permota plebs in fide Pontificis perseverat.

§. 37. Quanquam autem, & Regiminis Ecclesiastici, & cultus divini ratio, & reliqua, quorum mentionem feci, vim satis magnam habent ad continendos in fide & auctoritate Pontificis homines, Pontificio maxime Clero ita res suas administrante, ut satisfacere omnibus studeat; & ipse ego facile credo, magnam eorum partem, qui in ditione Pontificis sunt, persuasum habere, vera esse, quæcunque ipsis à Magistris suæ Religionis traduntur, alios item occasione eruendæ veritatis destitutos esse; credibile tamen omnino videtur, ex

ex eruditis & rerum humanarum gnaris permultos exiſtere, qui totius rei compagem, & quam infirmis vinculis ea machina contineatur, facile perſpiciant. Cæterùm quo minus jugum excutiant, aliæ obſtant cauſæ. Plurimos, mea quidem ſententia, continet à defectione deſperatio emendandæ Religionis, quod ſe tantæ rei impares eſſe intelligunt: ipſi tamen prodere ſalutem, & quas ſub Pontifice ſibi compararunt, opes ac dignitates projicere, famemque ex ſumma copia, tolerare, tranſitione ad Proteſtantes facta, nolunt, quod præceps nimis & temerarium tentandæ patientiæ conſilium foret. Itaque ad æternam beatitudinem conſequendam ſatis eſſe putant, ſi in Chriſto ac ejus meritis omnem ſalutis ſuæ ſpem repoſitam habeant. Nam reliqua, quæ humana adjecit ſuperſtitio, ſacrorum Miniſteria, & obiri in ſpeciem, & quatenus viſum eſſet, credi, ſalva Religione, poſſe. Nec ad rem pertinere, quod ea mulieres & imperita multitudo, ad res immodicas & ſuperſtitiones immoderatas ſua ſponte proclivis, ſeriò credunt. Permultos quoque eorum eſſe, dubium non eſt, qui ea, quæ divinitus præcepta ſunt in Religione, diſtinguere ab iis, quæ ſuæ utilitatis cauſa Clerici adjecerunt, nequeant. Ii igitur, iſto-

istorum detecta fraude, quum divina quoque jussa pro commentis anilibus habeant, omnem postremò sensum Divini Numinis exuunt, & ne quod ab hominibus periculū aut incommodum sibi accersant, nefandā opinionem specie exteriore & Religionis simulatione tegunt. Et facile potest quivis rerum humanarum gnarus existimare, quam nullo negotio fieri possit, ut præstanti & acuto ingenio Hispanus aliquis aut Italus, qui nec Sacras Litteras unquam, nec ullum melioris notæ librum Protestantium perlegerit, ubi Cleri Pontificii artes fraudesque olfacere cœperit, in ejusmodi cogitationes incidat. Illud quoque constat, ab Lutheri ætate rem Pontificiam longe aliam sibi adscivisse faciem, alium induisse habitum, majoremque, quàm antea, speciem sanctitatis præ se tulisse. Porrò magna hominum summæ & mediocris conditionis pars suis rationibus à Dominatu Pontificio inprimis consultum ac prospectum esse intelligunt. Suis enim in sacrum ordinem, seu Equitum, seu Sacerdotum & Monachorum cooptatis, quùm nihil ad vitæ usum cultumque desit; familiæ illustres non solùm magno levantur onere, sed crescendi etiam locum nonnunquam, & caput altius extollendi facultatem adipiscuntur. Voluptati certe

est

est parentibus superstitione obcæcatis, liberos, relictis profanis, in religiosissimas familias, & sanctitatis laude inprimis conspicuas nomina dare, & quasi in numerum sanctorum hominum referri. Denique ita ferè comparatum est, ut quibus in omni vita adversa fortuna fuit, nec ulla emergendi è tantis difficultatibus ratio constat; ii, desperata salute, in cœnobium sese, tanquam ultimum inopiæ perfugium, recipiant. Qua quidem commoditate, si sublata & eversa Pontificia Dominatione Ecclesiastica bona in ærarium Reipubl: aut fiscum Principis redacta forent, haudquaquam uterentur. Radices quoque tam altè egit, iis in locis, in quibus floret res Pontificia, ut si quis eam exscindere conatus fuerit, Princeps, expedire tamen exitum institutæ rei haud posset. Neque enim Cucullati adversus eum superos inferosque juxta concitare, &, si eò parum proficiant, ad ultimum *Jacobum Clementem* aliquem redivivum, aut *Ravalliacum* percussorem ei immittere verebuntur. Quin ipsi quoque Principes maxima ex parte aut magnam in sacra ista Dominatione utilitatem Reip. versari credunt, aut non solùm in rebus novis commodum, sed & magnam perturbationem rerum omnium animo prospiciunt.

§. 38.

§. 38. Italiæ inprimis intereſt, ſalvam & incolumem rem Romanam eſſe. Pertinet enim ad ejus amplitudinem ac dignitatem, & Pontificiam Sedem in ſuis finibus eſſe conſtitutam, & in præſentia ad Pontificium faſtigium, aditum, niſi Italo natione, nemini patere. Nec ulla Domus illuſtris eſt in Italia, in qua non aliqui ſaltem utilitatem ex Pontificia Dominatione capiant. In Polonia Epiſcopatus & perquam luculentos Eccleſiæ reditus Nobiles indigenæ, magno ſuo bono, tenent. Itaque Nobilitatis, penes quam ſumma imperii eſt, ne quid detrimenti res Pontificia capiat, maximè intereſt. Epiſcoporum quoque, ut qui & Senatores Regni ſint, magna in Polonia auctoritas eſt. Nec minori potentia Eccleſiaſticus ordo pollet in Luſitania, ut ſi immutare quidquam in rebus Eccleſiaſticis Rex inſtituiſſet, Clerici ad unum omnes defecturi ad Hiſpanum, & ejus partes incredibili acceſſione firmaturi eſſent. Qua re factum, ut ſuperioribus annis, adverſus Pontificem Luſitanus ne hiſcere quidem auderet, licet, quod novos creari Epiſcopos abnuiſſet, à Pontifice, Hiſpanis gratificaturo, duriſſimè habitus, juſtam exuendi ſe jugo Pontificis cauſam habuerit. In Germania ex Ordinibus nonnulli

Qui ſtatum utilitatem ex Dominatione Pontificia capiant.

in fide & auctoritate Pontificis manserunt, & quidem inter Civitates Imperiales, Colonia Agrippina, incredibili cucullatorum multitudine referta, itemque alia minora oppida. Inter Comites & Equestrem Ordinem ii se à defectione continuerunt, qui ad Ecclesiasticas dignitates & reditus perquam opimos viam sibi obstrui noluere. E *Secularibus*, ut vocant, Principibus Bavarum in officio continuit insitum ei familiæ fastigii Imperatorii desiderium. Eam autem spem infringere aut eripere defectio ab Ecclesia Romana potuisset. Cæterùm quæ rationes aliquot Protestantium Principes impulerint, ut cum Ecclesia Romana in gratiam redirent; satis inter omnes constat. Nec mirum videri debet, Episcopos in fide Pontificis constanter manere, quippe quibus commodius multo & optabilius esse videtur, in fastigio Principali opibus circumfluere, quam in statione miseri Præconis Verbi Divini, egestate conflictari. Exemplo quoque duorum Electorum Coloniensium deterrentur, qui superiore seculo, renovare & restituere collapsam Ecclesiæ disciplinam aggressi sunt, infelici exitu. Ex quo rerum potitus est Carolus V. quum bellissimam ordinandi Imperii & restituendi occasionem Hispanorum consilia discussissent,

ſent, rei Germanicæ ratio haud tulit Imperatorem, etiamſi maximè vellet, deſciſcere à Pontifice Romano. Nam, ut nunc res ſunt, Principes Eccleſiaſtici ſtare cum Imperatore coguntur, quo præſidium aliquod adverſus Principes *Seculares* habeant. Quod ſi verò ſeceſſionem facere à Pontifice Imperator in animum induceret, Eccleſiaſticum ordinem primum haud dubiè in ſe irritaret: deindè à ſecularibus Principibus haud magna auxilii ſpes foret: maxime, vetuſtis Principum familiis, quibus hoc tempore propter Religionis invidiam omnis ferè Imperatoriæ dignitatis ſpes inciſa eſſe videtur, par ſibi, ac Auſtriaca Domus, jus in illam vindicaturis: Pontifex quoque, ſi defectionem Imperator moliretur, cœlum terræmiſcere, & ſuperos inferosque juxta concitare in eum extemplo inſiſteret. Nec eam invadendi Imperii & potiundæ ſummæ dignitatis occaſionem Gallus dimitteret: fierique poſſet, ut ei, tantum facinus molienti ex ordine Eccleſiaſtico, qui eſt in Germania, multi ſeſe adjungerent. Hiſpani magnum tuendæ & amplificandæ Pontificiæ dignitatis ſtudium præ ſe ferunt; partim, quod ad poſſeſſionem & otium Regni Neapolitani & Ducatus Mediolanenſis conſervandum, benevolentia Pontificis inprimis

indigent: partim quòd consiliis suis Religionis Catholicæ tutandæ & propagandæ studium prætendere, in more habent. Quanquam inita eo obtentu consilia infelicem ferè exitum habuerunt. De opibus, quibus Ecclesiasticus ordo in Hispania admodum pollet; de falsis item & horrendis opinionibus, quibus, ut in invidiam Protestantes adducerent, imperitæ multitudinis mentes Clerici imbuerunt, nihil dicam. Gallus haud ita magnam rei Romanæ juvandæ & ornandæ cupiditatem præ se fert: nec unquam adduci se passa est Ecclesia Gallicana, ut se imperio Romanæ ita, ut ex ejus nutu tota penderet, subjiceret. Et si quid postulare à Gallis Pontifex institerit, quod convellere libertatem Ecclesiæ Gallicanæ videatur, ei rei Supremum Consilium Parisiense confestim occurrit. Multas quoque Propositiones, quas Parasiti & Mancipia Pontificis excogitarunt, Sorbona rejicit damnatque. Porrò Nuntii Pontificis cum cura servantur in Gallia, neve longiùs, quàm oportet, progrediantur, inprimis providetur. Ii Româ egredientes directa & sublata in sublime cruce proficiscuntur: Galliæ fines ingressi, eam submittunt, donec obeundi muneris potestas à Rege datur. Chirographo autem Regi

ca-

cavent, ea ſe poteſtate, nec aliter, nec diutius, quam ei placuiſſet, uſuros eſſe. Operâ quoque Scribarum Gallicorum uti, & diſcedentes commentaria rerum ſuarum, item ſignum, quo obſignare litteras conſueverant, relinquere, aliosque ſervare ritus neceſſe habent, ſine quibus quidquid egiſſent, irritum omne futurum eſſet. Quocirca dictitant Galli, Nuntio Pontificis obeundæ legationis poteſtatem non minùs à Rege, quam à Pontifice datam, adeoque precariam eam eſſe, & ad nutum Regis adimi ei poſſe. Quam ob cauſam Nuntius, ubi in conſpectu Regis eſt, removet crucem & abſcondit; perindè quaſi omnis ejus jurisdictio, præſente Rege, evaneſceret. Et opinio eſt, rerum potiente Richelio, Patriarchæ in Gallia conſtituendi conſilia agitata eſſe. Quæ tamen, mea quidem ſententia, haud ex uſu rei Gallicæ forent. Eccleſiaſticus enim ordo id haudquaquam æquo animo pateretur, haud ex vano metuens, ne per eam occaſionem luculentos & opimos Eccleſiæ proventus, Rex vehementer diminuat & circumcidat. Quod ſi ad Imperatoriam dignitatem Gallus adſpiraret, defectio ſane à Pontifice Romano aliena prorſus ab inſtituto foret: Potitus enim Imperio Princeps, tantis, quantis Gallus, opi-

bus pollens, non solùm veterum Imperatorum jura, diuturnitate silentii ferè oblitterata, revocare atque è tenebris quasi eruere, insisteret, magna autem eorum jurium pars ad urbē Romam refertur, verùm etiam per speciem tuendæ rei Pontificiæ eos, qui ab Ecclesia Romana secesserunt, in antiquum jus repetere nullo negotio possit. Cæterùm Pontifex à Monarchia Gallicana vehementer abhorret, haud ex vano metuens, ne purgata ab inveteratis vitiis & ordinata aula Romana, & Pontificia potestate circumscripta, ita in ordinem redigatur à Gallo, ut præter Patriarchæ alicujus exiguam vim ac potestatem nihil ei relinquatur. Nihilò meliùs cum ipso actum foret, si quam animo agitabant, jamq; parturiebant Monarchiam, Hispani peperissent sibi, & ad exitum perduxissent: Quanquam, si ejusmodi exoriretur Monarchia, haud dubie futurum esset, ut in arctum res Protestantium ac Religio cogeretur, & difficillimos collocata loco conspiceretur. Quæ quùm ita sint, illud tenere oportet, utriusque Regni, cujus modo mentionem fecimus, æquilibrio & æmulatione potentiæ, ceu fundamento, rem Pontificiam inniti. Itaque prohibere inprimis & providere Pontificem necesse est, ne alteruter eorum Re-

Firmissima Papatus Columna.

gum,

gum, æmulo pessundato & everso, Imperio totius Europæ potiatur. Cujus rei luculentum documentum à multo tempore Pontifices, eam, quam dixi, viam insistentes, dederunt. Henrico II. mortuo, quum tenuis & infirma res Francica esset, Pontifex velit, nolit, Hispanorum partes sequi coactus est. Hispani quippe eum bonis malisque artibus juxta adhibitis obnoxium sibi reddiderunt. Nepotum, ut vocant, Pontificis animos sollicitabant, qui in tanta vitæ & imperii, quod Pontifex eorum propinquus, gereret, brevitate, stabilire opes familiæ, & quoad fieri posset, amplificare gestiebant. Eorum igitur cupiditati ut servirent, Hispani pensionibus annuis, Sacerdotiis magni vectigalis, prædiis luculentis, dignitatibus amplissimis & nuptiis denique, plenis utilitatis dignitatisque sibi eos devinxerunt. Itaque hi Pontificem, propinquum suum sæpe perpulerunt, ut plura, quàm debebat, aut fas erat, in gratiam Hispanorum faceret. Quod si beneficia ad prodendam Sedem parum apud Nepotes valebant, eos post obitum Pontificis, omni injuriarum genere exagitare ac vexare Hispani instituunt. Eam ob causam Hispani id semper egerunt, ut qui alienæ ab Hispania voluntatis nomine suspectus esset, à Ponti-

ficia dignitate arceretur. Cæterùm, recreata re Francica & magnis opibus aucta, Pontifices, quum jam, dempto Hispani metu, sui juris esse, & pristinam libertatem, quasi postliminiò, recuperare cœpissent; inclinata in neutram partem voluntate, hactenus utrumque Regem benevolentia complexi sunt, quatenus id expedire suis rebus credebant. Quamobrem Jesuita quidam, Guichardus nomine, Lutetiæ Parisiorum in amplissimo templo pro Concione dixit A. cIↄIↄcxxxvII. mense Julio; bellum, quod tum temporis cum Hispano Gallus gerebat, sacrum esse, & Religionis ergo susceptum: Hispanorum quippe consilia, nisi eis Gallorum Rex occurrisset, eo spectasse, atque eum etiam exitum habitura fuisse, ut Pontifex, summo fastigio dejectus, *Eleemosynarius*, ut vocant, Regis Hispanorum fieret.

Quo animi affectu Pontifex in Protestantes feratur.

§. 39. Quod ad eos attinet, qui à Pontifice Romano secesserunt, pergratum equidem Pontifici fuerit, eos in fidem ipsius & obsequium redire: cum hac tamen exceptione, ne quis ex eorum ruina tantas sibi opes comparet, ut terrorem deinceps universæ Europæ, potentiæ famâ, injiciat. Satius quippe est, salvum esse hostem, & lucis hujus usura frui, quam eo occiso, tuam ipsius vitam te amittere.

tere. Atque eam ob causam Paulum III. Pontificem, lætis nimis ac secundis Caroli V. bello Protestantes persequentis rebus anxium fuisse ac sollicitum, comperimus, adeò, ut quæ ei auxilio miserat copias, extemplo domum revocaret. Ita lætiorem expeditionis, quam in Britanniam Philippus II. susceperat, eventum, Sixtus V. tacitus deprecabatur, adeò, ut, si Hispano res ex animi sententia successisset, illum lati ab se tanto cum studio auxilii pœnitentia haud dubie subitura fuisset. Ita, orta inter Hispanum & Rhætios controversia de Valle Tellina, horum causæ Gregorius XV. favebat, nulla Religionis (sequebantur enim *Reformatorum* disciplinam,) ratione habita. Nec invitus patiebatur Urbanus VIII. Austriacæ Domui aliquam à Gustavo Adolpho, Suecorum Rege, cladem inferri, præsertim, quum illa Catholicos ac Protestantes nullo à se discrimine haberi, recenti in Principem Mantuanum exemplo edito, declarasset. Proditum memoriæ est, Pontificem Ferdinando II. ut promissa sibi pecunia repræsentetur, postulanti, pro argenteo chartaceum tulisse subsidium, misso Diplomate, quo Imperatori, omnibusque, qui in ejus exercitu essent militibus, si quando eas mortem oppetere contingeret,

ret, gratia peccatorum fieret, ut alacriore scilicet animo in perniciem suam ruerent. Denique paucis abhinc annis Curiam Romanam haud leviore metu suspensam tenuit, armorum, quæ contra Batavos Rex Gallorum sumserat, nimia felicitas: quum in tantum discrimen adducta ea Respublica esset, ut haud procul abesse ab interitu videretur. Cæterùm in eam curam Pontifex animum inprimis intendit, idque optat unice, ut scitis artibus reconciliatos sibi Protestantes in fidem recipiat. Hujuscemodi artes sunt, semina discordiæ inter Evangelicos, ut vocant, jacere atque fovere, eorum animos blanditiis permulcere, eos Pontificiorum uxorum nuptiis illigare, filios natu minimos, illustri loco ortos, Dignitatibus, beneficiis, & opimis Ecclesiæ vectigalibus illectos, Ecclesiæ Romanæ in perpetuum devincire, si qui, sacris Protestantium relictis, transitum ad Ecclesiam Romanam fecissent, eos benigne exceptos opibus & honoribus ornare, Evangelicorum Theologos haudquaquam libris editis aggredi, sed potiùs sinere eos mutuis sese altercationibus ac dissidiis conficere, & si quæ his sunt similia. Atque satis compertum est & evidens, Pontificium Clerum hoc seculo non solùm magnas in præsentia opes sibi ad-

adverſus Proteſtantes comparaſſe, ſed eò rem deduxiſſe, ut majores indies progreſſus facere poſſit: atque adeò in ſinu, quod ajunt, gaudere, quod Proteſtantium vires inteſtinis inter ſeſe diſſenſionibus conteri quotidiè cernit.

§. 40. Ex iis, quæ commemoravimus, apparet, ecqua ſpes componendæ Pontificios inter & Proteſtantes controverſiæ ſit reliqua; ita quidem, ut aut remiſſa nonnihil utrinque ſententiæ tuendæ pertinacia, communi utriusque partis conſenſu *Symbolum*, ut vocant, *fidei* componatur, & jura ſacrorum volumine quodam deſcribantur, levioribus quæſtionibus, ut quæ ad ſummam rei haud pertineant, ad ſcholas rejecti, aut ea reconciliationis ratio ineatur, ut relicta cuique ſententiæ retinendæ poteſtate, nullaque mutui diſſenſus habita ratione, fraterna quædam neceſſitudo, ab ipſo Chriſto, Servatore ſancita, inter Pontificios & Proteſtantes ſtabiliatur, & ſinguli utriusque partis pro membris unius cœtus Chriſtiani habeantur, atque adeò ad mutuam caritatem animorum conſpiratio inter diſſentientes exiſtat. Quod ſi & rei ipſius naturam, & Pontificis rationes accuratè nobiscum repetemus, fieri ejusmodi pactionem nullo modo poſſe exiſtimamus. Etenim non de iis ſolùm

Inter Pontificem & Proteſtantes num componendarum controverſiarum ſpes ſit reliqua.

lùm rebus, quæ ad jura & disciplinam sacrorum pertinent, inter sese dissentiunt, diversæ doctrinæ Sectatores, sed contraria etiam utrosque privatæ utilitatis ratio movet. Nam primùm restitui Pontifex Ecclesiastica bona vult; Protestantes ea, uti nunc sunt, retinere cupiunt. Pontifex summum sese Arbitrum sacrorum & Caput orbis Christiani ferre; Protestantium ordines rerum sacrarum potestatem tanquam non contemnendam summi Imperii partem retinere satagunt: Nec fieri sine *contradictione*, ut cum Scholasticis loquar, *in adjecto* potest, ut quis & sacrorum communionem habeat cum Pontifice, & amicitiam colat, nec tamen eundem pro summo Ecclesiæ Arbitro ac Domino velit agnoscere: perindè ac si quis Regni civis dici, nec tamen se Regis Imperio subjectum esse fateri vellet. Tum verò divina Pontificis sapientia, quæ nec falli potest, nec fallere, universam rei Pontificiæ molem sustinet, ut ea subtracta basi, totam machinam corruere, necesse sit. Itaque rationes Pontificis haud ferunt, ut Protestantibus in ullo, vel levissimo Religionis capite, quod quidem adhuc in controversiam vocatum sit, quidquam concedat. Nam si una in re falsi se quidpiam defensasse fatetur, labi utique & errare, in

Pon-

Pontificem cadit. Nam quo minus, qui semel erravit, sæpiùs erret, nihil obstat. Quod si verò Pontificem omnis erroris expertem esse, Protestantes fatentur, reliqua item, quæ tradidit sacrorum jura ac dogmata vera esse, fateantur, necesse est. Jam verò haudquaquam credibile est, unquam fore, ut quæ adversus Pontificem adhuc tradiderunt Protestantes dogmata, sua ipsorum Confessione refellant. Nam ut in Laicis nulla mora sit, quid Ecclesiasticus ordo faciet? Quid de conjugibus eorum ac liberis fiet? Itaque operam lusisse, & suam inscitiam prodidisse, atque adeò uberrimam ipsis Pontificiis ridendi materiam præbuisse comperti sunt, qui laudabili quidem sed irrito consilio, pacis & concordiæ inter Pontificios ac Protestantes conciliandæ, vel, ut vocant, *Syncretismi* inter eos constituendi rationem ostendere & conditiones ferre, in animum induxerunt. Cæterùm id consilium rei Pontificiæ non solùm non incommodum, sed fructuosum, agitari cùm summa molestia à Protestantium Theologis, haud ægrè Pontificii patiuntur: controversiæ enim de *Syncretismo* ultro citroque agitatæ non solùm gravissimas inter Evangelicos Theologos contentiones & altercationes pariunt; sed im-

impetum illum & ardorem animi, quo ad Pontificios impugnandos Protestantes feruntur, vehementer restinguunt. Ac fieri facile potest, ut ubi quis, dogmatis Christianæ Religionis non nisi leviter tinctus, de compositione agi acceperit, haud adeò magnum inter Pontificios & Protestantes intervallum interjectum esse suspicetur. Quod si, dum in ea hæresi est, aliqua melioris fortunæ, aut majoris utilitatis ei spes affulgeat, adduci facile potest, ut remisso Protestantibus nuncio, ad Pontificios transeat. Par enim castelli locive muniti, & pudicitiæ virginalis conditio est, ut, ubi de conditionibus agi cœptum est, in summum utraque discrimen adducta esse videantur.

Protestantes quid valeant.

§. 41. Si verò quæstio exoriretur, utrum etiam Papa cum Asseclis suis Protestantes armata manu potestati suæ rursus subjicere posset? Certum utique est, arma Pontificiorum Protestantium viribus validiora multum esse: Illorum enim partes sectatur tota Italia, tota Hispania & Lusitania, major pars Galliæ & Poloniæ, Helvetiorum minor pars. In Germania provinciæ Domus Austriacæ, Regnum Bohemiæ, & nunc etiam universa propemodum Hungaria, Episcopi atque Prælati: Electoratus Bavariæ, Palatinatus Neoburgicus,

gicus, Marchionatus Badensis, & nonnulli alii Principes minoris considerationis; Comitum, Dynastarum, Nobiliumque Imperio immediatè subjectorum, liberarumque Imperii Civitatum bona pars, præter illos, qui sparsim inter Protestantes degunt; qui conjunctim ex mente mea ad minimum duas Tertias Germaniæ efficiunt. In Hollandia quamplurimi etiam reperiuntur Pontificii; Papatusque fermentum non minus in Anglia. Pro altera parte contra stat Anglia, Succia, Dania, Hollandia, plerique Electores, Principes, Imperiique Civitates Germaniæ. Protestantes in Gallia vulgo Hugenotti dicti, omnibus jam viribus fracti, armisque exuti sunt: Evangelici per Poloniam dispersi, in nullam deveniunt considerationem: si Semigallia, civitatesque Borussiæ sese in libero Religionis exercitio defendere atque tueri possunt, satis pro viribus suis fecerunt: Transsylvania parùm etiam conferre potest. Hanc etiam Pontificii Protestantibus præripiunt prærogativam, quod illi Papam pro summo Ecclesiæ suæ Capite agnoscant, & vel oretenus atque externè circa fidem non dissentiant: Contra Protestantes nullo Capite visibili gaudent, & inter se miserè dissecti vivunt. Nam ut silentio præteream minores illas

Sectas

Sectas Arminianorum, Socinianorum, Anabaptistarum, aliarumque similium, totum eorum Corpus in duas fermè æquales partes, Lutheranorum, & Reformatorum divisum est. Quorum major pars sibi invicem tantum non infensiores sunt, quam ipsis Pontificiis. Neque universali quadam Religionis præscripto gaudent, sed quilibet status hac in parte, pro arbitrio suo gubernatur. Negari insuper non potest; Religiosos Pontificiorum omnes majori studio, labore, & industria Religionem suam propagandi teneri, quam Protestantes, quorum multi hoc pro scopo potissimùm habent, quomodo ex Reditibus & salariis suis victum atque alimenta accipiant, sicuti alii opifices nutrimenta sua quærunt, ædificationem Regni Dei postponentes, cum contra Monachi, & Lojolitæ magnam sibi conciliant authoritatem, Missionibus suis in Orientem, versusque Americam. Quorum operationes licet multis jactantiis commixtæ sint, propositum eorum tamen in se laude dignum est. Adhæc inter præcipuos Protestantium status irreconciliabilis ferme æmulatio tantumque non invidia versatur, ut vix ejusdem omnes mentis fore credendum. Ejusmodi zelus Sueciam atque Daniam, Angliam atque Hollan-

landiam, ut alios taceam, premit. Quanquam æmulatio non minor inter Gallos Hispanosque reperitur, quæ difficulter permittet, ut conjunctis viribus adversus Protestantes aliquid tentent. Ita, ut absque multiplici disparitate Protestantibus non multum verendum sit, ut armis à Papa subjugentur. Cum discrimine tamen loquendum est, de Protestantibus, separatum aliquem independentē statum constituentibus, & iis qui sub Dominis Religionis Pontificiæ degunt. Hi enim propter liberum Religionis Exercitium nequaquam sicuti illi delectantur tranquillitate; Protestantium ergo sive Hugenottorum in Gallia securitas nudo Regis Verbo & Edicto de Nantes nititur, actumque de eis procul dubio foret, si Rex Galliæ zelo quodam Hispanico aut Austriaco raperetur. Cæterùm non facile crediderim; Regem pacatè viventibus ob Religionem vim ipsis illaturum esse, præsertim si officia Henrico IV. à Protestantibus præstita in memoriam sibi revocat, sine quorum auxilio Regium vix ascendisset solium; Neque Poloniæ Regi foret grave, Semigalliam atque Borussiam ob Religionem infestare, inprimis Dantisco in libertate persistente, Germaniæ Protestantes magnum admodum constituunt numerum, ita ut sub

im uno

uno conjuncti Capite, Regno cuidam formidabili pares esse possent; sed multitudo Capitum eorumque interesse privatum, & quia etiam dissipati admodum sint, vires illorum non parùm infringit. Imperatorque seculi spatio bina vice in illas angustias eos conjecit, ut propemodùm de Religione & libertate eorum, quæ adeò invicem connexæ sunt, ut una absque altera opprimi nequeat, actum videretur, nisi Gallia atque Suecia sese interposuissent. Novissimis quidem annis novum Axioma obtrudi voluit, Protestantibus in Germania sufficientes esse vires, absque præsidio externo duorum horum Regum, sese ut tueantur, Brandenburgicumque aptum esse atque idoneum, Directorium inter illos qui gerat. Quod ut constanter atque firmiter credant, Domus Austriacæ permagni interest. Et hac hypothesi Brandenburgicus atque Luneburgicus desideria sua partim palliant, illas ad se trahere provincias, quæ Coronæ Suecicæ pro satisfactione contigere, ut tàm his quàm aliis Germaniæ Statibus Religionem atque libertatem conservaverit. Sed posito ut propositum illorum prosperum nancisceretur eventum, hoc primò certum est, duas hasce Domus tali accretione Imperatori minus formidabi-

les

les redditum iri, quàm anteà erant, cum in Suecia adhuc præsidium ipsis esset. Longe insuper falluntur credentes, sibi Hollandiam atque Daniam tantum auxilii quàm in Gallia & Suecia repererunt, concessuras esse. Si etiam tertiò Imperator jam voti sui compos, factus duas has Coronas ex Germania penitus extirpaverit, Hispaniamque pristinum in vigorem restituerit simul etiam Status copiis suis, aliisque belli incommodis debilitaverit, magna oritur quæstio: Quisnam tali casu Imperatorem cogere debeat, ut victoriosum suum exercitum dimittat. Aut licet Imperator nullum invenerit prætextum, copias suas conservandi, easque Statibus, ut ipsis alimenta præbeant, obtrudendi, utrum Elector Brandenburgicus & Lûneburgicus Imperatori se sint oppositurì? Et quarto, si status Protestantes rursus animadverterint, se operi huic pares non esse, utrum Coronæ adeò alienatæ, si postularentur, statim accelerent, aut conditio earum tum sit concessura, tantum sibi onus ut injungant, aut semper, extrema urgente necessitate, utrum Rex aliquis Gustavus Adolphus cœlo devolans sit venturus, pari prospero successu? Nam qui credit, Religionem in literis atque sigillis firmum satis habere præsidium, aut

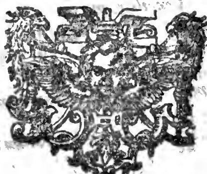
Imperatorem data occasione nunquam amplius tentaturum, absolutum in Germaniam Dominium acquirendi, cui rei Religio & bona Ecclesiastica ipsi colorem & prætextum sufficientissimum præbere poterunt, ipsum memoriam præteritorum temporum amisisse oportebit. At pax Noviomagensis monstravit, consilia hæc fuisse frustra; Status verò Evangelici independentes metuendum nihil habent, se externa coactione, id est, violentia armorum Religionis jacturam facturos esse. Nam quemadmodum Religionis Harmonia æmulationem status non tollit, sicuti licet videre in Gallia, Hispania, Anglia & Hollandia; ita Religionis diversitas tanta non est efficacia, ut si præpotens quidam status Pontificius Evangelicum aliquem statum desideret opprimere, cæteri status Pontificii statim huic sint defuturi, si in conservatione illius ullum sensuri sint interesse. Constantia ergo & firmitas Religionis Evangelicæ horum Statuum in eo fundata est, ut quilibet internè illam optimè conservare omnem impendat operam. Quod ut fiat nullis subtilibus spinosisque mediis sicuti in Papatu, sed tantum simplicibus atque leviusculis opus est. Cardo verò rei in eo consistere videtur, ut Ecclesiæ Scho-

Scholæque Personis idoneis instruantur, ut Clerici salutari doctrina, & inculpata vita aliis præluceant, ut quilibet, præsertim verò illi, qui suo tempore status ad gubernacula sedere debent, in vera Religione fundamentaliter informentur, & contra illecebras & tentationes Papatus benè præserventur, inprimis si in provinciis Pontificiis peregrinari eos oportet; ut Sacerdotes sese adeò capaces reddant, ut adversariis pares esse, ipsorumque objectionibus, quibus quotidiè incumbant, resistere possint, & si quid prætereà ejusmodi. Nonnulli quidem arbitrantur, non incongruum fore, si duæ Protestantium partes præcipuæ, quæ præter discrepantiam Doctrinæ, aliàs per contrarium interesse, quod ex Religione proficiscitur, colliduntur, bono facilique modo conformari possint, & credunt, rem non adeò esse impossibilem, si modo odium, philautia, superbia, præconcepta opinio, & mala interpretatio removeri possent. Si verò plerorumque humores ritè perpendantur, hoc postulatum nimis magnum esse videtur, mirandumque est, si controversiarum Scriptores absque assensu partium legantur, quomodo modo huc modo

illuc ſenſus torqueatur, ut tantùm illud, quod ſemel fuit poſitum, obtineatur, ſive illud cum Scriptura concordet, nec ne? Sicuti etiam eæ res, quæ centies fuere pro abſurdis refutatæ, identidem repullulant. Tum etiam hoc non conceditur ut una ſententia, ejusdem cum altera ſit valoris atque præſtantiæ; talisque indifferentia indicium eſt, Tibi totum opus curæ cordique non eſſe. Ut quædam puncta, de quibus convenire non potuerunt, problematica declarari velint, etiam periculoſum eſt, nec ego ſcio, quis nobis hanc dederit poteſtatem, ut pro lubitu noſtro unum articulum neceſſarium aut problematicum habere debeamus. Nonnulli etiam hac fuerunt ſententia, tentandum eſſe, utrum ex iis punctis, in quibus utraque pars conſentit, perfectum aliquod ſyſtema Theologiæ, quod ab initio usque ad finem ad formam juſtæ artis & catenæ inſtar connexum ſit, formari poſſit? Hoc ſi effici poſſet, licet deinde diverſæ quædam opiniones, modo dictam catenam non dilacerantes, ſed extra illam cadentes, reſtarent, certum eſſe, ut in fundamento, & mediis beatitudinem nobis concilianttibus, conveniremus. Quod reſtat diſcriminis

minis, tantæ non eſſe efficaciæ, cur non in unam Eccleſiam unanimes congregaremur: Verùm antequam de hac propoſitione judicium ferendum eſt, ſciagraphia potiùs ejusmodi ſyſtematis ad modum juſtæ artis formati inſpicienda eſſet. Nullum ego melius medium proponendum novi, quam ſi negotium hoc DEO relinqueretur, utrum ille ſuo tempore expediens aliquod nobis ſuppeditaret: immatura & intempeſtiva enim media, nova tantum cauſantur ſchismata. Interim utramque partem ob diſcrepantiam hanc intereſſe ſuum, adverſus communem hoſtem negligere non oportet, certoque credere, Pontificem eodem in eos eſſe animo, ſive ſint Lutherani, ſive Calviniani. Quantum verò ad minores Sectas, Socinianorum, Anabaptiſtarum & ejusmodi ſpectat, hoc evidentiſſimum eſt, illas noſtra cum Religione abſolute eſſe irreconciliabiles, dum illi ex Chriſtiana Religione aliud nihil quam elegantem Philoſophiam moralem conſtituunt: hi verò ipſi neſciunt, cui addicti ſint. Siquidem etiam inſuper hi ultimi neſcio quam novam ſomniant Politiam, adeoque ſtatui, ubi augmentum majus juſto acquirerent,

rerent, periculi satis minantur. Utrum autem illi etiam hac in parte simile quid moliantur, expresse judicare nequeo, quia nullibi adhuc adeo justum supergressi sunt numerum, ut statim ab ipsis aliquid verendum fuisset.

IN-

INDEX.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

Gen-

G.

I.

L.

M.

P.

quo

FINIS.